

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ BİLİM DALI

COVID-19 SALGINI İLE SOSYAL DEVLETİ YENİDEN DEĞERLENDİRMEK

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Meryem İPEK

BURSA 2023

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ BİLİM DALI

COVID-19 SALGINI İLE SOSYAL DEVLETİ YENİDEN DEĞERLENDİRMEK

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Meryem İPEK

Danışman:

Prof. Dr. Tahir BAŞTAYMAZ

BURSA 2023

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Meryem İPEK
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Bilim/Sanat Dalı : Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : xvi+97
Mezuniyet Tarihi : .../.../2023
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Tahir BAŞTAYMAZ

COVID-19 SALGINI İLE SOSYAL DEVLETİ YENİDEN DEĞERLENDİRMEK

Bu çalışmada Çin Halk Cumhuriyetinde ortaya çıkan kısa zamanda bütün dünyaya yayılan covid-19 pandemisi ve bu pandemiyle mücadele süreci, sosyal devlete ihtiyaç kapsamında incelenmiştir. Çalışmada örnek olarak refah rejimlerinden liberal modelinde; Amerika Birleşik Devletleri, muhafazakar modelinde; Almanya, sosyal demokrat modelinde; İsveç, Güney Avrupa modelinde; İtalya ve Türkiye ele alınmıştır.

Bu araştırmada amaçlanan ABD, Almanya, İsveç, İtalya, Türkiye gibi ülkelerin covid-19 pandemisine karşı uyguladığı politikaları araştırıp, değerlendirmek ve ülkelerin pandemiye karşı uyguladıkları politikalar sonucunda sosyal devlete olan ihtiyacın arttığını göstermektir.

Araştırmanın sonucunda ülkeler pandeminin başından itibaren uyguladıkları politikalar ile benimsedikleri refah rejimlerinden bağımsız olarak merkezi bütçeden kaynak aktarımı sağlamış ve sosyal harcamalar, sosyal yardımlar artmıştır. Ülkeler, bu süreçte sosyal güvenlik sisteminden istihdama, gelir artırıcı politikalardan eğitim sağlık alanlarına kadar, liberal düzenin hakim olduğu sistemde dahi sosyal devlet politikalarına ihtiyacın arttığını, sosyal politikaların önemli ve vazgeçilmez olduğunu göstermiştir. Covid-19 pandemi ile sosyal devlet politikalarının önemi vurgulanmış ve sosyal devletin var olması gerekliliği sonucuna ulaşılmıştır. Pandemi sosyal politika ve uygulamalarını yaşatmaya daha fazla ihtiyaç olduğunu göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: Covid-19, Pandemi, Sosyal devlet, Sosyal politika,
Sosyal yardım

ABSTRACT

Name and Surname : Meryem İPEK
University : Bursa Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : Labour Economics and Industrial Relations
Degree Awarded : Master
Page Number : xvi+97
Degree Date : .../.../2023
Supervisor/s : Prof. Dr. Tahir BAŞTAYMAZ

REASSESSING THE SOCIAL STATE WITH THE COVID-19 OUTPUT

In this study, the covid-19 pandemic, which emerged in the People's Republic of China and spread all over the world in a short time, and the process of combating this pandemic, were examined within the scope of the need for a social state. In the study, as an example, in the liberal model of welfare regimes; United States, in the conservative model; Germany, in the social democratic model; Sweden, in the Southern European model; Italy and Turkey are discussed.

The aim of this research is to research and evaluate the policies implemented by countries such as the USA, Germany, Sweden, Italy, and Turkey against the covid-19 pandemic and to show that the need for the social state has increased as a result of the policies implemented by the countries against the pandemic.

As a result of the research, countries have transferred resources from the central budget independently of the policies they have implemented since the beginning of the pandemic and the welfare regimes they have adopted, and social expenditures and social assistance have increased. In this process, countries reveal that the need for social state policies increases, from the social security system to employment, from income-increasing policies to education and health areas, even in the system dominated by the liberal order, and that social policies are important and indispensable. With the Covid-19 pandemic, the importance of social state policies was emphasized and it was concluded that the social state should exist. showed that there is a greater need to keep the areas alive.

Key Words: Covid-19, Pandemic, Social state, Social policy, Social assistance

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın en başından itibaren bilgi hazinesini ve kıymetli vaktini benimle paylaşarak bana her zaman sabırla yol gösteren danışman hocam sayın Prof. Dr. Tahir BAŞTAYMAZ'a ve değerli görüşleri, tecrübeleri ile çalışmama bulunduğu katkılarından dolayı saygı değer Prof. Dr. Yusuf ALPER hocama teşekkürlerimi sunarım. Bununla birlikte Yüksek Lisans öğrenimim boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen değerli eşim Mehmet İPEK'e sonsuz teşekkürler.

**Bursa, 2023
Meryem İPEK**

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar.....	viii
GRAFİKLER.....	ix
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL DEVLET TANIMI VE GENEL ÇERÇEVESİ

1.1. SOSYAL DEVLETİN TANIMI.....	4
1.2. SOSYAL DEVLETİN TARİHSEL SÜRECİ.....	6
1.3. SOSYAL DEVLETİN AMAÇLARI.....	7
1.3.1. Gelir Dağılımında Adaleti Sağlamak ve Yoksulluğu Önlemek.....	8
1.3.2. Tam İstihdam ve İşsizlikle Mücadele.....	9
1.3.3. Fırsat Eşitliği.....	10
1.3.4. Sosyal Güvenlik Sağlama Amacı.....	11
1.4. SOSYAL DEVLETİN ARAÇLARI.....	12
1.4.1. Maliye Politikası.....	12
1.4.2. Regülasyon ve Kontrol Politikası.....	13
1.4.3. Para ve Kredi Politikası.....	13
1.4.4. Dış Ticaret Politikası.....	13
1.4.5. Sosyal Sigorta.....	14
1.4.6. Sosyal Yardımlar.....	15
1.4.7. Sosyal Hizmet.....	15
1.5. REFAH DEVLETİ MODELLERİ VE POLİTİKALARI.....	16
1.5.1. Therborn'a Göre Refah Devleti Modelleri.....	17
1.5.2. Leibfried'e Göre Refah Devleti Modelleri.....	18
1.5.2.1. Sosyal Demokratik Refah Devleti-İskandinav Refah Modeli.....	18
1.5.2.2. Kurumsal Refah Devleti-Bismark Modeli.....	19

1.5.2.3. Kalıntı Refah Devleti-Anglo Sakson Modeli	19
1.5.2.4. Tam Oluşmamış Refah Devleti Modeli	20
1.5.3. Gusto Esping-Andersen'e göre Refah Devleti Modelleri	21
1.5.3.1. Liberal Refah Devleti Modeli	21
1.5.3.2. Muhafazakar Refah Devleti Modeli	22
1.5.3.3. Sosyal Demokrat Refah Devleti Modeli	22
1.5.4. Diğer Modeller	24
1.5.4.1. Güney Avrupa Refah Devleti Modeli	24

İKİNCİ BÖLÜM

ABD, İTALYA, ALMANYA, TÜRKİYE VE İSVEÇ'İN 2019-2020 PANDEMİ DÖNEMİNDE UYGULADIKLARI POLİTİKALAR

2.1. LİBERAL REFAH DEVLETİ TEMSİLCİSİ AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ	25
2.1.1. ABD'nin Covid-19 Döneminde Uyguladığı Tedbir ve Politikalar	25
2.1.1.1. Eğitim ve Sağlık Alanına Yönelik Tedbir ve Politikalar..	26
2.1.1.2. Bireylere Yönelik Gelir Destekleri ve İşgücü Piyasasına Yönelik Tedbir ve politikalar	27
2.1.1.3. Vergi ve Ödemelerde İndirim, Erteleme ve Uzatma Süreleri ve Kredilere Yönelik Politikalar	29
2.1.1.4. İstihdam Politikaları ve İşsizliği Önleyici Tedbir ve Politikalar	30
2.1.2. ABD'nin Covid-19 Döneminde Uyguladığı Mali Ve Parasal Tedbir Ve Politikaları.....	30
2.1.2.1. ABD'nin Covid-19 Döneminde Uyguladığı Mali Tedbir Politikaları ...	30
2.1.2.2. ABD'nin Covid-19 Döneminde Uyguladığı Parasal ve Makro Finansal Politikaları.....	32
2.2. MUHAFAZAKAR REFAH DEVLETİ MODELİ TEMSİLCİSİ ALMANYA.....	33
2.2.1. Almanya'nın Covid-19 Döneminde Uyguladığı Tedbir Ve Politikalar	33
2.2.1.1. Eğitim ve Sağlık Alanına Yönelik Tedbir ve Politikalar	34
2.2.1.2. Bireylere Yönelik Gelir Destekleri ve İşgücü Piyasasına Yönelik Tedbir ve Politikalar	34
2.2.1.3. Vergi ve Ödemelerde İndirim, Erteleme ve Uzatma Süreleri ve Kredilere Yönelik Politikalar	36

2.2.1.4. İstihdam Politikaları ve İşsizliği Önleyici Tedbir ve Politikalar.....	37
2.2.2. Almanya'nın Covid-19 Döneminde Uyguladığı Mali Ve Parasal Tedbir Ve Politikaları	38
2.2.2.1. Almanya'nın Covid-19 Döneminde Uyguladığı Mali Tedbir Politikaları	38
2.2.2.2. Almanya'nın Covid-19 Döneminde Uyguladığı Parasal ve Makro Finansal Tedbir Politikaları	39
2.3. SOSYAL DEMOKRAT REFAH DEVLETİ TEMSİLCİSİ İSVEÇ	40
2.3.1. İsveç'in Covid-19 Döneminde Uyguladığı Tedbir Ve Politikaları	40
2.3.1.1. Eğitim ve Sağlık Alanına Yönelik Tedbir ve Politikalar	41
2.3.1.2. Bireylere Yönelik Gelir Destekleri ve İşgücü Piyasasına Yönelik Tedbir ve Politikalar	41
2.3.1.3. İstihdam Politikaları ve İşsizliği Önleyici Tedbir ve Politikalar.....	43
2.3.2. İsveç'in Covid-19 Döneminde Uyguladığı Mali Ve Parasal Tedbir Ve Politikaları.....	44
2.3.2.1. İsveç'in Covid-19 Döneminde Uyguladığı Mali Tedbir Politikaları	44
2.3.2.2. İsveç'in Covid-19 Döneminde Uyguladığı Parasal ve Makro Finansal Politikaları.....	45
2.4. GÜNEY AVRUPA REFAH DEVLETİ TEMSİLCİSİ İTALYA	46
2.4.1. İtalya'nın Covid-19 Döneminde Uyguladığı Tedbir Ve Politikalar.....	46
2.4.1.1. Eğitim ve Sağlık Alanına Yönelik Tedbir ve Politikalar	46
2.4.1.2. Bireylere Yönelik Gelir Destekleri ve İşgücü Piyasasına Yönelik Tedbir ve politikalar	47
2.4.1.3. Vergi ve Ödemelerde İndirim, Erteleme ve Uzatma Süreleriyle Kredilere Yönelik Politikalar	48
2.4.1.4. İşçi Sınıfını Destekleyen Hükümet Tedbir ve Politikaları	49
2.4.2. İtalya'nın Covid-19 Döneminde Uyguladığı Mali Ve Parasal Tedbir Ve Politikaları.....	50
2.4.2.1. İtalya'nın Covid-19 Döneminde Uyguladığı Mali Tedbir Politikaları...	50
2.4.2.2. İtalya'nın Covid-19 Döneminde Uyguladığı Parasal ve Makro Finansal Politikaları.....	52
2.5. TÜRKİYE	53
2.5.1. Türkiye'nin Covid-19 Döneminde Uyguladığı Politikalar ve Tedbirler.....	53

2.5.1.1. Eğitim ve Sağlık Alanına Yönelik Tedbir ve Politikalar	53
2.5.1.2. Bireylere Yönelik Gelir Destekleri ve İşgücü Piyasasına Yönelik Tedbir ve Politikalar	54
2.5.1.3. Vergi ve Ödemelerde İndirim, Erteleme ve uzatma süreleri ve kredilere yönelik politikalar	55
2.5.2. Türkiye'nin Covid-19 Döneminde Uyguladığı Mali Ve Parasal Tedbir Ve Politikaları.....	57
2.5.2.1. Türkiye'nin Covid-19 Döneminde Uyguladığı Mali Tedbir ve Politikaları	57
2.5.2.2. Türkiye'nin Covid-19 Döneminde Uyguladığı Parasal Tedbir ve Politikaları	58
2.5.2.3. Covid-19 Döneminde Türkiye'de Uygulanan Sosyal Yardım Hizmeti ve Harcamalar.....	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FARKLI REFAH REJİMLERİNDEN ABD, ALMANYA, İSVEÇ, İTALYA VE TÜRKİYE'NİN 2019-2020 PANDEMİ DÖNEMİNDE UYGULADIKLARI POLİTİKALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. ABD, ALMANYA, İSVEÇ, İTALYA VE TÜRKİYE'NİN COVID-19 DÖNEMİNDE UYGULADIĞI TEDBİR VE POLİTİKALARA BAKIŞ	67
3.2. ABD ALMANYA İSVEÇ İTALYA TÜRKİYE'NİN COVID-19 DÖNEMİNDE SOSYAL KORUMA TEDBİR VE HARCAMALARI.....	71
3.3. ABD ALMANYA İSVEÇ İTALYA TÜRKİYE'NİN PANDEMİ İLE İLGİLİ SOSYAL POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	82
3.4. ABD ALMANYA İSVEÇ İTALYA TÜRKİYE'NİN MAKROEKONOMİK GÖSTERGELERİ	84
3.5. SOSYAL DEVLETİ COVID-19 PANDEMİSİ İLE YENİDEN DEĞERLENDİRME.....	87
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	91
KAYNAKÇA	95

TABLÖLAR

Tablo 1. Refah Modelleri Sınıflandırması	16
Tablo 2. Esping-Andersen'in Sınıflandırmasındaki Refah Rejimlerinin Özellikleri....	23
Tablo 3. Covid-19 Döneminde Türkiye'de Uygulanan Sosyal Yardımlar	59
Tablo 4. 2016-2018 Döneminde Sosyal Yardım Hizmeti Veren Kamu Kuruluşlarının Sosyal Yardım Harcamaları.....	62
Tablo 5. 2019-2021 Döneminde Sosyal Yardım Hizmeti Veren Kamu Kuruluşlarının Sosyal Yardım Harcamaları	63
Tablo 6. Türkiye'nin Covid-19 Harcamaları ve Dolaylı Gelir Desteklerinin Bileşimi.....	65
Tablo 7. Seçilmiş Ülkelerin Nüfusu, Covid-19 Vaka Sayısı, Ölüm, Ölüm/Vaka Oranı	70
Tablo 8. Farklı Refah Rejimine Sahip Ülkelerdeki Kamu Sosyal Harcamalarının GSYH'ya Göre Oranı	71
Tablo 9. Farklı Refah Rejimine Sahip Ülkelerdeki Sosyal Korumaya Yönelik Harcamalar (GSYH Yüzdesi).....	72
Tablo 10. Seçilmiş Ülkelerde Covid-19 ile Mücadele Kapsamında Yapılan Nakit Harcamaların ve Dolaylı Gelir Desteklerinin Dağılımı (Haziran 2021)	75
Tablo 11. Ülkelerin Pandemi İle İlgili Sosyal Politikaları.....	83
Tablo 12. Seçilmiş Ülkelerin Son 4 Yıllık Makro Ekonomik Göstergeleri.....	84
Tablo 13. Seçilmiş Ülkelerin Sefalet Endeksleri	87

GRAFİKLER

Grafik 1. Sosyal Koruma Kalkanının Dağılımı	61
Grafik 2. Hükümetin Sosyal Harcama Önlemleri	73
Grafik 3. Sosyal Programlara Yapılan Devlet Harcamaları.....	74
Grafik 4. Seçilmiş Ülkelerde Covid-19 ile Mücadelede Ek Harcama ve Dolaylı Gelir Destekleri (GSYH %).....	76
Grafik 5. Covid-19 ile Mücadele Kapsamında Ek Harcama ve Dolaylı Gelir Destekleri (GSYH %) (Haziran 2021)	77
Grafik 6. Seçilmiş Ülkelerde Covid-19 İçin Yapılan Nakit Harcama ve Dolaylı Gelir Desteklerinin Toplam Ekonomik Desteklere Oranı (Yüzde).....	78
Grafik 7. Sosyal Koruma Tedbirlerinin İşlevleri	79
Grafik 8. Açıklanan Tedbirlerin Türüne Göre Yüzdeleri	80
Grafik 9. Sosyal Koruma Önlemleri	81
Grafik 10. Seçilmiş ülkelerin 2017-2023 Enflasyon Trendi	86

KISALTMALAR

Bibliyografik Bilgiler	Türkçe / İngilizce
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
Ar-Ge	Araştırma Geliştirme
BM	Birleşmiş Milletler
BSMV	Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
CDC	Hastalık Kontrol ve Korunma Merkezleri
DİSKAR	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Enstitüsü
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DSF	Dünya Sosyal Forumu
FHA	Federal Konut İdaresi
FHFA	Federal Konut Finansmanı Kurumu
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
K-12	12 Yıllık Okul Öncesi
KDV	Katma Değer Vergisi
KFW	Alman Kalkınma Bankası
KKD	Kişisel Korunma Ekipmanı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi
PEUC	Pandemi Acil İşsizlik Tazminatı
PISA	Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
PPP	Kamu Özel İşbirliği
PUA	Pandemi İşsizlik Yardımı
SEK	İsveç Kronu
SNAP	Ek Beslenme Yardımı Programı
SYDV	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TDK	Türk Dil Kurumu
TKİ	Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu
TTK	Türk Tarih Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
WHO	Dünya Sağlık Teşkilatı
WSF	Ekonomik İstikrar Fonu
YURT-KUR	Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu

GİRİŞ

Sanayi Devriminden sonra dünya ekonomik ve sosyal anlamda önemli gelişmeler yaşamış ve yeni bir döneme girmiştir. Sanayi Devrimi ile birlikte insanlar kırsal alanlardan uzaklaşıp, fabrikaların olduğu kentsel alanlara göç etmek durumunda kalmışlardır. Kentlerde toplanan halkın büyük çoğunluğu işçileşmiş ve bu durum birey devlet arasındaki ilişkiyi de etkilemiştir. Kapitalist uygulamalar altında ezilen halkın devletten beklentileri artmış ve devlete aktif görevler yüklenerek sosyal devletin temelleri atılmıştır.1929 Ekonomik Bunalımı devlet müdahalesini yoğunlaştırmış ve ülkelerde devlet politikalarında kamu harcama politikalarının rolü artmıştır. 2.Dünya Savaşından sonra maliye politikalarının sosyal ve ekonomik yönü ağır basmasıyla Keynesyenci politikalar önem kazanmış ve Keynesyen düşünce ile sosyal politikalar cazip hale gelmiştir. 2.Dünya savaşından sonra 1970’li yıllara kadar sosyal devlet anlayışı yükselmiş ve zirve yaptığı dönem olmuştur. Ayrıca; Avrupa Birliği (AB), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Birleşmiş Milletler (BM) gibi uluslararası kuruluşların da sosyal devlet politikalarına etkisi olmuştur.1970 Petrol Krizi ile sosyal devlete olan eleştiriler artmıştır çünkü sosyal devlet ve politikaları meydana gelen krizlere çözüm olamamıştır. Ayrıca küreselleşme gibi olgular da sosyal devleti sorgulatmıştır.

1980’li yıllarda neo-liberal politikalar ve küreselleşmenin de etkisiyle dışa açık ekonomi politikaları izlenmiş ve devlet sosyal alandan ekonomik alana daha fazla öncelik veren politikalar uygulamaya başlamıştır. Ekonomik rekabete önem vermeye başlayan ülkeler, sermayedarlara yönelik hareket etmeye zorlanmıştır. Meydana gelen bu rekabet geçmişte kazanılan sosyal haklardan ödün vererek sosyal devletin ilkelerinden uzaklaşılmasına, eğitim ve sağlık alanının da piyasalaşmasına, devletin üretim ve yatırım alanından çekilerek düzenleyici bir rol almasına sebep olmuştur. Bu rekabet ortamında devletlerin en kolay vazgeçtikleri alan sosyal devletin aracı olan sosyal politikalar ve onlara ayrılan kaynaklardaki harcamalar olmuştur. Yaşanılan süreç karşısında sosyal devlet küçülmüş ve sosyal devlet politikaları gözden geçirilerek sınırlandırılmıştır.

2020 yılına damgasını vuran ve hala etkisinin devam ettiği covid-19 pandemisi dünya ülkeleri için sosyal politikaların nedenli önemli ve vazgeçilmez olduğunu göstermektedir.

Çin'in Wuhan kentinde Aralık 2019 yılında ortaya çıkan covid-19 virüsü kısa sürede tüm dünyaya yayılmış ve 12 Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü covid-19 virüsünün sebep olduğu hastalığı pandemik bir hastalık olarak ilan etmiştir. Covid-19 virüsü ilk başlarda yerel bir sağlık sorunu iken, ilk önce komşu ülkelere yayılarak merkezinde insan olan global bir sağlık sorunu haline gelmiştir. Covid-19 pandemisi sadece insan hayatını tehlikeye atmakla kalmamış sonralarında tüm dünyada bütün sektörleri etkisi altına alarak, sağlık, ekonomik, sosyal ve siyasal hayatı olumsuz yönde etkilemiştir. Covid-19 pandemi başta kırılgan gruplar olmak üzere, ülkelerin sosyal devlet anlayışı içerisinde ve ekonomik güçleri doğrultusunda ekonomi politikaları ve sosyal politikaları hayata geçirmiştir. Bu anlamda sosyal refahı sağlama üzerindeki devletin rolü yeniden gündeme gelmiştir. Ülkeler plansız olduklarından pandemi karşısında savunmasız kalmışlardır. Ülkelerin bu plansızlıkları ilk olarak sosyal harcamaları arttırmaktadır.

Bu çalışmada; covid-19 pandemisi ile refah rejimlerine göre, liberal refah devleti modelinde Amerika Birleşik Devletleri, muhafazakâr refah devleti modelinde Almanya, sosyal refah devleti modelinde İsveç ve Güney Avrupa refah devleti modelinde İtalya ve Türkiye'nin covid-19 pandemiden etkilenme düzeyi, ülkelerin sosyal ekonomik durumu, yapısı ve olaylara bakış açısı ile uyguladıkları tedbir ve politikalar karşılaştırılarak sosyal devlet yeniden değerlendirilmiştir. Çalışmada nitel analiz metotlarından literatür taraması yöntemi kullanılmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; sosyal devletin tanımı ve genel çerçevesi, sosyal devletin tarihsel gelişme süreci, sosyal devletin amaçları ve araçları ile devleti modelleri ve politikalarından bahsedilmiştir.

İkinci bölümde farklı refah rejimlerinden olan ABD, Almanya, İsveç, İtalya ve Türkiye'nin, sağlık ve eğitim sistemine yönelik tedbir ve politikalarından bireylere yönelik gelir destekleri ve işgücü piyasasına yönelik tedbir ve politikalarından, vergi ödeme indirim erteleme ve uzatma sürelerine ilişkin politikalarından, istihdam ve işsizliği önleyici tedbir ve politikalarından, mali parasal ve makro finansal tedbir ve politikalarından bahsedilmiştir. Covid-19 pandemi döneminde Türkiye'de uygulanan sosyal yardım ve kaynakları da ayrıca incelenmiştir.

Üçüncü bölümde; seçilmiş ülkelerin tedbir ve politikaları karşılaştırılmış, sosyal koruma tedbir ve politikalarına değinilmiş, sosyal politikaları incelenmiş ve tüm politikaların makroekonomik göstergelere yansması değerlendirilmiştir.

Çalışmanın sonuç ve değerlendirme kısmında, covid-19 ile birlikte farklı refah rejimlerine sahip ülkelerin uyguladıkları politikaların küresel ölçekte bir çatı politikalarda birleştiğini, bu çatının da sosyal devlet politikalarından oluştuğu sonucuna varılmıştır. Sağlık hizmetlerinin, eğitim hizmetlerinin, istihdam politikalarının “Sosyal devlet anlayışı gereği” bir devlet politikası olması gerektiğini ve sosyal devletin de kurumlarıyla var olduğunu ve bu kurumların aktif şekilde rol alması gerekliliğini vurgulamıştır. Covid-19 pandemi döneminde en liberal devlet olarak bilinen ABD, GSYH'nın % 25'i kadar nakit harcama ve dolaylı gelir desteğinde bulunmuştur. Dünyada covid-19 pandemi için toplam olarak 10,4 trilyon Dolar tutarında yapılan ek harcama ve dolaylı gelir desteklerinin 5,3 Trilyon Doları ABD (% 51,1'i) tarafından gerçekleştirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL DEVLET TANIMI VE GENEL ÇERÇEVESİ

1.1. SOSYAL DEVLETİN TANIMI

“Sosyal Devlet” genel olarak “refah devleti” yahut “sosyal refah devleti” olarak karşımıza çıkmaktadır. İngilizce karşılığı “welfare state” olarak kullanılan “sosyal devlet” ilk defa terim olarak Archbishop Temple tarafından 1941’de İngiltere’de kullanılmıştır. Savaş döneminde Nazi Almanya’sının otoriter devletiyle savaş sonrasında müttefik devletler tarafından oluşturulmak istenen sosyal devletin farkını oluşturmak için kullanmıştır. (Aktan, 1995: 73-74 aktaran, Pierson,1991:102)

“Sosyal devlet” kavramına bakılacak olursa, tarih boyunca farklı kişiler tarafından farklı şekillerde ifade edilmiş olup günümüzde de tam anlamıyla sosyal devletin ne olduğu hususunda ortak bir tanımlama yapılamamıştır. Sosyal devlet tanımları, devlete minimum sorumluluk verenden, maksimum sorumluluk verene kadar farklılaşmıştır. Bu yüzden kavram, ülkelerin ekonomisine, kültürüne, geleneklerine göre farklı anlamlarda tanımlanmıştır.

Sosyal devlet “müdahaleci, düzenleyici, yeniden dağıtıcı, girişimci bireye hak ve özgürlükler sağlayan pozitif bir devlet anlayışıdır.” (Aktan, 1995:148).

Sosyal devlet, “toplumun sosyal refahını maksimize etmek amacıyla müdahalelerde bulunmasını öngören bir devlet modeli sistemidir.” (Yay, 2014:147).

Sosyal devlet genel olarak üç temel özelliğe sahiptir (Durdu, 2009:42-43):

- Müdahalecidir çünkü; piyasa başarısızlıkları üzerine harekete geçer ve doğan sorunların giderilmesine yönelik olarak önlem alır.
- Düzenleyicidir çünkü; iş piyasalarındaki düşük ücretler için asgari bir ücret belirler, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerini üstlenir.

- Gelirin yeniden dağıtıcısıdır çünkü; vergi ve diğer politikaları ve transfer harcamalarıyla gelirin paylaşımına müdahalede bulunulmadığında sınıflar arasında dengesizlikleri engeller.

Briggs'in refah devleti aslında; piyasa gücünü azaltarak bireylere minimum düzeyde gelir garantisi sağlayıp, onlara sosyal risklerin üstesinden gelebilmeleri için yardımcı olarak, tüm vatandaşların en ideal yaşam standartlarını sağlamayı amaçlar¹.

Bir başka refah devleti tanımı yapan Gosto Esping-Andersen'e göre "Sosyal refah devleti, vatandaşlara temel bir refah düzeyini garanti etme taahhüdünü gerektirir." (Veit Wilson,2000:5)

Ali Nazım Sözer'e göre refah devleti: "Bireyler arası refah farklılıklarını gidermeyi, bireylere ve ailelerine mesleki eğitim, iş bulma, çalışma koşullarını düzenleme, sosyal güvenlik, sakatlara yaşlılara yardım ederek bireylerin hayata başlangıç noktalarındaki eşitsizliği ortadan kaldırmayı amaçlar. Bireylere hak ve özgürlüklerin yanı sıra çeşitli sosyal haklar sunan ve sunmuş olduğu bu sosyal hakları yasalarla güvence altına alan, bireyin ve toplumun gelişmesi için önündeki engelleri kaldırarak baskı altındaki ezilmiş bireyleri ve toplumları koruyan ve gözeten devlettir." (Sözer, 1994:6-9)

Farklı yazarlar sosyal devleti farklı şekillerde tanımlamış olsalar da temelde devletin sunduğu sosyal politikalarla toplumun refah düzeyini uyumlaştırarak farklılıkları gidermeyi amaçlar. Böylelikle uygulanan sosyal politikalar ve önlemler sonucunda ekonomik ve sosyal açıdan olumsuz etkilenen bireyler korunmuş olacaktır. (Toprak, 2015:151).

Yukarıdaki tanımlamalarda da görüldüğü üzere sosyal devlet, toplumun refahını gözeten, toplumsal eşitsizliklerini gideren, toplumun tüm hak ve özgürlüklerini kullanmalarını sağlayan bununla birlikte toplumdaki sosyo-ekonomik dengeyi oluşturan ve bu dengeyi korumaya yönelik aksiyonlar olarak müdahalelerde bulunan bir devlettir.

¹ https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/refah_devleti, 17/11/2022.

Tanımlamalardan yararlanarak sosyal devlete yüklemiş olunan amaçların yanı sıra başka amaçları ve bu amaçlara yönelik kullandığı araçları vardır.

1.2. SOSYAL DEVLETİN TARİHSEL SÜRECİ

Sanayi devriminden sonra halkın vahşi kapitalizm politikaları altında ezilmesi ve bu sebeple toplumsal barışın tehlikeye girmesi tehdidine karşı alınan önlemlerle sosyal devlet anlayışı yaygınlaşmıştır. (Koray ve Topçuoğlu, 1995:19). Vahşi kapitalizmin işleyişi ile mağdur olan halk karşısında hem işverenler hem de politikacılar sessiz kalamamışlardır. Sosyal barışı tehlikeye düşüren bu sistem karşısında sosyal politika uygulamalarına adım atılmıştır. İkinci Dünya savaşına kadar olan sürede sosyal devletin temelini oluşturan sosyal politikaların amacı işçi ve işveren ilişkisinde ortaya çıkan çıkar çatışmalarını, çelişkilerini, dengesizliklerini gidermek ve sınıfsal uyumu sağlamak olmuştur. (Yalçıntaş ve Tuna, 1999: 28)

1929 Ekonomik Buhranı sonrası ülkelerin kamu harcamaları artmıştır. Kamu harcamalarındaki artış eğilimi 2. Dünya Savaşı ve takip eden yıllarda devam etmiş, sosyal ve ekonomik amaçlı maliye politikalarının etkinliğinin artması ve kamu harcamalarının genişlemesi üzerinde etkili olmuştur. Bu genişleme sürecinde, Keynesyen açık bütçe politikaları ile kamusal mallar ve dışsallıklar ile ilgili teorik açıklamaların katkısı büyük olmuştur. Birçok ülkede kamu emeklilik fonları gelirin yeniden dağıtımını amacıyla genişletilmiş, kamu ekonomik girişimleri kamusal istihdam yaratmak amacıyla kurulmuştur. Sonuç olarak Keynesyen iktisat yaklaşımı, kamu sektörünün ekonomik rolünde genişleme sağlamak amacıyla kullanılmıştır. (Sakıncı,2012: 38)

2. Dünya savaşından sonra 1970’li yıllara kadar sanayinin ve ekonomik hakların gelişmesiyle sosyal devlet anlayışı yükselmiş, zirve yaptığı dönem olmuştur. Bu dönemde devletin müdahale yetkisi genişletilmiş ve gelişmiş bir sosyal devlet söz konusu olmuştur. Tabii AB, ILO, BM gibi bazı uluslararası kuruluşlar ve 1941 Atlantik Paktı, 1944 Philadelphia Bildirgesi’nin de payı vardır.(Özdemir,2007)

1970’li yıllarda ülkeler ciddi krizlerle karşılaşmıştır. Sosyal refah devleti 1970’li yılların ikinci yarısından itibaren sosyal politikaların ülkedeki iktisadi ve sosyal savlara çözüm olmamasıyla beraber giderek baskı yemiş gerilemeye başlamıştır.

Sadece meydana gelen bu krizler değil aynı zamanda 1970’li yıllardan sonra küreselleşme olgusunun belirginleşmesi, Avrupa Birliğinin gelişmesi ve genişlemesi, sanayi devrimi sonrasında hizmet sektörünün önem arz etmesi ve hızla yayılması, toplam nüfus içerisinde yaşlı nüfusun artması, çekirdek ailelerin yaygınlaşması hatta aile yapılarında yaşanan dönüşüm ile birlikte evlilik birliğinden birlikte yaşamaya doğru geçilmesi, sosyal devlet uygulamaları karşısında birey ve toplumun davranış değişikliği göstermesi, işgücü yapısındaki değişiklikler gibi gelişmeler sosyal devletin gerilemesine sebep olmuştur. (Aktan, 1994:72 ve Aktan ve Özkıvrak, 2008:96-97)

1980’li yıllarda Dünya ekonomisinde yaşanan değişimler ekonomik küreselleşmenin temellerini oluşturmaktadır. Neoliberal iktisadi düşüncenin oluşturduğu ekonomik küreselleşmenin ve bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmelerin hız kazanması sonucunda finansal küreselleşme süreci başlamıştır. Küreselleşmenin emeğin dolaşımını sağlaması ise aslında küreselleşmenin en az düzeyde gerçekleştiği alan olmuştur (Keohane ve Nye, 2000:130). Ayrıca bu süreçte devletin yapı ve işlevlerinin, yönetim modelleri ve anlayışlarının da değiştiği görülmektedir (Taner, 2011: 6)

Tüm bunlar sosyal devletin küçülmesine ve sosyal devlet uygulamalarının gözden geçirilmesine ilişkin düzenlemelere neden olmuştur. 1980’li yıllarda devletin ekonomik ve sosyal hayattaki müdahalesi azaltılmış, ve sosyal refah devlet uygulamaları sınırlandırılmıştır.

1.3. SOSYAL DEVLETİN AMAÇLARI

Sosyal devlet tanımında olduğu gibi, sosyal devletin amaçları konusunda da farklı açıklamalar mevcuttur. Sosyal devlet; toplumun refahını gözeten toplumdaki eşitsizliklerle ilgilenen, vatandaşlarına asgari düzeyde hayat sunmayı yeğleyen devlettir. Bu doğrultuda sosyal devletin amacı; insanlar arasında eşitliği sağlayarak yasalarla desteklemek; bunun için güçsüzleri, zayıfları, halkın arasında geri planda kalanları korumak ve gerekli tedbirler almak, hem sosyal hem ekonomik durumlarını diğerleriyle dengede tutarak daha adil dağılımı sağlamaktır.

Aktan ve Özkıvrak sosyal devletin amaçlarını;(Aktan ve Özkıvrak, 2008:39)

- Kişilere asgari bir gelir düzeyinin garanti etme
- Belirli ihtiyaçların karşılanmasında minimum standartların sağlama
- Tüm vatandaşların yaşam koşullarını iyileştirme
- Yoksullukla mücadele
- Adil gelir dağılımına ulaşma
- Sosyal adaleti sağlama şeklinde ifade etmişlerdir.

Bu çalışmada sosyal devletin amaçları: “Gelir dağılımında adaleti sağlamak ve yoksulluğu önlemek ”, “Tam istihdamı sağlamak”, “Fırsat eşitliğini sağlamak”, “Sosyal güvenlik güvencesi sağlamak” olarak açıklanmıştır.

1.3.1. Gelir Dağılımında Adaleti Sağlamak ve Yoksulluğu Önlemek

Gelir dağılımı; bir ülkede belirli bir dönemde üretilen milli gelirin; bireyler, hane halkları, toplumsal gruplar, bölgeler ya da üretim faktörü sahipleri arasında bölüşülmesidir. (Çalışkan, 2010: 93).

Yoksulluk; insanların en temel ihtiyaçlarını karşılayacak gelirden yoksun olma durumudur.(Çalışkan, 2010: 99)

Yoksulluk aslında gelirin adil dağılmaması sonucu ortaya çıktığı kabul edilmekle beraber Dünya'nın karşı karşıya kaldığı önemli sorunlardan bir tanesidir.

Ülkelerin barış içerisinde yaşaması ve gelişmesi için gelirin dağılımı, özellikle gelirin adil dağılımı önem arz eder. Bu dağılımın eşitliği “yüzdeler dilimleme yöntemi, gini katsayısı, lorenz eğrisi, yoksulluk oranı” ile ölçülebilir. Gelir dağılımındaki eşitliği ölçmek için kullanılan en yaygın yöntem gini katsayısıdır. Lorenz eğrisi üzerinden hesaplanır. Gini katsayısı 0 ile 1 arasında değişir. Katsayı bire yaklaştıkça gelir eşitsizliği artar, sıfıra yaklaştıkça gelir eşitsizliği azalır. (Yüksel Arabacı,2015)

Her toplumda zengin ve yoksullar vardır bu üretim ilişkilerinin bir sonucu olarak oluşur. Zenginler bir toplumda sayıca az ve milli gelirden aldıkları pay çok yüksekse bunun yanı sıra yoksullar o toplumda fazla ve milli gelirden aldıkları pay düşükse bu durum insan

onuruna yaraşır bir toplumsal yaşam olarak kabul edilemez. Zengin ve yoksulların milli gelirden aldıkları pay adil olmalı denge korunmalıdır.

Gelir adaletinin sağlanmaması toplumda huzursuzluk, mutsuzluk, eğitim ve kültür uyuşmazlıkları, sosyal çatışmalar, gasp, hırsızlık gibi kaos ortamına yol açar. Böyle bir ortamda toplumsal barışı sağlamak g olur.

Sosyal devletin önemli amaçlarından bir diğeri gelir dağılımında adaleti sağlamak ve yoksullukla mücadele etmektir. Bu amaçlara ulaşmak için kamu gelirlerini ve kamu harcamalarını araç olarak kullanmaktadır. Bu araçları kullanarak toplumdaki eşitsizlikleri gidermekte, zenginden yoksula gelir aktarımında bulunmakta, geliri yeniden dağıtarak bakıma muhtaç olanları korumaktadır.

1.3.2. Tam İştihadam ve İşsizlikle Mücadele

Tam istihadam, bir ekonomide üretim faktörlerinin tümünün üretime katılması ve hiçbir üretim faktörünün atıl kalmaması durumudur. İktisadi anlamda emek talebinin emek arzını karşılayamaması durumunda ise işsizlik meydana gelir ve bu durumda çalıştırılmayan emek faktörü işsizlik olarak tanımlanmaktadır. (Pekin,2008:100-103 ve Güney 2009:136)

Bir ülkenin ekonomik olarak gelişmişliğini ifade eden önemli göstergelerden biri de ülke işgücünün istihadam durumudur. İştihadam retim artışı veya azalışı ile birlikte etkin kaynak kullanımının olduğu durumlarda ekonomide etkiler göstermektedir. Aynı zamanda istihadam toplumun psikolojisini de etkileyen önemli bir durumdur. Bir ülkede işsizlik oranı ne kadar düşük gerçekleşirse ülkedeki büyüme ve gelişmişliğin düzeyi de o kadar yüksek olur. (Cinel,2014:2).

Aslında sosyal devletin burada gerçekleştirmeye çalıştığı temel amaç kişilerin gelir elde etmelerini sağlayacak bir iş edinmelerine yardımcı olmak ve onları destekleyici uygulamaları gerçekleştirmektir. Ayrıca işçilerin artan siyasi güçleri ile büyük bir baskı grubu şeklinde belirmeleri bir yandan, sanayileşmiş ülkelerde siyasi otoritenin ücretler ile ilgilenilmesine yol açarken diğer taraftan ise refahın yaygınlaştırılması amacına yönelik yeni ücret politikalarının oluşturulmasına neden olmaktadır (Akıcı, 2010: 60)

1.3.3. Fırsat Eşitliği

Fırsat eşitliği; bireylere kaynaklar elde etmede onlardan yararlanmada eşit imkanlar sunulmasıdır. Dil, din, ırk, inanç, mezhep, siyasi düşünce gözetmeksizin yasalar önünde tüm bireyler eşittirler. Ancak yalnızca yasal düzenlemelerin yapılmış olması bireylerin sosyo ekonomik koşullarını gözeterek fırsat eşitliğini sağlamaz. Sosyal devlet bu durumda fırsat eşitliğini sağlayarak yasalar karşısında tüm bireylerin eşitliğini daha etkin kılar.

Baştaymaz fırsat eşitliğinde tüm insanların özünde eşit olduğunu ifade eder. Bireylerin eğitim ve sağlık hizmetlerini aynı düzeyde alabilmeleri aslında ailelerine bağlıdır. Ailelerin sosyo ekonomik durumu burada önemlidir. Sosyo ekonomik durumu yetersiz olan ailelere her düzeyde eğitim ve sağlık hizmeti sunmak sosyal devletin temel özelliklerinden ve amaçlarındanıdır. (Baştaymaz,2016:19)

Eğitimde Fırsat Eşitliği: Ayrım yapılmaksızın toplumu oluşturan bireylerin, yeteneklerini en güzel şekilde geliştirmek için sunulan eğitim hizmetlerinden eşit ölçüde faydalanma şansının verilmesini ifade eder. (Kandemir ve Kaya, 2010: 559). Dünya ülkelerinin çoğu hukuk karşısında insanlara eğitimde fırsat eşitliği imkanı vermiştir fakat bu durum toplumun tüm bireyelerine eğitimde fırsat eşitliğinin tam olarak sağlandığı anlamına gelmemektedir. Mesela; hukuki olarak engel bir durum teşkil etmemesine rağmen maddi imkanların el vermemesi sebebiyle eğitim imkanlarından eşit ölçüde yararlanamayan bireylerin de olduğunu söylemek mümkündür. Bu sebeple eğer eğitimde fırsat eşitliğinden bahsedilecek olursa hukuk önündeki eşitliğin yanı sıra sunulan eğitim fırsatına erişme ve bu eğitim hakkını da kullanabilme imkanlarına sahip olabilmeyi göz önünde bulundurulmaktadır. (Kandemir ve Kaya, 2010: 560).

Sağlıkta Fırsat Eşitliği: Sağlık alanındaki eşitsizlikleri ortadan kaldırmak sosyal adalet açısından önemlidir, çünkü sağlık bir varlıktır ve insani gelişim açısından kritik bir kaynaktır. (Barry,2017:81)Sağlıkta fırsat eşitliği de sağlık imkanlarına erişme ve sağlık hakkını kullanabilme imkanlarına sahip olmayı ifade eder.

1.3.4. Sosyal Güvenlik Sağlama Amacı

Sosyal güvenlik, toplumu meydana getiren bireylerin arzuları ve iradeleri haricinde karşılaştıkları tehlikelerin vermiş olduğu zararlardan korunma garantisini ifade eder. Bu zararlar, insanı muhtaç hale düşürmekle kalmayıp başkalarına bağımlı hale getirerek, ihtiyaçlarının esiri olması sonucunu doğurur.(Alper ,2019:8)

Sosyal güvenlik, “Belli sosyal risklerin iktisadi sonuçlarına, daha açık bir deyişle, yol açabilecekleri gelir kayıpları ve gider artışlarına karşı kişilerinin güvenliklerinin sağlanmasıdır.” (Dilik,1991:10)

Sosyal güvenlik, “Evrensel bir ilkeye dönüşen ve çağdaş uygarlığın simgesi olan sosyal güvenlik veya daha geniş anlamı ile sosyal koruma; özde, bireyin karşılaşacağı, ekonomik veya fizyolojik yaşamı için tehlike oluşturan olaylara karşı güvence arayışının ürünüdür. Tehlikeyle karşılaşan bireylere asgari bir güvence, sosyal koruma sağlamak, sosyal güvenliğin varoluş nedenidir.”(Güzel,2013:2)

Sosyal güvenlik; bir insan hakkıdır ve bir politikalar ve programlar dizisi olarak yaşam döngüsü boyunca yoksulluğun kırılma noktasının ve sosyal dışlanma riskinin azaltılmasını ve önlenmesini amaçlar. (Gülmez,2018:10)

Sosyal güvenlik; “Sosyal risklerin bireyler üzerindeki olumsuz etkilerini giderme çabası olarak tanımlanabilir. Bu riskler; hastalık, sakatlık, yaşlılık, iş kazası, ölüm ve işsizlik olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla sosyal güvenlik gereksinimi evrensel bir ihtiyaçtır.” (Kunhle,200:3)

Sosyal güvenlikte amaç; toplumdaki her kesimi, sınıfı bazı risklere karşı korumak ve onlara asgari yaşam koşulunu sunmayı çabalamaktır.

Birey bazı riskler karşısında zor duruma düşmesi sonucu insana yaraşmayan bir hayat yaşıyorsa devlet bu durumda müdahale etmeli ve bazı risklere karşı insan onuruna yaraşır hayatı bireylere sunmak için sosyal sigorta, sosyal yardım ve sosyal hizmet alanında önlemler almalıdır. Sosyal güvenlik uygulamaları ile böylece bireyler bazı olumsuz durumlara karşı korunur asgari gelir seviyesi elde eder ve bireyler geleceğe güvenle bakarlar.

1.4. SOSYAL DEVLETİN ARAÇLARI

Sosyal devletin amaçlarına ulaşabilmesi için bazı politikalar önem arz etmektedir. Bu politikalar doğrultusunda sosyal devlet hem ekonomik hem de sosyal hayata müdahale etmesi gerekmektedir. Sosyal devlet bu müdahale için ise pek çok araç kullanır. Ekonomik politikasındaki amaçlara ulaşabilmek için ekonomi politikası araçları, sosyal politika da ki amaçlara ulaşabilmek için sosyal politika araçları kullanılır. Ekonomi politikasında ki başlıca araçlar; para ve kredi politikası maliye politikası, regülasyon ve kontroller politikası, dış ticaret politikası araçlardır. Sosyal devletin en bilinen sosyal güvenlik araçları, sosyal yardımlar, sosyal sigortalar ve sosyal hizmetlerdir.

Sosyal devlet ekonomi araçlarını kullanarak ekonomik ve sosyal hayatı düzenlemeyi ve uyguladığı politikalarla amaçlara ulaşmayı hedeflerken uyumlaştırırken sosyal politika araçları kullanarak yoksul, güçsüz, zor ve muhtaç durumda ki kişileri koruyarak onların durumunu iyileştirmek ve onların gelecek korkusunu önleyerek toplumun refah düzeyini yükseltmek ister.

1.4.1. Maliye Politikası

Maliye politikası; Kamu transfer harcamalarıyla vergi harcamalarından oluşmaktadır. Devlet transfer harcamaları ve vergilerle müdahalede bulunarak sosyal refahı arttırmayı amaçlar.

Sosyal refahı sağlama konusunda kamu harcamalarından olan transfer harcamalarının etkisi fazladır. Çünkü gelir dağılımı üzerinde transfer harcamalarının etkisi doğrudandır. Sosyal amaçlı transfer harcamaların düşük gelirli grupların refahı üzerindeki etkisi oldukça büyüktür. Gelir dağılımındaki eşitsizlikleri kısmen de olsa giderme hususunda devlet düşük gelirli bireylere ayni ve parasal yardımlarda bulunabilir. (Mutar,Çelebi, Sakınç, 2006:81) Bunun haricinde devlet eğitim, sağlık, konut gibi alanlarda gelir düzeyi düşük olan bireylere bulunduğu yerlerde eğitim, sağlık, konut hizmetlerini ücretsiz ya da cüzi fiyatlarla sunarak gelir dağılımını dolaylı yoldan iyileştirebilir. (Eker, 2004:72)

Kamu harcamalarının yanı sıra vergi kalemleri de (Özellikle artan oranlı vergiler) sosyal refahı sağlama konusunda etkili politika aracıdır. Vergilemenin sosyal amacında piyasa

mekanizmasının sağlayamadığı gelir ve servet dağılımındaki adaletin sağlanması hususunda önem arz eder. Piyasa mekanizmasıyla oluşan gelir servet dağılımı adil olarak dağılmamaktadır. Adaletsiz dağılan gelir ve servet dağılımında adaletin sağlanması için devletin piyasaya müdahalesi gerekmektedir. Çünkü dengeli ve adil olarak dağılan gelir servet dağılımı sosyal adaletin, sosyal devletin bir gereğidir. (Aksoy,1998:174).

1.4.2. Regülasyon ve Kontrol Politikası

Sosyal devlet regülasyon uygulamalarıyla piyasaya müdahalede bulunur. Böylelikle piyasanın belirli kurallarla çalışmasını sağlar. İthalata kota koyarak, sosyal hayatın tüm alanına yönelik düzenlemeler ile regülasyon uygulamaları görülür. Sadece bununla değil aynı zamanda fiyat kontrolleri yoluyla da mal ve hizmet piyasalarını kontrol altında tutar.

Sosyal devlet amaçlarına ulaşma hususunda gerekli olan araçlarından bir diğeri kontrollerdir. Kontroller sayesinde serbest piyasada oluşan fiyatlara sosyal devlet müdahalede bulunabilir. Fiyat kontrolleri, ücret kontrolleri, kira kontrolleri, faiz oranı kontrolleri, döviz kuru kontrolleri gibi pek çok kontrol politikası araçlarıyla devlet müdahale eder. (Aktan ve Dileyici, 2009:28)

1.4.3. Para ve Kredi Politikası

Para ve kredi politikası, para hacminin daraltılması veya genişletilmesi yoluyla para arzı ve para talebi arasında denge kurmaya çalışan bir politikadır.(Aktan ve Dileyici, 2009:24)

Sosyal devlet ekonomi politikasının hedeflerine göre para ve kredi politikalarını belirler. Gerek işsizlikle mücadele gerek ekonomik büyüme gerekse tam istihdam sağlanması için bu araçları kontrollü kullanır. Bazı para politikası araçlar; açık piyasa işlemleri, karşılık oranları, reeskont ve zorunlu devir oranlarıdır.

1.4.4. Dış Ticaret Politikası

Sosyal devlet amaçlarına ulaşmak için kullandığı bir diğer araç dış ticaret politikasıdır. Dış ticaret, mal ve hizmetlerin ticari amaçla bağımsız ülkeler arasında transferdir.(Kaban ve Keser, 2011:6)

Dış ticaret politikası için sosyal devlet miktar kısıtlamaları, kambiyo rejim ve denetimi, ihracat teşvikleri, anlaşmalı ticaret gibi araçları kullanır. Bu araçlarla dış ticaret politikasına yön vererek sosyal devletin amacına ulaşmasını sağlar.

1.4.5. Sosyal Sigorta

Sigorta; “Bir şeyin veya bir kimsenin herhangi bir yönden ileride karşılaşılabileceği zararı gidermek için önceden ödenen prim karşılığında bu işle uğraşan kuruluşla yapılan iki taraflı sözleşmedir” şeklinde TDK’da tanımlanmıştır.

Sosyal sigorta; “Bir işte ücret karşılığı çalışanların sağlığını, geleceğini güvence altına almak amacıyla kazançlarından bir bölümü kesilerek yapılan sigorta yani devletçe organize edilmiş, kamu hukuku karakterli, çalışan nüfusu bazı risklere karşı korumak amacıyla yapılan sigortadır.” şeklinde TDK’da tanımlanmıştır

Sosyal sigortalar sanayi toplumunun sosyal güvenlik ihtiyacını karşılamak için oluşturulan ve sigortacılık ilkeleri üzerine geliştirilmiş bir işleyiş sistemine sahiptir. Ancak sosyal sigortalardan farklı olarak temel sigortacılık ilkelerine, geniş toplum kesimlerinin karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma unsurlarına ağırlık verme unsuru ilave edilerek sosyal bir boyut kazandırılmış sosyal güvenlik müesseseleridir.(Alper,2019: 56)

Aşağıda sosyal sigortaların özellikleri yer almaktadır. (Alper,2019: 56)

- Sosyal sigortalar devlet tarafından veya devletin öncülüğünde kurulurlar.
- Sosyal sigortaların kapsamına girmek zorunludur.
- Sosyal sigortaların finansmanı, ilgili tarafların prim ödeyerek, doğrudan ve zorunlu katılımlarıyla gerçekleştirilir.
- Sosyal sigortalar devlet tarafından kurulmakla birlikte yönetiminde sistemle ilgili taraflarında söz hakkı vardır.
- Sosyal sigortalarda ödenen primlerle sağlanan sosyal güvenlik garantisi arasında bir ilişki vardır.

1.4.6. Sosyal Yardımlar

Sosyal yardımlar, sosyal sigorta gibi belli bir prim karşılığı alınan hizmet değildir. Sadece çalışanlara değil muhtaç ve yoksul olanlara zor durumda kalanlara devlet tarafından asgari düzeyde ihtiyaçları karşılaması için verilen aynı ya da nakdi destektir. Aynı yardımlar eşya, yiyecek, giyecek vs... nakdi yardımlar ise para yardımındır.

“Sosyal yardımlar, toplumsal hayatın bir arada yaşamanın ortaya çıkarttığı sosyal güvenlik müesseseleridir ve değişik şekil ve görüntülerde olmak üzere her toplumda, her dönemde var olmuşlardır.” (Alper,2019: 50)

Aşağıda sosyal yardımın özellikleri yer almaktadır: (Alper,2019: 50)

- Sosyal yardımlar tek taraflı irade beyanı ile gönüllülük esasına göre yapılırlar.
- Sosyal yardımların birçoğunda, bilinçli bir şekilde tehlikenin zararlarına karşı mücadele anlayışı yoktur.
- Sosyal yardımlar karşılıksız olarak yapılırlar.
- Sosyal yardımlar dışı kapalı yardımlardır. Sadece belirli gruba göre yapılırlar.
- Sosyal yardımların verilme zamanı ile yardıma ihtiyaç duyulan zaman aynı olmayabilir.(Alper, 2019:54)

1.4.7. Sosyal Hizmet

Sosyal hizmetler; İnsanların sağlık ve iyilik halinin geliştirilmesinde; insanların kendilerine daha yeterli hale gelmelerinde ve başkalarına bağımlı olma hallerinin önlenmesinde aile bağlarının güçlendirilmesinde; bireylerin, ailelerin, grupların veya toplulukların sosyal işlevlerini başarıyla yerine getirmelerinde yardımcı olmak amacıyla sosyal hizmet uzmanları ve diğer meslek mensupları tarafından gerçekleştirilen etkinlik ve programlar bütünüdür.(DPT, 2001:11)

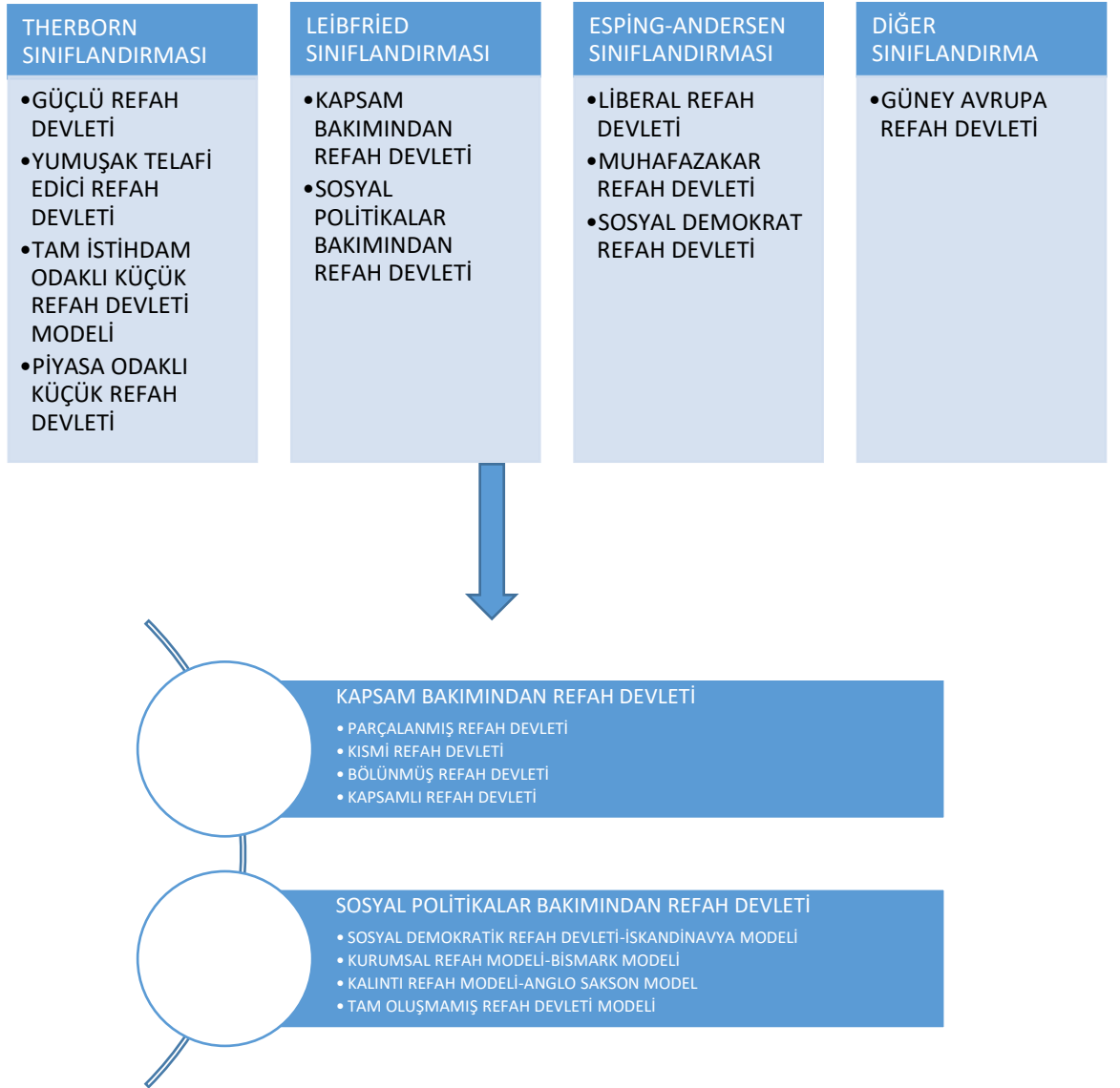
Sosyal hizmetler toplumun refahını arttırmayı amaçlar. . Finansman kaynağı kamu gelirleridir. Sosyal hizmetler, aynı ve nakdi yardımlardan farklı olarak hizmet olarak

sunulurlar. Sosyal refah devletinin amaçlarına ulaşmasında en önemli politika araçlarındandır.

1.5. REFAH DEVLETİ MODELLERİ VE POLİTİKALARI

Tablo 1 de, refah modellerine ilişkin sınıflandırmalar yer almaktadır. Pek çok yazar tarafından birtakım sınıflandırmalar yapılmıştır. Ancak bu çalışmada aşağıdaki dört sınıflandırmaya yer verilmiştir.

Tablo 1. Refah Modelleri Sınıflandırması

Sanayi devriminden sonra dünyada yeni bir dönem başlamıştır. Sanayileşmeyle birlikte artan fabrikaların işgücü ihtiyacını karşılamak için insanlar kırsal kesimlerden kentlere göç etmek durumunda kalmışlardır. Kentlere göç eden insanların bir bölümü işçi statüsünde çalışmaktadır. Zamanla işçi haklarının iyileştirilmesi için işçi hareketleri meydana gelmiştir. Bu durumda işçi ve işveren arasındaki ilişkiler değişiklik göstererek zamanla bireylerin devletten beklentilerini arttırmış ve refah devleti kavramı ortaya çıkmıştır. Refah devleti hakkında çok sayıda çalışmalar yapılmış ve bir takım modeller geliştirilmiştir. Bu modeller arasında en bilinenler Therborn, Leibfried ve Esping-Andersen refah modelleridir.

1.5.1. Therborn'a Göre Refah Devleti Modelleri

Therborn refah devleti araştırmaları üzerinde en çok durduğu konu devlet yapısıdır. Therborn refah devletinin hangi özelliklere sahip olması gerektiği üzerine yoğunlaşmıştır. Refah devletinin sahip olması gereken en önemli özelliklerinden birisi vatandaşlarına günlük faaliyetlerine ilişkin hizmet sunmasıdır. Therborn sosyal devlete dokuz görev yüklemiştir. Bunlar; eğitim, sağlık hizmetlerine ulaşma, barınma ve çevre hizmetleri, yaşamın ve mal varlığının korunması, istihdam ve çalışma şartları, ekonomik kaynaklar ve müşterilerin korunması, aile ve sosyal ilişkiler, rekreasyon ve kültür ve politik kaynaklardır. Therborn bahsedilen dokuz konu hakkında devletin vatandaşların ihtiyacını karşılaması gerektiğini söylemiştir.(Therborn, 1983)

Therborn refah devletini 4 şekilde sınıflandırmıştır. Bunlar; Güçlü müdahaleci refah devleti, yumuşak telafi edici refah devleti, tam istihdam odaklı küçük refah devleti, piyasa odaklı küçük refah devletidir.

Güçlü müdahaleci refah devletinde devletin sunmuş olduğu haklar oldukça yüksek seviyelerdedir. Tam istihdam sağlamak devlet için önemli hedeflerdendir. Bu modelin uygulayıcılarından önde gelen ülkelerdir: İsveç, Norveç, Avusturya'dır. Yumuşak telafi edici refah devleti modelinde sosyal haklar, güçlü müdahaleci refah devletinde ki gibi oldukça yüksek seviyelerdedir fakat devletin burada yüksek istihdam hedefi yoktur. Daha çok telafi edici türden yaklaşımda bulunmuştur. Bu modelin uygulayıcılarından önde gelen ülkeler: Belçika, Hollanda, Danimarka ve İrlanda'dır. Tam istihdam odaklı küçük

refah devleti modelinde diğerk iki modele nazaran sosyal haklar nispeten daha düşük seviyelerdedir fakat devlet tam istihdama önem vermiş ön planda tutmuştur. Japonya ve İsviçre bu grupta yer almaktadır. Piyasa odaklı küçük refah devleti modelinde devlet sosyal ihtiyaçları karşılamada kendisini geri planda tutmuş, sosyal ihtiyaçları karşılamada piyasa ve aileye görev yüklemiştir. Burada devlet sadece muhtaç durumda olanlara yardımda bulunur. Devlet ihtiyaçları karşılama konusunda başvurulacak en son merciidir.(Karaman, 2015:56)

Therborn sosyal devlete işçi tarafından bakılması gerektiğini savunur. İşçi sınıfının soruları doğrultusunda refah devlete yaklaşılmalıdır. Burada işçi sınıfının beklentilerinin ne olduğu, işçi hareketleri durumunda işçilerin hangi amaçla toplandığı soruları önem arz etmektedir.(Therborn,1983)

1.5.2. Leibfried'e Göre Refah Devleti Modelleri

Leibfried refah devletini kapsam bakımından ve sosyal politikalar bakımından iki kategoride incelemiştir. Kapsam bakımından refah devletlerini; parçalanmış refah devleti, kısmi refah devleti, bölünmüş refah devleti, kapsamlı refah devleti olarak sınıflandırmıştır. Sosyal politikalar bakımından ise sosyal demokratik refah devleti-İskandinavya modeli, kurumsal refah modeli-Bismark modeli, kalıntı refah devleti-Anglosakson model, tam oluşmamış refah devleti modeli olarak sınıflandırmıştır.

1.5.2.1. Sosyal Demokratik Refah Devleti-İskandinav Refah Modeli

Bu modelin en önemli özelliklerinden biri yüksek istihdamın amaçlanmasıdır. Devlet vatandaşlarına herhangi bir karşılık gözetmeksizin yardımda bulunur. Yardımlar yapılırken orta yaşın yaşam standardına bağlı kalınarak yapılır. Diğer refah rejimlerden farklı olarak devlet, çalışamayanlara ve eğitimini tamamlamak isteyenlere yardımda bulunmaktadır. Evli kadınlar eşlerinden bağımsız olarak devletin sunmuş olduğu sosyal yardımlardan faydalanabilir. Sosyal haklar devlet tarafından yoğun olarak sunulur. Ayrıca devletin vatandaşlarının refahını gözetmesi hususu kanunlarla güvence altına alınmıştır.(Albayrak ve Birinci, 2017:64-65)

Bu model aynı zamanda Beveridge Modeli olarak da ifade edilir. Yine bu modelde ekonomik istikrarda serbest piyasanın tek başına yeterli olmayacağı kabul edilir. Muhafazakar refah modelinin aksine vatandaşlarına yüksek seviyede gelir güvencesi sağlama ve gelirin yeniden dağılımına önem verir. Bu rejimdeki ülkelerde toplam istihdam seviyesi yüksektir çünkü; istihdam devletin önem verdiği öncelikli sosyal politikalarındandır.

Bu modelin önde gelen temsilci ülkesi İsveç olup, Norveç, Danimarka ve Finlandiya gibi kuzey Avrupa ülkeleri de bu kapsamda değerlendirilir.(Durdu, 2009,46)

1.5.2.2. Kurumsal Refah Devleti-Bismark Modeli

Kurumsal refah modeli, muhafazakar- korporist refah rejimi, kurumsal refah rejimleri, Alman modeli, sosyal sigorta modeli olarak da isimlendirilir. Bu modelin önde gelen temsilci ülkesi Almanya olup, Fransa, Belçika, Avusturya da bu modele sahip ülkeler kapsamında değerlendirilir.

Bu modelin ayırt edici temel niteliklerinden biri ekonomik büyüme ve gelişmenin sosyal refah seviyesinde önemli role sahip olmasıdır. Tam istihdamı sağlama konusunda devlet söz vermese de ekonomik büyüme ve gelişme sağlandığı takdirde tam istihdamın kendiliğinden sağlanacağını vurgulamaktadır. Eğer istihdam konusunda beklenmedik bir durum yaşanırsa devlet müdahale ederek onarıcı bir rol üstlenir. Çalışma hakkından ziyade çalışmak için durumu uygun olmayanlara sosyal güvenlik hakkının tanındığı görülür. Bu model bütün çalışanların ortak bir şekilde sisteme dahil oldukları bir yapıya sahiptir. (Toprak, 2015:162-163)

Sosyal güvenlik bu modeldeki sosyal politikaların odak noktasıdır. Bireyler sosyal politikalarından faydalanabilmek için katkıda bulunmaları gerekir. Yardıma muhtacın şiddetinden ziyade sosyal politikalara yapılan katkının miktarıdır.(Akyol ve Ulutürk 2016:297).Sosyal politikalarından faydalanabilmesi için asgari ve azami tutarlarda belirlenen primler ödenir. Verilen sosyal politika yardımlarıyla kişinin katkıda bulunduğu prim arasında ilişki vardır.(Erdoğan,2018:26,27)

1.5.2.3. Kalıntı Refah Devleti-Anglo Sakson Modeli

İngilizce konuşulan ülkelerde bu model yaygın olarak görülmektedir. ABD, İngiltere, Kanada, Yeni Zelanda bu model kapsamında değerlendirilir. Bunların yanı sıra sahip olduğu bazı özellikler bakımından kısmen de olsa İsviçre de bu model kapsamında değerlendirilir. İnsanların iş gücü piyasasına dahil olmaları ve bunun yanı sıra bu piyasa da kalıcı olmaları modelin önemli amaçlarından. Refah seviyelerinin yükseltilmesi hususunda devlet piyasayı teşvik edici davranışlarda bulunur. Ayrıca bu modelde sosyal refahın dağıtılması hususunda evrensellik ilkesi dikkate alınarak değil de seçicilik ilkesi dikkate alınarak hareket edilir. Yani seçicilik ilkesi sosyal politikaların öncelikli ilkesindedir. Seçicilik ilkesi uygulanırken hem risk çeşitleri hem de gruplar dikkate alınır. Devlet sosyal yardımlara ulaşmada başvurulacak son mercidir. Ancak gelir transferleri yapılabilmesi için bireylerin durumunun asgari gelir düzeyinin altında olması gerekmektedir. Bireylere olanak ve gelir testleri uygulanır. Eğer bireyler bu testlerde belirlenen düzeyin altında kalırsa destek verilir. (Toprak,2015:165)

O halde, bu modelde devletin ekonomiye müdahalesi minimum düzeyde ve sunulan hizmetler asgari düzeyde olup faydalanan kesim ise sınırlıdır. Eğer ciddi düzeyde ihtiyaç sahibiyse devlet yardımıyla bulunabilir aksi takdirde sosyal desteklerden faydalanmak utanç vericidir. Yoksul bireyler ikinci sınıf olarak görülür ve ikinci sınıf hizmetler sunulur.(Spicker,2013:90)

1.5.2.4. Tam Oluşmamış Refah Devleti Modeli

Bu modelin uygulayıcıları arasında İspanya, Portekiz, İtalya, Yunanistan ve Fransa yer almaktadır. Sosyal refah bu modeldeki ülkelerin çoğunda anayasal bir hak olarak tanınmıştır. Ana sektör tarıma dayalıdır. İşgücü piyasası işçilerin zor koşullarda çalıştığı, işçilerin aleyhine dayalı bir sistemi içerir. Bu modelde tam istihdam amacından uzaklaşmıştır.(Leibfried,1993:142)

Tam oluşmamış refah devleti modelinin özellikleri aşağıda maddeler halinde özetlenmiştir. (Klose ve Fuentes, 2013:478-479)

- Aile sosyal refahın sağlanması hususunda en önemli göreve sahiptir.

- Katolik kilisesinin tarihi sosyal doktrini geçerli görür.
- Bu modelde işsizlik oranı yüksek olmasına karşın kadın çalışma oranları oldukça düşüktür.
- Kamuda çalışanlar iyi gelir elde etmektedir. Bu ülkelerde özel sektörde çalışan kişilerin istikrarlı çalışmadıkları görülmektedir. Genellikle mevsimlik veya geçici çalışma sistemine sahiptir. Bu sebeple sosyal refahın sağlanmasında devlet görev alacaksa önemli bir maddi yükü karşılayacaktır.
- Emeklilik aylıkları sosyal refahın sağlanmasında en fazla kullanılan araçtır.
- Ödenilen primlerle orantılı olarak emeklilik vb. gelirler belirlenir
- Bireylerin statüleri refah hizmetlerinin sunumunda önem arz etmektedir.
- Çalışmayan bireylerin korunmaları nadir görülür.
- Çalışan kişilere eğitim ve sağlık hizmetleri eşit bir şekilde sunulur.
- En fazla yardım alan gruplar arasında Engelliler ve dullar bulunmaktadır.
- Bireyler çalışma hayatına yeni girmişlerse, kayıt dışı çalışmada bulunmuşlarsa, uzun dönem işsiz kalmışlarsa sosyal hizmetlerden en az faydalanma ile karşılaşılır.

1.5.3. Gusto Esping-Andersen'e göre Refah Devleti Modelleri

Gusto Esping-Andersen refah devletini; liberal refah devleti, muhafazakar refah devleti, sosyal refah devleti olarak üç kategoride sınıflandırmıştır².

1.5.3.1. Liberal Refah Devleti Modeli

Andersen'in sınıflandırmasında ele aldığı son model liberal refah devleti modelidir. Liberal modelin en temel ilkelerinden biri piyasanın üstünlüğü ilkesidir. Bu modelde piyasa canlı tutulmalı ve devlet bu piyasalara müdahalede bulunmamalıdır. Bu anlamda

² Esping Andersen 1990'lı yıllarda refah rejimlerini; Liberal, muhafazakar ve sosyal demokrat olarak klasik üçlü refah devleti sınıflandırmasında bulunmuştur. Diğer yandan 1999 yılında yayınladığı 'Social Foundation of Past-Industrial Economies' isimli eserinde refah devletini; Evrensel, kalıntı ve sosyal sigorta rejimleri olmak üzere üçe ayırarak daha farklı bir sınıflandırma yapmıştır. Çalışmada 1990'lı yıllarda yaptığı klasik sınıflandırma kullanılmıştır.

devlet sosyal harcamalar yaparak piyasa işleyişini bozmamalıdır. Devlet eğer ille yardımda bulunacaksa bireyler çok zor durumda olmalıdır çünkü devlet başvurulacak son merciidir. Devlet sosyal harcamaları sınırlı olarak sunduğundan, bireyler sosyal harcamalarını giderebilmek için piyasaya girmeleri gerekmektedir. Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere bu modeli uygulayan öncü ülkelerdendir. (Özmen, 2017:373).

1.5.3.2. Muhafazakar Refah Devleti Modeli

Modelin uygulayıcıları arasında ön planda Almanya, Fransa, Hollanda ve Belçika gibi ülkeler yer almaktadır. Bu model Kıta Avrupası refah rejimi olarak da adlandırılır. Sosyal harcamalar açısından liberal refah devletinden yüksektir. Yani liberal refah devletine göre daha yumuşaktır. Birey eğer sosyal haklara ulaşmak istiyorsa uğraş vermesi gerekmektedir. Bu modelde geleneksel aile yapısına ilişkin desteklemelerinde olduğunu söylemek mümkündür. Aile sistem içinde eğer tek başına ayakta kalamıyor ve zorlanıyorsa devletin destek vermesi gerektiğini ifade eder. Sosyal sigorta gibi yapılarla refah düzeyleri yükseltilirken piyasa mekanizmasının da etkisi törpülenir. Ancak sosyal demokrat refah devletindeki sosyal haklar bakımından da kıyaslanacak derecede yüksek değildir.(Aydın ve Çakmak, 2017:5).

1.5.3.3. Sosyal Demokrat Refah Devleti Modeli

Bu model aynı zamanda İskandinav Model veya Evrensel Refah Devleti Modeli veya Modern Refah Devleti Modeli olarak da adlandırılır. Modelin uygulayıcılarından ön planda olan ülke İsveç'tir. Evrensellik, sınıf adaletsizliğinin giderilmesi, sosyal dayanışma bu model uygulayıcıları için temel ilkeler arasındadır. Devlet bu refah rejiminde çalışan ve piyasa arasındaki adaletsizliği gidermekten ziyade orta ve alt gelir seviyelerindeki bireylere en yüksek şekilde hizmet götürmeyi hedefler.(Andersen,1990:35-37)

Sosyal demokrat refah modelinde devlet vatandaşların sosyal ekonomik problemlerini kendisine görev edinir ve bireylerin piyasada var olan sorumluluklarını minimum seviyeye indirgemeyi benimseyen bir sistem ile çalışır. Bu sistem dahilinde vatandaşın ve ailenin sosyal hayatı daha yüksek daha güçlü yapıya sahip olacak ve ekonomik

verimliliğinde artış yaşanacaktır. Ancak bazı durumlarda birey ve aile piyasadaki tehlikelerle minimum seviyelerde de olsa karşılaşacaktır. Birey ve ailenin karşılaştığı bu tehlikeler karşısında devlet maksimum yardımları ve hizmetleri ile onların refah düzeylerinde herhangi bir düşüş gerçekleşmeden hayatlarına devam etmesini sağlayacaktır. (Andersen,2010:44)

Esping-Andersen'in sınıflandırmasındaki refah rejimlerinin özellikleri tablo 2 de özetlenmiştir. Liberal refah devleti modelinde öncü uygulayıcı ülkeler; Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'dir. Temelini oluşturan felsefe Klasik Liberalizm'dir. Sosyal gereksinimlerin devlet gibi piyasa dışı kurumlar tarafından sağlanma oranı düşüktür. Sosyal haklar gereksinim temellidir. Sosyal politikalar piyasa ile sağlanmaktadır.

Muhafazakar refah devleti modelinde öncü uygulayıcı ülke Almanya'dır. Temelini oluşturan felsefe muhafazakar sosyalizmdir. Sosyal gereksinimlerin devlet gibi piyasa dışı kurumlar tarafından sağlanması liberal refah devletinden fazladır. Sosyal haklar katkıya dayalıdır. Sosyal politikalar devlet ile sağlanmaktadır.

Sosyal demokrat refah devleti modelinde öncü uygulayıcı ülke; İsveç'tir. Temelini oluşturan felsefe sosyalizm / marksizmdir. Sosyal gereksinimlerin devlet gibi piyasa dışı kurumlar tarafından sağlanma oranı yüksektir. Sosyal haklar evrensellik temellidir. Sosyal politikalar devlet ile sağlanmaktadır.

Tablo 2. Esping-Andersen'in Sınıflandırmasındaki Refah Rejimlerinin Özellikleri

Refah devleti rejimleri	Liberal refah devleti modeli	Muhafazakar refah devleti modeli	Sosyal demokrat refah devleti modeli
Öncü uygulayıcı ülkeler	Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere	Almanya	İsveç
Temelindeki felsefe	Klasik Liberalizm	Muhafazakar Sosyal Politika	Sosyalizm/Marksizm
Dekomidifikasyon	Düşük	Orta	Yüksek
Sosyal haklar	Gereksinim Temelli	Katkıya Dayalı	Evrensellik
Refah Önlemleri	Karma Hizmetler	Transfer Ödemeleri	Kamu hizmetleri
Haklar	Düz Oranlı Ödenekler	Katkıya Dayalı	Yeniden Dağıtıcı
Sosyal Politika Sağlayan Kurumlar	Piyasa (Kalıntısız)	Devlet (Mesleksel)	Devlet (Evrensel)

Kaynak: Toprak, 2015, s. 158.

1.5.4. Diğer Modeller

Refah devleti modellerinde literatürde pek çok sınıflandırma yapılmıştır. Ancak çalışmada İtalya'yı değerlendirmek için diğer modellerden sadece Güney Avrupa Refah Modelini incelenecektir.

1.5.4.1. Güney Avrupa Refah Devleti Modeli

Güney Avrupa Refah Devleti Modeli uygulamaları İtalya Yunanistan, İspanya, Portekiz ülkelerinde görülmektedir.(Ferrera, 2010:196.)Türkiye de bu model içerisinde değerlendirilir.

Güney Avrupa Refah Modelinde düşük ve yüksek gelirli emekli maaşlarını aynı sistem içinde birlikte görmek mümkündür. Bu modelde sunulan sosyal yardım hizmetleri ve bu hizmetleri sunan kurumların yetersiz olduğunu söylemek mümkün. Ancak modeli uygulayan ülkeler yasalarında ve anayasalarında modern refah devletinin bütün kurumsal gelişmelerini vaat eder. Bu modelde seçim sandığıyla özdeşleşmiş parti politikaları ve partizan vaatler vardır. Bunlar devleti düşük devlet kapasitesi durumuna getirir. Buda mali ve ekonomik krizlere yol açmaktadır. Ekonomileri dışa açık olduğundan pek çok ekonomik kriz atlatılarak tecrübe edinmişlerdir.(Aydın ve Çakmak, 2003)

İstihdam açısından demografik yapının kötüleşmesi ile birlikte yaşanan nüfusun artması sonucunda; ücretsiz aile işçisi yahut kendi hesabına çalışan işçilerin küçük işletmelerde emek piyasasındaki yeri artmıştır.(Özdemir,2004:230)

İKİNCİ BÖLÜM

ABD, İTALYA, ALMANYA, TÜRKİYE VE İSVEÇ'İN 2019-2020 PANDEMİ DÖNEMİNDE UYGULADIKLARI POLİTİKALAR

2.1. LIBERAL REFAH DEVLETİ TEMSİLCİSİ AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

2.1.1. ABD'nin Covid-19 Döneminde Uyguladığı Tedbir ve Politikalar

Amerika Birleşik Devletlerinde ilk covid-19 vakası 23 Ocak 2020 tarihinde görülmüştür. Dünyada diğer ülkelerden fazla vaka sayısına sahip ülke olmuştur. Covid-19 pandemisinin ilk safhalarında hükümet; istihdam ve gelir artırıcı destek politikaları, aile ve koronavirüs müdahale yasası, maaş çeki koruma programı ve işsizlik yardımları gibi uygulamalar başlatmıştır. ABD hükümetinin resmi web sayfasında covid-19 pandemi ile ilgili üç ana ve bir ek paket yayınlanmıştır. Bu paketlere ilave olarak iki büyük paket daha hükümetin resmi web sayfasında yayınlanmıştır³.

6 Mart 2020 tarihinde “Corona virüs Hazırlık ve Müdahale Ek Ödenek Yasası” ile 1. teşvik paketi açıklanmıştır. Bu paket 8,3 milyar Dolar tutarındaki yardımları kapsamaktadır.

18 Mart 2020 tarihinde “Aileler için Öncelikli Corona virüs Yasası ” ile 2. teşvik paketi açıklanmıştır. Bu paket 104 milyar Dolar tutarındaki yardımları içermektedir.

27 Mart 2020 tarihinde “Korona virüs Yardımları ve Ekonomik Güvenlik Yasası” (CARES YASASI) ile 3. teşvik paketi açıklanmıştır. Bu paket 2,2 milyar Dolar tutarındaki yardımları kapsamakta olup, tutar olarak ABD tarihindeki en büyük yardım paketi olmuştur.

³ ABD ile ilgili tüm tedbir ve politikalar hükümetin resmi web sayfasından elde edilmiştir. <https://www.usa.gov/coronavirus> 27/11/2022.

24 Nisan 2020 tarihinde “Maaş Koruma Programı ve Sağlık Hizmetlerinin Geliştirme Yasası” ile 3,5 ek teşvik paketi açıklanmıştır. Paket 484 milyar Dolar tutarında ek finansman sağlamaktadır.

24 Aralık 2020 tarihinde “Covid-19 Yasası” ile 900 milyar Dolar tutarında bir paket daha açıklanmıştır. Açıklanan paketler içerisinde tutar olarak ikinci en büyük teşvik paketedir.

10 Mart 2021 tarihinde “Amerikan Kurtarma Planı Yasası” ile 1,9 trilyon Dolar tutarında bir yardım paketi daha açıklanmıştır.

Açıklanan bu paketlerin devletin hangi alana yönelik tedbir ve politikalar uyguladıkları aşağıda kategorize edilerek değerlendirilmiştir.

2.1.1.1. Eğitim ve Sağlık Alanına Yönelik Tedbir ve Politikalar..

- Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Donald Trump 6 Mart 2020'de aşı için fon araştırmasına yönelik bütçe tahsis etti(1.Teşvik ve Yardım Paketi-8,3milyar Dolar)
- Covid-19 pandemi ile mücadele etmek için eyalet ve yerel yönetimlere yardım etme amacıyla para tahsis edildi. (1.Teşvik ve Yardım Paketi-8,3milyar Dolar)
- Virüsün denizaşırı ülkelerde yayılmasını durdurma çabalarına yardımcı olmak için para tahsis edildi. (1.Teşvik ve Yardım Paketi-8,3milyar Dolar)
- 500'den az çalışanı olan şirketlerin covid-19 pandemiden müzdarip olanlara ücretli hastalık izni vermesi zorunlu kılındı.
- Covid-19 testini herkese ücretsiz hale getirmek için finansman sağlandı.
- Hastaneler ve sağlık hizmeti sağlayıcıları için 175 milyar Dolardan fazla yardım yapıldı.
- Okullar ve üniversiteler için 30,75 milyar Dolar tahsis edildi.
- Test ve izleme için eyaletlere 22 milyar Dolar, Biyomedikal İleri Araştırma ve Geliştirme Otoritesine 20 milyar Dolar, aşı dağıtımı için hastalık kontrol ve korunma merkezleri(CDC) ve eyalet hükümetlerine 9 milyar Dolar, halk sağlığı önlemlerine 69 milyar Dolar yardım sağlandı.

- 54.3 milyar dolarlık K–12 Acil Yardım Fonu ve 22.7 milyar Dolarlık Yüksek Öğrenim Acil Yardım Fonu dahil olmak üzere 82 milyar Dolarlık eğitim fonu oluşturuldu
- K–12 okulları için tekrar 121 milyar Dolar tutarında fon oluşturuldu.
- CDC'nin aşıları yönetmesi ve dağıtması, covid-19 enfeksiyonlarını teşhis etmesi ve izlemesi ve test ve kişisel koruyucu ekipman (KKD) malzemeleri satın alması için 50 milyar Dolar tutarında para ayrıldı.
- Yükseköğrenim için 39 milyar Dolar tutarında fon sağlandı.

2.1.1.2. Bireylere Yönelik Gelir Destekleri ve İşgücü Piyasasına Yönelik Tedbir ve politikalar

- Okul kapanışlarının yaygınlaşması ile ücretsiz okul öğle yemeğine güvenen ailelere para desteği sağlandı
- 500'den az çalışanı olan şirketlerin covid-19 pandemiden mustarip olanlara ücretli hastalık izni vermesini zorunlu kılmak ve işverenlerin bu maliyetleri karşılamasına yardımcı olmak için bir vergi kredisi sağlandı
- Eyaletler için yaklaşık 1 milyar Dolar tutarında ek işsizlik sigortası parası sağlandı
- 18 Mart 2020'de Federal Konut İdaresi (FHA) ve Federal Konut Finansmanı Kurumu (FHFA), ipotekleri FHA sigortalı veya Fannie Mae veya Freddie Mac tarafından desteklenen tek aileli ev sahipleri için haciz ve tahliye moratoryumları uyguladı. FHA ve diğer devlet destekli kredilere ilişkin tahliye moratoryumu 30 Eylül 2021'e kadar uzatıldı. Ek olarak, FHFA 24 Eylül 2021'de Fannie Mae ve Freddie Mac'in covid-19 acil durumu nedeniyle mali sıkıntı yaşayan çok aileli mülk sahiplerine covid-19 müsamahası sunmaya devam edeceklerini duyurdu.
- Kişi başına 1.200 Dolar ve çocuk başına 500 Dolar tutarında bir kerelik doğrudan nakit ödeme yapıldı
- 31 Aralık 2020'ye kadar İşsizlik yardımları izinli kişileri, konser çalışanlarını ve serbest çalışanları kapsayacak şekilde genişletildi.

- Pandemiden etkilenen şirketlere 500 milyar Dolar tutarında devlet kredisi sunuldu.
- 16 yaş ve altındaki bakmakla yükümlü olunan kişiler de dahil olmak üzere kişi başına 600 Dolar tutarında doğrudan nakit ödemeler yapıldı. Ödemeler, toplam gelirleri yılda 75.000 Dolar'a kadar olan bireyler için geçerli olacaktır.
- 27 Aralık 2020'den itibaren on bir haftalık genişletilmiş işsizlik ödeneği yardımları haftalık olarak 300 Dolar ek ödeme yapılacak. Serbest meslek sahipleri ve sözleşmeli işçiler için Pandemi İşsizlik Yardımı (PUA) programı ve işsizlik yardımını tüketen kişiler için Pandemi Acil İşsizlik Tazminatı (PEUC) uzatıldı. Bu programlar 5 Eylül 2021'de sona erecektir.
- 284 milyar Dolar'ı affedilebilir PPP kredileri için 20 milyar Dolar'ı düşük gelirli bölgelerde faaliyet gösteren işletmeler için EIDL hibeleri ve 15 milyar Doları canlı kültür mekanları dahil olmak üzere küçük işletme kredileri için 325 milyar Dolar yardım sağlanmıştır.
- 25 milyar Dolar tutarında acil kira yardımı sağlanmıştır.
- Ek Beslenme Yardımı Programı (SNAP) yardımlarında ve gıda bankası finansmanında %15'lik bir artışla beslenme ve tarım finansmanında 26 milyar Dolar tutarında bir fon sağlanmıştır.
- Yılda 75 bin Dolar'dan az kazanan bireyler için ve bağımlı kişi başına 1.400 Dolar doğrudan nakit ödeme sağlanmıştır. 75 bin Dolar'ın üzerinde geliri olan kişiler için ödeme miktarı kademeli uygulanmıştır.
- Yıllık çocuk vergi kredisini 6 yaşından küçük her çocuk için 3.600 Dolar'a, 6 ila 17 yaş arası her çocuk için 3 bin Dolar'a çıkarılmıştır.
- 5 Eylül 2021'e kadar süren genişletilmiş işsizlik sigortasında haftalık 300 Dolar'a çıkartılmıştır
- Yıllık geliri 150.000 Dolar'ın altında olan haneler için 2021'de 10.200 dolarlık işsizlik maaşı federal vergilerden muafıtı. Bu rakam, ortak başvuruda bulunan evli çiftler için ikiye katlandı
- Havayolu endüstrisi çalışanlarını desteklemek için 15 milyar Dolar fon sağlandı.
- Çocuk bakımı için 40 milyar Dolar tutarında fon sağlandı

- Çocuk bakımı yardımı için 15 milyar Dolar ve çocuk bakımı sağlayıcılarının faaliyet göstermeye ve bordroyu karşılamaya devam etmelerine yardımcı olmak için 25 milyar Dolar tutarında finansman sağlandı.
- Amerikan Kurtarma Planı Yasası ile çocuk vergi kredisi arttırıldı ve çocuklara bakan ailelere daha iyi yardımcı olmak için kapsamı genişletildi.
- Acil Kira Yardımı programı ile devlet kurumlarına kira veya kamu hizmetlerini ödeyemeyen hanelere yardımcı olmak adına finansman sağlandı.
- Amerikan Kurtarma Planı Yasası ile başta çalışan tutma kredisi ve ücretli izin kredisi olmak üzere bir dizi kritik vergi avantajı küçük işletmelere kadar genişletildi.
- Amerikan Kurtarma Planı yasası ile ülkede en savunmasız ev sahiplerine yardım sağlamak için eyaletlere, bölgelere ve kabilelere 10 milyar Dolar tutarında yardım sağlanmaktadır.
- Restoranlar ve diğer yiyecek ve içecek işletmelerine hibe verilmesi için 25 milyar dolar tutarında fon sağlanmaktadır.
- Amerikan Kurtarma Planı Yasası ile covid-19 pandemi nedeniyle kira ve kamu hizmetlerini ödeyemeyen hanelere yardımcı olmak için eyaletler, bölgeler ve yerel yönetimlere 21,6 milyar Dolar tutarında yardım sağlandı.

2.1.1.3. Vergi ve Ödemelerde İndirim, Erteleme ve Uzatma Süreleri ve Kredilere Yönelik Politikalar

- Borçlunun ödeme, erteleme süresi altı aydan borçlunun kredi affının miktarını öğrendiği zamana kadar uzatıldı.
- PPP kredisi alan işletmelerin bordro vergilerini ödemeyi geciktirmesine izin verildi.
- 5 Haziran 2020 tarihinden sonra kullanılan kamu özel işbirliği kredilerinin kredi vadesi beş yıla çıkarıldı.
- Borçluların kredinin affedilmeyen kısımlarını geri ödemeleri gereken süre uzatıldı.

2.1.1.4. İstihdam Politikaları ve İşsizliği Önleyici Tedbir ve Politikalar

- İşsizlik sigortasını finanse etmek için eyaletlere kredi desteği verildi.
- PPP ve genişletilmiş Ekonomik Yaralanma Afet Kredisi (EIDL) programı aracılığıyla küçük işletmelere 349 milyar Dolar tutarında kredi ve hibe sağlandı.
- 15 milyar Dolar havayolu bordro desteği, 14 milyar Dolar transit ve 10 milyar Dolar devlet karayolları dahil olmak üzere 45 milyar Dolar ulaşım finansmanı sağlandı.
- Maaş Koruma Programı ile küçük işletmelere bordrolarını sürdürmek, işten çıkarılmış olabilecek çalışanları geri almak ve geçerli genel giderleri karşılamak için ihtiyaç duydukları kaynakları sağlamaktadır.
- Amerikan Kurtarma Planı, uygun eyalet, yerel, bölgesel ve Kabile hükümetlerine covid-19 acil durumuna yanıt vermeleri ve işleri geri getirmeleri için 350 milyar Dolar tutarında acil durum fonu sağlamaktadır.
- Covid-19 nedeniyle kapatma emirleriyle karşı karşıya kalan veya ekonomik sıkıntı çeken her büyüklükteki işveren, 13 Mart 2020'den 31 Aralık 2020'ye kadar ödenen veya 10 bin Dolara kadar olan ücretlerin %50'si kredi aracılığıyla çalışanlarını bordroda tutmaya teşvik edilmektedir.

2.1.2. ABD'nin Covid-19 Döneminde Uyguladığı Mali Ve Parasal Tedbir Ve Politikaları

Amerika Birleşik Devletleri'nin covid-19 döneminde uyguladığı mali, parasal ve makro finansal politikaları aşağıda ifade edilmiştir⁴.

2.1.2.1. ABD'nin Covid-19 Döneminde Uyguladığı Mali Tedbir Politikaları

- 11 Mart 2021'de Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Joe Biden, maliyeti 1.9 **trilyon** Dolar olan (2020 GSYİH'nın yaklaşık yüzde 8,8'i) corona virüs yardımı sağlayan

⁴ ABD ile ilgili mali parasal finansal tedbir ve politikalar imf verileri kullanılarak aktarılmıştır <https://www.imf.org/en/topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#U> 01/11/2022.

Amerikan Kurtarma Planını ile ilgili yasayı imzaladı. Plan, halk sağlığı m¼dahalesine yatırım yapmaya ve ailelere, topluluklara ve işletmelere zamana bağlı yardım sağlamayı planlamaktadır. İşsizlik yardımı programlarını genişletmekte, uygun kişilere 1.400 Dolarlık doğrudan teşvik ¼demeleri sağlamaktadır. Ayrıca eyalet ve yerel y¼netime doğrudan yardım, aşılama programına kaynak aktarımı ve okulların yeniden a¼ılması i¼in fon sağlamaktadır.

- 24 Aralık 2020'de Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Donald Trump, 2021 Konsolide ¼denek Yasası'nın bir par¼ası olarak 900 milyar Dolar (GSYİH'nın yaklaşık y¼zde 4,1'i) tutarında bir corona vir¼s yardımı yasası imzaladı. Yasa, bireylere 600 milyar Dolar tutarında doğrudan teşvik ¼demeleri, aşılar i¼in kaynaklar, testler ve K-12 eğitimi i¼in finansmanı i¼ermektedir.
- 8 Ağustos 2020 tarihinde ABD Başkanı Donald Trump aşağıdaki yardım emirlerini yayınladı.
 - i) Fazladan işsizlik yardımı sağlamak i¼in Afet Yardım Fonundan 44 milyar Dolar kullanılması a¼ıklandı.
 - ii) Devam eden ¼đrenim kredisi ¼deme indiriminde bulunuldu.
 - iii) ¼alıřanların sosyal g¼venlik bordro vergilerinin tahsilatlarını ertelenme kararı alındı.
 - iv) Kiracıların ve ev sahiplerinin tahliye ve hacizlerden ka¼ınmasına yardımcı olacak şekilde y¼r¼tme emirleri yayınladı.
- 483 milyar Dolar tutarındaki Maaş ¼eki Koruma Programı ve Sağlık Hizmetlerinin İyileştirilmesi Yasası; K¼¼¼k İşletme Y¼netimi kredileri ve garantileri i¼in 321 milyar Dolar, k¼¼¼k işletmelere yardımcı olmak amacıyla hibe ve kredi sağlaması i¼in 62 milyar Dolar, hastaneler i¼in 75 milyar Dolar ve vir¼s testinin genişletilmesi i¼in 25 Dolarlık finansmanı i¼ermektedir.
- Tahmini 2,2 trilyon Dolar (GSYİH'nın yaklaşık %11'i) Koronavir¼s Yardım ve Ekonomi G¼venliđi Yasası ("CARES Yasası") kabul edilmiştir. Yasa, bireylere bir defalık vergi indirimi sağlamak i¼in 293 milyar Dolar; işsizlik yardımlarını

genişletmek için 268 milyar Dolar; yardıma muhtaç kişiler için gıda güvenlik ağı sağlamak üzere 25 milyar dolar; krediler, garantiler sağlayarak ve Federal Reserve 13 programını destekleyerek kurumsal iflasın önlenmesi için 510 milyar Dolar; küçük işletme yönetimi kredileri ve garantileri olarak 349 milyar Dolar, hastaneler için 100 milyar Dolar, eyalet ve yerel yönetimlere yapılan transferler için 150 milyar Dolar ve uluslararası yardım için 49,9 milyar Dolar (IMF'nin Yeni Borçlanma Düzenlemesi için 28 milyar SDR dahil) içermektedir.

- 8,3 milyar Dolar Koronavirüse Hazırlık ve Müdahale Ek Ödenek Yasası imzalandı. Bu yasa ile virüs testi, aşılardan ve teşhislerin geliştirilmesi; Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri müdahaleleri için destek verilmesi, küçük, işletmelere kredi sübvansiyonlarının genişletilmesi ve federal öğrenci kredisi yükümlülükleri 60 gün süreyle askıya alınması hedeflenmiştir.

2.1.2.2. ABD'nin Covid-19 Döneminde Uyguladığı Parasal ve Makro Finansal Politikaları

- Federal fon oranı Mart 2020 tarihinde 0-0.25bp'ye düşürüldü.
- Federal Rezerv ayrıca, kredi akışını desteklemek için, bazı durumlarda Hazine tarafından CARES Yasası kapsamında tahsis edilen fonlar kullanılarak desteklenen kolaylıklar getirmiştir. Bunlar;
 - (i) Şirketler ve belediye ihraççıları tarafından ticari senet ihracını kolaylaştırmak için Ticari Senet Finansman Tesisi,
 - (ii) Fed'in çok çeşitli yatırım sınıfı menkul kıymetlerle teminatlandırılmış birincil aracısına finansman sağlamak için piyasa yapıcısı kredi kolaylığı,
 - (iii) Para piyasası yatırım fonu likidite kolaylığı (MMLF), mevduat kurumlarına birinci sınıf para piyasası fonlarından varlık satın almaları için kredi sağlamak (yüksek oranlı varlığa dayalı ticari senet ve belediye borcunu kapsayan),
 - (iv) Birincil Piyasa Kurumsal Kredi İmkamı şirketlerden yeni tahvil ve krediler satın almak,

- (v) Öğrenci kredileri, otomobil kredileri, kredi kartı kredileri, küçük işletmeler idaresi tarafından garanti edilen krediler ve diğer bazı varlıklarla desteklenen varlığa dayalı menkul kıymetlerin ihracını sağlamak için vadeli varlığa dayalı menkul kıymetler kredisi kolaylığı,
- (vi) Küçük işletmelere çalışanlarını bordroda tutmaları için doğrudan bir teşvik sağlayan Küçük İşletme İdaresinin maaş koruma programı (PPP) kapsamında krediler oluşturan finansal kurumlara likidite sağlamak için maaş çeki koruma programı likidite kolaylığı (PPPLF),
- (vii) Doğrudan eyalet ve uygun yerel yönetimlerden kısa vadeli senetler satın almak için belediye likidite kolaylığı,
- ABD Hazine Menkul Kıymetleri ve Federal Rezerv Bankalarındaki mevduatlar, holding şirketleri için ek kaldıraç oranının hesaplanmasından geçici olarak hariç tutuldu.
 - Topluluk bankası kaldıraç oranını yüzde 8'e düşürdü
 - Fannie Mae ve Freddie Mac, borçlulara 12 ay boyunca ipotek muafiyeti sağlama ve ilgili gecikme ücretlerinden feragat etme, müsamahaya ilgili temerrüde ilişkin kredi bürolarına bildirimde bulunmayı askıya alma haciz satışlarını ve borçluların tahliyesini 60 gün süreyle askıya alma ve kredi teklif etme dahil olmak üzere yardım açıklamasında bulundu.

2.2. MUHAFAZAKAR REFAH DEVLETİ MODELİ TEMSİLCİSİ ALMANYA

2.2.1. Almanya'nın Covid-19 Döneminde Uyguladığı Tedbir Ve Politikalar

Almanya'da ilk covid-19 vakası 27 Ocak 2020 tarihinde görülmüştür. Alman hükümeti ilk olarak okul, çocuk bakım tesislerine ilişkin acil tedbirleri açıklamıştır.

13 Mart 2020 tarihinde kısa çalışma ödeneği düzenlemeleri geçici şekilde iyileştirilmesine ilişkin yasa kabul edildi. Alman hükümeti ekonomiyi canlı tutmak adına 750 milyar Euro tutarında ve 156 milyar Euro tutarında destek paketi açıkladı.

Nisan 2020 tarihinde insan sağlığını korumak, şirketleri desteklemek, sosyal uyumu sŸrdŸrmek, okul ve ocuk merkezlerinin kapanma ile aile kazanç kaybetmesi durumunda destek olmak amaçlı paket aımlandı. Açıklanan paket 1 trilyon Euro tutarında olup, Almanya'nın covid-19 döneminde açıkladığı en yŸksek tutarında bir paket oldu.

Haziran 2020 yılında “Corona virŸs Yardım Yasası” kabul edildi. Yasa, 130 milyar Euro tutarında bir destek paketi sunmaktadır.

Mart 2021 tarihinde 60 milyar Euro tutarında (GSYH'nin %1,7'si kadar) ek bŸte kabul edildi.

Açıklanan bu paketlerin devletin hangi alana yönelik tedbir ve politikalar uyguladıkları aşağıda kategorize edilerek deđerlendirilmiřtir⁵.

2.2.1.1. Eğitim ve Sağlık Alanına Yönelik Tedbir ve Politikalar

- Alman hŸkŸmeti sağlıkla ilgili önlemler için 3.5 milyar Euro ayırmıştır.
- Sağlık ekipmanı, hastane kapasitesi ve Ar-Ge (aşı) harcamalarında bulunulmuştur.
- HŸkŸmet ayrıca, sosyal gŸvenlik katkı paylarının 2021'in sonuna kadar %40'ı geçmeyeceğini garanti edecek ve bu %40'lık sınırı aşan maliyetler federal bŸteden karşılanacaktır.

2.2.1.2. Bireylere Yönelik Gelir Destekleri ve İřgŸcŸ Piyasasına Yönelik Tedbir ve Politikalar

- Geçici olarak uzatılmış işsizlik sigortası sŸresi ve ebeveyn izni yardımlarına ilişkin önlemler alınmıştır.
- İşverenlerin ve çalışanların gelirlerini korumak için kısa vadeli işe daha fazla erişim ("Kurzarbeit") sŸbvansiyonu, dŸřŸk gelirlilere ve serbest meslek sahipleri için temel gelir desteğine daha kolay erişim imkanı sağlanmıştır.

⁵ Almanya ile ilgili tŸm tedbir ve politikalar hŸkŸmetin resmi web sayfasından elde edilmiştir. https://www.bundesfinanzministerium.de/Web/DE/Themen/Oeffentliche_Finzen/Corona/corona.html (01/09/2022)

- Okulların çocuk bakım merkezlerinin kapanması nedeniyle aileler kazanç kaybederlerse bu kaybın büyük kısmı karşılanacak bu durum serbest çalışanlar içinde geçerli olacaktır.
- Kısa çalışma sebebiyle gelir kaybı yaşayan ailelere, çocuk ek yardımı sağlanmıştır.
- Federasyon, küçük işletmelere, serbest çalışanlara, serbest meslek sahiplerini desteklemek için 50 milyar Euro tutarında destek paketi sunmuştur.
- Kendi adına çalışanlara, hayatını idame ettirecek, masraflarını karşılayabilecek temel gelir desteği sağlanmıştır
- Pandemiden etkilenen işletmelerin, serbest meslek sahiplerinin ve serbest çalışanlarının ekonomik olarak hayatta kalmasını sağlamak adına Alman hükümeti, covid-19 teşvikinin bir parçası olarak geçici yardım planı başlatmıştır.
- Çocuklu ailelere çocuk başına bir defaya mahsus 300 Euro tutarında ikramiye ödeneği verilmiştir.
- Bekâr ebeveynlerin gelirini dengelemek için tek ebeveyn gelir vergisi indirimi, 2020 ve 2021’de yıllık 4000 Euro’ya yükseltilecek ve bu, normal miktarın iki katından fazla olacaktır.
- İş arayanlar için temel gelir desteği için basitleştirilmiş erişim 2020’nin sonuna kadar uzatılmıştır.
- Kısa vadeli yardım programı ile kriz nedeniyle büyük gelir düşüşleri yaşandığı küçük ve orta ölçekli işletmelere yardım sağlayacaktır. Bu yardım, ekonominin tüm sektörlerine sunulacak, ancak en çok etkilenen sektörleri etkileyen özel koşulları da hesaba katacaktır. Bu, etkinlik lojistiği şirketleri, fuar alanı ve eğlence sektörü, gece kulüpleri, seyahat acenteleri ve devam eden kapanışlardan hâlâ etkilenen diğer birçok işletme için geçerlidir. Hükümet bu amaç için toplam 25 milyar Euro ayırmıştır.
- Gelecekte, federal ve eyalet hükümetleri, yerel makamların sosyal yardım talebinde bulunanlar için ödediği konut maliyetlerinin %75’i kadarını (şu anki üst sınır olan %50’den yukarı) karşılayacaktır.

- Federal ve eyalet hükümetleri yerel toplu taşıma için mali destek sağlayacaktır. Bu amaçla, 2020'de toplu taşıma için bir defaya mahsus 2,5 milyar Euro tutarında ekstra devlet sübvansiyonu sağlanacaktır.
- 1 Ocak 2021'den itibaren federal hükümet, emeklilik planlarının maliyet payını %40'tan %50'ye çıkarmıştır.
- Ağustos 2021'de Almanya hükümeti, kısa vadeli iş yardımlarının azami süresini 12 aydan 24 aya çıkarmıştır

2.2.1.3. Vergi ve Ödemelerde İndirim, Erteleme ve Uzatma Süreleri ve Kredilere Yönelik Politikalar

- İşletmeler pandeminin neden olduğu ekonomik etkiler sonucunda 2020'de ödenmesi gereken vergileri ödeyemezlerse, 31 Aralık 2020 tarihine kadar ilgili vergi dairelerine başvuruda bulunarak vergi ödemeleri için vade tarihini ertelemekte ve normal katı gerekliliklerini uygulamamaktadır ve ertelenmiş ödemeler için faizden feragat ettirilecektir.
- Ayrıca ilgili vergi dairesine bir başvuruda bulunarak şirketler, serbest meslek sahipleri ve serbest çalışanlar, gelir vergisi ön ödemeleri ve kurumlar vergisi ön ödeme tutarlarında düzeltme talep edebileceklerdir. Aynı durum, ticari vergi ön ödemelerini belirlemek için kullanılan taban vergi tutarı için de geçerli olacaktır.
- Pandemiden ciddi şekilde etkilenen küçük işletme sahiplerine ve serbest meslek sahiplerine 50 milyar Euro tutarında hibe ayrıca faizsiz vergi ertelemelerinde bulunulmuştur.
- Alman federal meclisi 29 Haziran 2020 tarihinde “Koronavirüs Yardımı Yasasını” kabul etmiş ve yeni mevzuat tüm işletmeler için geniş kapsamlı vergi indirimi ve küçük ve orta ölçekli firmalar için kısa vadeli yardım programı getirmiştir.
- 1 Temmuzdan 31 Aralık 2020'e kadar standart KDV oranı %19'dan %16'ya, indirimli KDV oranı ise %7'den %5'e düşürülmüştür.
- İthalat KDV'sinin ödenmesi için son tarih, bir sonraki ayın 16'sından 26'sına ertelenmiştir. Böylelikle işletmelere ek likidite sağlayacaktır.

- Kurumlar vergisi mevzuatı güncellenecek, kurumsal olmayan kuruluşların vergi amaçları doğrultusunda kurumlar olarak muamele görmesine izin veren bir seçenek içerecektir. Böylelikle, işletmelerin rekabet gücü artacaktır.
- Federal hükümet, tüketicilerin liste fiyatı 40.000 Euro'ya kadar olan bir elektrikli araç satın aldıklarında aldıkları “eko-bonus”a katkısını 3.000 Euro'dan 6.000 Euro'ya çıkarmıştır. Bu “inovasyon primi” 31 Aralık 2021'e kadar geçici bir süre için verilecektir.
- Araştırma için vergi indirimi artırılacak. Ödeneği belirlemek için kullanılan izin verilen maksimum miktar, şirket başına iki katı artırılarak 4 milyon Euro'ya çıkarılacaktır. Bu miktar geriye dönük olarak 1 Ocak 2020'den 2025 yılı sonuna kadar uygulanacaktır.

2.2.1.4. İstihdam Politikaları ve İşsizliği Önleyici Tedbir ve Politikalar

- Yeni işe başlayanlar için 2 milyar Euro tutarında risk sermayesi fonu sağlanmıştır.
- Devlete ait promosyon bankası olan Kfw'de işletmelere, serbest çalışanlara, serbest meslek sahiplerine, likidite sağlamak amacıyla milyarlarca Euro ve yardım programı kurmayı planlamıştır.
- Çıraklara verilen destek, okuldan ayrılanların mesleki eğitimlerine başlamaları ve çırakların mevcut eğitim programlarını düzgün bir şekilde tamamlamaları sağlanmıştır.
- Her büyüklükteki şirket, Kfw Özel Programı 2020'den likidite yardımı başvurusunda bulunmaya devam edebilecekler.
- Alman hükümeti, tüm gün okulları ve tüm gün çocuk bakımını genişletmek için yatırım programını hızlandırmıştır
- Anaokullarının, çocuk bakım merkezlerinin ve kreşlerin kapasitesini artırmaya, mevcut tesisleri genişletmeye ve yenilemeye ve yeni tesisler inşa etmeye yönelik tedbirler (2020 ve 2021'de gerçekleştirilecek) için ilave 1 milyar Euro tutarında fon sağlanmıştır.

- Uygulamalı araştırma alanında, özellikle pandemiden finansal olarak ağır darbe almış şirketler için ortak finansman gereksinimleri azaltılmıştır.
- Yeni oluşturulan ekonomik istikrar fonu (WSF) ve kamu kalkınma bankası Kfw aracılığıyla hükümet, farklı büyüklükteki firmalar, kredi sigortacıları ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar için mevcut garantilerin hacmini ve kamu garantilerine erişimini genişletmiştir.
- Federal hükümetin mali paketine ek olarak, birçok yerel yönetim (eyaletler ve belediyeler) ekonomilerini desteklemek için 141 milyar Euro doğrudan destek ve 63 milyar Euro eyalet düzeyinde kredi garantileri tutarında kendi önlemlerini açıklamıştır

2.2.2. Almanya'nın Covid-19 Döneminde Uyguladığı Mali Ve Parasal Tedbir Ve Politikaları

Almanya'nın covid-19 döneminde uyguladığı mali, parasal ve makro finansal politikaları aşağıda yer almaktadır⁶.

2.2.2.1. Almanya'nın Covid-19 Döneminde Uyguladığı Mali Tedbir Politikaları

- Federal hükümet, pandemi ile mücadele etmek ve ardından toparlanmayı desteklemek için üç ek bütçe kabul etti. Bunlar; Mart 2020'de 156 milyar Euro (GSYİH'nın yüzde 4,7'si), Haziran 2020'de 130 milyar Euro (GSYİH'nın yüzde 3,9'u) ve Mart 2021'de 60 milyar Euro'dur (GSYİH'nın yüzde 1,7'si). Alınan önlemler şunları içermektedir: Sağlık ekipmanı, hastane kapasitesi ve Ar-Ge (aşı) harcamaları, kısa vadeli çalışmaya erişimin genişletilmesi ("Kurzarbeit") sübvansiyonu, düşük gelirli ebeveynler için genişletilmiş çocuk bakımı yardımları ve serbest meslek sahipleri için temel gelir desteğine daha kolay erişim, küçük işletme sahiplerine ve serbest çalışanlara 50 milyar Euro tutarında hibe, geçici olarak uzatılmış işsizlik sigortası ve ebeveyn izni yardımları, geçici bir KDV indirimi, aileler için gelir desteği, zarar gören kobiler için hibeler, yerel yönetimler için mali destek, ihracatçılar ve ihracatı finanse

⁶ Almanya ile ilgili mali parasal finansal tedbir ve politikalar IMF verileri kullanılarak aktarılmıştır <https://www.imf.org/en/topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#U 01/11/2022>

eden bankalar için genişletilmiş kredi garantileri ve yeşil enerji ve dijitalleşmeye yönelik sübvansiyonlar/yatırımları içermektedir. Ağustos 2021 tarihinde hükümet, kısa çalışma ödeneğinin azami süresini 12 aydan 24 aya çıkardı.

- Aynı zamanda, yeni oluşturulan ekonomik istikrar fonu (WSF) ve kamu kalkınma bankası Kfw aracılığıyla hükümet, farklı büyüklükteki firmalar, kredi sigortacıları ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar için mevcut garantilerin hacmini ve kamu garantilerine erişimi genişletiyor. , bazıları yüzde 100'e varan garantiler için uygun olup, toplam hacmi en az 757 milyar Euro artırmaktadır (GSYİH'nın yüzde 24'ü). DSF ve Kfw ayrıca stratejik öneme sahip firmalara kamu sermayesi enjeksiyonu için olanaklar sunmaktadır.
- Federal hükümetin mali paketine ek olarak, birçok yerel yönetim ekonomilerini desteklemek için 141 milyar Euro tutarında doğrudan destek ve yaklaşık 70 milyar Euro tutarında devlet düzeyinde kredi garantileri tutarında kendi önlemlerini açıkladı.

2.2.2.2. Almanya'nın Covid-19 Döneminde Uyguladığı Parasal ve Makro Finansal Tedbir Politikaları

- Yetkililer, Avrupa Merkez Bankası tarafından verilen tüm düzenleyici ve operasyonel yardımları ulusal denetim altında Alman bankalarına iletti. Euro bölgesi düzeyinde önlemlere ek olarak aşağıdaki tedbirler alınmıştır.
 - (i) Bankalar için döngüsel sermaye tamponunun yüzde 0,25'ten sıfıra indirilmiştir.
 - (ii) Ticari bankalarla ortaklaşa kamu kalkınma bankası KfW aracılığıyla şirketlere genişletilmiş kısa vadeli likidite sağlanmasını yeniden finanse etmek için ek 100 milyar Euro tahsis edilmiştir.
 - (iii) Eski Finansal İstikrar Fonu'nun yapısını takiben, etkilenen daha büyük şirketlerin öz sermayelerini doğrudan elde etmek ve sermaye konumlarını güçlendirmek için DSF bünyesinde 100 milyar Euro tahsis edilmiştir.

- (iv) Pandemiden finansal olarak etkilenen haneler için 15 Mart 2020'den önce kurulan tüketici kredilerinde üç aylık bir ödeme planı 30 Haziran 2020'ye kadar verildi.
- (v) Mart 2020'de Parlamento, aşırı borçlu veya likit olmayan firmaların iflas başvurusu yapma yükümlülüğünün geçici olarak askıya alınmasını kabul etti. Aşırı borçlu firmalar için askıya alma süresi 30 Eylül'den 31 Aralık 2020'ye ve ardından 30 Nisan 2021'e uzatıldı.

2.3. SOSYAL DEMOKRAT REFAH DEVLETİ TEMSİLCİSİ İSVEÇ

2.3.1. İsveç'in Covid-19 Döneminde Uyguladığı Tedbir Ve Politikaları

İsveç'de ilk covid-19 vakası 24 Ocak 2020 tarihinde görülmüştür⁷.

İsveç hükümeti ilk covid-19 rastlantısının başından itibaren maske ve sıkı karantina politikalarında bulunmadı. Ancak daha sonra hükümet ilk bütçe değişikliğini açıkladı. Bütçe dört alanı kapsayan teklifler içermektedir.

- 1) Belediyeler ve bölgeler olağanüstü masrafları için tazmin edilecektir.
- 2) İlgili devlet kurumları ek kaynak tahsis edilerek güçlendirilecektir.
- 3) Kişilere maddi destek sağlanacaktır.
- 4) Şirketler finansal olarak desteklenecektir.

İsveç hükümetinin hangi alana yönelik tedbir ve politikalar uyguladıkları aşağıda kategorize edilerek değerlendirilmiştir.

⁷ İsveç ile ilgili tüm tedbir ve politikalar hükümetin resmi web sayfasından elde edilmiştir. <https://www.government.se/government-of-sweden/ministry-of-finance/?page=1#result> (10/10/2022)

2.3.1.1. Eğitim ve Sağlık Alanına Yönelik Tedbir ve Politikalar

- Hastalık parası standart kesintisini geçici olarak durdurma kararı alındı. Böylelikle toplumda enfeksiyonun yayılma hızını azaltmak amaçlanmıştır.
- Merkezi hükümet iki ay boyunca hastalık ödemesi sorumluluğunu üstlenmiştir.
- İstihdam ve geçiş için kriz paketinde yükseköğrenim kurumlarına daha fazla yer ve daha fazla uzaktan eğitim olanağı sağlanmıştır.
- İstihdam ve geçiş için kriz paketinde ülke genelinde mesleki eğitim ve öğretim için daha fazla fırsat sunulmuş.
- İstihdam ve geçiş için kriz paketinde öğrenci yardımı için gelir tavanı kaldırılmıştır.
- Pandeminin toplum üzerindeki etkilerini azaltmak için ek bütçede toplamda 100 milyar Sek üzerinde bütçe belirlenmiştir.
- Pandeminin yayılmasını sınırlandırılması için 2020 bahar değişikliği bütçesinde ek tedbirler alınmıştır.
- Pandemi sırasında yaşlıların bakımını ve sağlık hizmetlerini güçlendirmek adına yaşlı bakımı yapan çalışanlara mesai saatleri içerisinde ücretli eğitim ve öğretim sunulmuştur.
- Ulusal sağlık ve refah kuruluna 97 milyon Sek ve İsveç halk sağlığı kurumuna 25 milyon Sek ek fonlama yapılmıştır.

2.3.1.2. Bireylere Yönelik Gelir Destekleri ve İşgücü Piyasasına Yönelik Tedbir ve Politikalar

- Likidite takviyesi, 1 Ocak 2020 tarihinden itibaren KDV, işveren sosyal güvenlik katkı payları ve çalışan geçici vergiler için vergi hesapları aracılığıyla verilmektedir
- Hükümet pandeminin etkisini azaltmak için ek önlemlere devam ederek İsveç'teki küçük işletmeler için kriz paketi sunmuştur.
- Hassas sektörlerdeki (Dayanıklı tüketim malları, oteller, restoranlar vb...) kiralama maliyetleri için geçici indirim sağlanmıştır.

- Etkilenen küçük ve orta ölçekli şirketler için acil durum paketi oluşturulmuştur.
- Hükümet hassas sektörlerde sabit kira maliyetleri için geçici bir karar vermiştir. 1 Nisan-30 Haziran döneminde hassas sektörlerdeki kiracılar için sabit kiralara düşüren ev sahiplerine, kiradaki düşüşün bir kısmını telafi edeceğini duyurmuştur. Fiili indirim en fazla %50'si, ancak orijinal sabit kiranın %25'i kadar olacaktır.
- Çalışanlar ve işletmeler için güçlendirilmiş önlemler paketi hazırlanmış ve içeriğinde aşağıdaki maddeler yer almaktadır.
 - 101. Günden itibaren işsizlik sigortası yardımları için tavanın yükseltilmesi,
 - Hastalığın ilk günü için geri ödememenin 30 Eylül 2020'ye kadar 4 ay uzatılması,
 - Tıbbi sertifika şartlarının askıya alınmasının 30 Eylül 2020'ye kadar uzatılması,
 - İşletmelerin hastalık giderlerini karşılamaya yönelik devlet yardımlarının Haziran 2020 ve Temmuz 2020 yıllarında da devam etmesi,
 - Hasta olan serbest tüccarlara mali desteğin 30 Eylül 2020'ye kadar uzatılması, önerilmektedir.
- Serbest tüccarlara ciro bazlı destek için 3,5 milyar Sek önerilmektedir.
- Kısa süreli işten çıkartma 7 aya kadar uzatılmıştır.
- İşletmeler için ek kriz önlemleri başlığı altında; 3 ay boyunca yeniden oryantasyon desteği sağlanmıştır.
- İşletmeler için ek kriz önlemleri başlığı altında; 3 ay daha tek tüccarlara ciro bazlı destek verilmiştir.
- İşverenler için işsizlik sigortasının uzatılarak hafifletilmesi kararı verilmiştir.
- Serbest tüccarlar için ciro bazlı destek ve ticaret ortaklıkları için ciro bazlı destek ocak ve şubat 2021 dönemi için uzatılmıştır.
- Serbest tüccarlar için genişletilmiş ciroya dayalı destek, işsizlik ödeneği almış bağımsız tüccarları ve ebeveyn veya hastalık izni almış bağımsız tüccarları da içermektedir

- En az bir ortağın gerçek kişi olduğu ticari ortaklıklar için ciro bazlı destek getirilmiştir.

2.3.1.3. İstihdam Politikaları ve İşsizliği Önleyici Tedbir ve Politikalar

- İşletmeler için ek kriz önlemleri başlığı altında; vergi ödeme erteleme süreleri uzatılmıştır.
- Likidite takviyesi, 1 Ocak 2020 tarihinden itibaren KDV, işveren sosyal güvenlik katkı payları ve çalışan geçici vergiler için vergi hesapları aracılığıyla verilmiştir.
- Şirketlerin finansman erişimi için, merkezi hükümet bankalara garanti vererek, şirketlere garantili kredi sağlamıştır.
- İşverenlerin sosyal güvenlik katkı paylarının ve bireysel katkı paylarının geçici olarak azaltılması sağlanmıştır.
- İşsizlik sigortası geçici olarak güçlendirilmiştir.
- İstihdam ve geçiş için kriz paketinde daha aktif iş gücü piyasası politikası için tedbirler sunulmuştur.
- Belediyelere ve bölgelere daha fazla ek finansman paketi sağlanmıştır.
- Hükümet olağanüstü maliyetler için belediyeleri ve bölgeleri tazmin etmek adına 2 milyar Sek daha fazla fon arttırmıştır. Toplamda 3 milyon Sek olmuştur.
- Salgının istihdam ve ekonomi üzerindeki etkisini hafifletmek adına istihdam ve işletmeler için kriz önlemlerine ilişkin paket yayınlandı. Böylelikle; işveren maliyetleri önemli ölçüde azaltılacak ve kontrol mekanizmalarında önemli artış olacaktır.(Hükümet sistemin kötüye kullanılmasını önlemek için kontrolleri güçlendirmesi adına yapılmıştır.)
- Ciro kaybına dayalı destek alacak işletmeler paketi yayınlanarak işletmelerin krizi atlattığını mümkün kılarken faaliyetlerini yeniden yönlendirmelerini ve uyarlamalarını kolaylaştırmıştır. Bu; paket servis siparişleri veya teslimat yapmaya başlayabilen taksi şirketleri aracılığıyla daha fazla yiyecek satması gereken restoran için geçerli olacaktır.

- Ayrıca olağanüstü maliyetler için belediyelere ve bölgelere tazmin etmek için 2 milyar sek daha ek fonlama yapılmıştır.
- “2021 bütçe yasası pandemi sonrası daha güçlü ve daha sürdürülebilir bir İsveç” yasası yayınlandı. Raporda hükümet, iklim geçişini hızlandırmak daha fazla insanı işe almak, refah sistemini güçlendirmek ve İsveç’i herkes için güvenli bir ülke yapmak adına önlemleri içermektedir. Toplamda, 74 milyar Sek değerinde reformlar söz konusudur.

2.3.2. İsveç’in Covid-19 Döneminde Uyguladığı Mali Ve Parasal Tedbir Ve Politikaları

İsveç’in covid-19 döneminde uyguladığı mali, parasal ve makro finansal politikaları aşağıda ifade edilmiştir⁸.

2.3.2.1. İsveç’in Covid-19 Döneminde Uyguladığı Mali Tedbir Politikaları

- IMF verilerine göre, sermaye enjeksiyonları, likidite desteği ve garantiler dahil olmak üzere 2020 için açıklanan ve uygulanan mali önlemler 803 milyar Sek (2019 GSYİH'nin yüzde 16,0'ı) tutarındadır. Tedbirler arasında; kısa süreli izin ve ücret sübvansiyonları için ek harcamalar, koronavirüs salgını ve sonuçlarıyla başa çıkmak için ilgili kurumlara yapılan transferlerde artış, geçici hastalık izni ödemesi (serbest tüccarlar için de), kobilere krediler, daha fazla fon medya, kültür ve spor sektörlerine ve eğitim ve öğretime, savunmasız sektörlerle geçici kira sübvansiyonları, geçici olarak daha cömert işsizlik yardımları, genişletilmiş aktif işgücü piyasası politikaları, eğitimin genişletilmesi, şirketlerin sosyal katkı payları, kdv ve bordro vergilerinin en fazla üç aylık ödemelerinin 12 aya kadar ertelenmesi 2019 için yıllık kdv ertelenmesi (7 milyar Sek) ve kobi vergilerinin ertelenmesi (13 milyar Sek) yer almaktadır.

⁸ İsveç ile ilgili mali parasal finansal tedbir ve politikalar imf verileri kullanılarak aktarılmıştır <https://www.imf.org/en/topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#U> 01/11/2022

- 2021 ve 2022 için hükümet, 105 milyar Sek (GSYİH'nin yüzde 2,1) ve 85 milyar Sek (GSYİH'nin yüzde 1,7'si) değerinde kapsamlı mali teşvik tedbirleri ve reformlar açıkladı.
- 9 Kasım 2020'de hükümet, kısa vadeli işten çıkarmaların yedi ay uzatılmasında (30 Haziran 2021'e kadar), yeniden yönlendirme desteğinin ve serbest tüccarlar için ciroya dayalı desteğin üç ay uzatılmasında ve vergi ertelemelerinde bulundu.
- 22 Aralık 2020'de, şahıs tüccarlarına ciro bazlı destek Şubat 2021'e kadar uzatıldı (daha sonra Nisan 2021'e kadar uzatıldı). 24 Şubat 2021'de hükümet genişletilmiş ciro bazlı desteğin referans döneminde işsizlik maaşı almış ve ebeveynlik veya hastalık izni almış bağımsız tüccarlar ve ticari ortaklıklar için de geçerli olacağını duyurdu.
- 15 Nisan 2021'de hükümet, covid-19'un yayılmasını sınırlamak (yani daha fazla aşı alımı ve sağlık bakım maliyetlerinin karşılanması) ve pandeminin ekonomi ve aynı zamanda iş gücü üzerindeki sonuçlarını hafifletmek için daha fazla önlem içeren 2021 ilkbahar mali politikası yasa tasarısını sundu.

2.3.2.2. *İsveç'in Covid-19 Döneminde Uyguladığı Parasal ve Makro Finansal Politikaları*

Aşağıda temel parasal önlemler açıklanmıştır.

- Gecelik krediler için borç verme oranını ilk olarak 55 baz puan düşürülerek yüzde 0,2'ye ve ardından yüzde 0,1'e düşürülmüştür.
- Bankalar aracılığıyla şirketlere 500 milyar Sek'e kadar borç verilmiştir.
- Riksbank'ın repo oranına tekabül eden bir faiz oranı üzerinden 3 ve 6 aylık vadelerle yeterli teminat sağlandığında sınırsız miktarlarda borçlanabilecekleri yeni bir borç verme imkânı sağlanmıştır.
- Bu yıl ve gelecek yıl 700 milyar Sek'e kadar menkul kıymet alımlarında artış planlanmıştır.

- Riksbank ile ABD Federal Rezervi arasında 60 milyar Dolar tutarında bir takas anlaşması yapılmıştır.
- Bankaların dolar cinsinden borçlanma imkanı 30 Eylül 2021'e kadar uzatılmıştır.
- Teminatlı tahvillerin teminat olarak kullanılmasına ilişkin kurallar gevşetilmiştir.
- İsveç'teki bütün finansal kurumlarının denetimi altındaki tüm kredi kuruluşlarının yeni borç vermek için fonlama kaynaklarına erişimleri sağlanmıştır.

2.4. GÜNEY AVRUPA REFAH DEVLETİ TEMSİLCİSİ İTALYA

2.4.1. İtalya'nın Covid-19 Döneminde Uyguladığı Tedbir Ve Politikalar

İtalya'da ilk covid-19 vakası 31 Ocak 2020 tarihinde görülmüştür⁹.

- 17 Mart 2020 tarihinde “Cura Italia” adlı acil durum paketi kabul edilmiştir. Paket 25 milyar Euro tutarındaki yardımları kapsamaktadır.
- 6 Nisan 2020 tarihinde “Likidite Kararnamesi” ile açıklanan acil durum paketi ise covid-19'dan etkilenen şirketlere likidite ve 400 milyar Euro tutarında banka kredi desteği sağlanacağı açıklandı.
- 15 Mayıs 2020 tarihinde “Yeniden Başlatma Kararnamesi” ile 55 milyar Euro tutarında yardım açıklandı.
- 8 Ağustos 2020 tarihinde “Yeni Destek Paketi” ile 25 milyar Euro tutarında yardım paketi açıklandı.
- 27 Ekim 2020 tarihinde “Covid-19 Pandemiden Etkilenen Şirketlere Destek” paketi ile 5,4 milyar Euro tutarında yardım açıklandı.
- Mart ve Nisan 2021'de ekonomiyi canlandırmayı amaçlayan 72 milyar Euro tutarında ek destek paketi açıklandı.

⁹ İtalya ile ilgili tüm tedbir ve politikalar hükümetin resmi web sayfasından elde edilmiştir. <https://www.mef.gov.it/covid-19/misure-coronavirus.html> (01/09/2022)

2.4.1.1. Eğitim ve Sağlık Alanına Yönelik Tedbir ve Politikalar

- Hükümet, hastane ağını yapısal olarak güçlendirmek, sağlık sistemi, sivil koruma ve polis güçlerine personel, araçların sağlanması için toplam yaklaşık 9,5 milyar tahsisat ile gerekli tüm kaynakları seferber etti. Hastalıktan etkilenen ve salgının önlenmesi, hafifletilmesi ve kontrol altına alınması için bir dizi tedbirler alındı.
- Ulusal Acil Durum Fonu toplam 3,73 milyar Euro tutarı ile yeniden finanse edilmiştir
- Covid-19 acil durumuyla başa çıkmak için hastane ağının yeniden düzenlenmesi için 1,4 milyar Euro tahsis edilmiştir
- Sağlık personelinin hizmette bulunması gereken için ve tesislerin donanımları için 400 milyon Euro ödenek sağlanmıştır.
- Ağustos Kararı ile epidemiyolojik acil durumlarda poliklinik hizmetleri, tarama ve yatış taleplerine ivedilikle cevap verebilmek ve bekleme listelerini azaltmak amacıyla sağlık personelinin ek hizmetlerinden faydalanmak için yaklaşık 500 milyon Euro tahsis edilmiştir.
- Tıp uzmanları için burs harcamaları 2020 ve 2021 için 105 milyon Euro ve 2022, 2023 ve 2024 yılları için 109 milyon Euro artırılmıştır.
- İşyerlerinin sanitasyonu için vergi indirimi: Sağlık sektöründeki üçüncü şahıslar dahil olmak üzere iş, sanat veya meslek faaliyetleri yürüten kişilere, derneklere, vakıflara ve diğer özel kuruluşlara vergi kredisi verilmektedir. 2020 yılı, çalışma ortamlarının ve işyerinde kullanılan araçların sanitasyonunun yanı sıra, çalışanların ve kullanıcıların sağlığını garanti altına almayı amaçlayan kişisel koruyucu ekipman ve diğer cihazların satın alınması için, her bir yararlanıcıya maksimum 60.000 Euro'ya kadar vergi kredisi sağlanmıştır.

2.4.1.2. Bireylere Yönelik Gelir Destekleri ve İşgücü Piyasasına Yönelik Tedbir ve politikalar

- Tatil vergisi kredisi: Ülke çapında turistik konaklama şirketleri ve oda kahvaltılar tarafından sunulan hizmetler için 2020 yılı için ISEE geliri 40.000 Euro'yu aşmayan aileler lehine kredi sağlanmaktadır. Kredi, her aile birimi için 500 Euro, iki kişilik

aileler için 300 Euro, tek kişiden oluşanlar için 150 Euro olup, ödenmesi gereken tutar üzerinden %80 oranında indirim şeklinde kullanılmaktadır.

- Turizm ve spa şirketlerinin yeniden geliştirme maliyetleri için vergi indirimi sağlanmıştır.
- Çalışan anne babalara, bebek bakıcılığı hizmeti satın alma, ebeveyn izni, çevik çalışma, okula destek konusunda yardım paketleri sağlanmıştır. Engellilere yönelik yardım ve hizmetlere yönelik fonlar güçlendirilmiştir.
- Engelli üyeleri olan aileler için acil durum geliri sağlanmıştır.
- Engelli öğrencilerin, özel öğrenme bozukluklarının ve diğer özel eğitim ihtiyaçlarının öğretimi lehine kaynaklar tahsis edilmiştir.

2.4.1.3. Vergi ve Ödemelerde İndirim, Erteleme ve Uzatma Süreleriyle Kredilere Yönelik Politikalar

- Gelirleri / ücretleri 2 milyon Euro'nun altında olan şirketler ve profesyoneller için ödemeleri askıya alınmıştır.
- 2019 vergi döneminde 400.000 Euro'yu aşmayan geliri veya ücreti olan serbest çalışan işçiler ve acenteler için ödemeleri askıya alınmıştır.
- Takas, uzlaştırma, düzeltme ve tasfiye ve vergi kredilerinin geri alınmasına ilişkin tahakkuk belgeleri sonucunda ödenmesi gereken tutarların ödemeleri askıya alınmıştır.
- Maaş / emekli maaşına ilişkin hacizler askıya alınmıştır.
- Temerrüt çekleri askıya alınmıştır.
- Tahsilat acentesine emanet edilen yüklerden kaynaklanan ödemelerin askıya alınmıştır.
- Beyannamelerin otomatik ve resmi kontrolünü takiben talep edilen tutarlar için vade erteleme ve ödemeleri askıya alınmıştır.
- Özel tüketim vergileri, gümrük vergileri ve tütünle ilgili tedbirlerin ertelenmesi kararı verilmiştir.

- Enerji ürünlerinde ÖTV ödemelerinin düşürülmesi ve ertelenmesi kararı verilmiştir.
- Elektronik faturalarda damga vergisi ödeme prosedürünün 1 Ocak 2021'e ertelenmiştir.
- Günlük ücret verilerinin elektronik olarak saklanması ve iletilmesi ve makbuzların çekilişine ilişkin rejimin yürürlüğe girmesi ertelenmiştir.
- KDV ve özel tüketim vergilerine ilişkin koruma hükümleri kaldırılmıştır.
- Epidemiyolojik acil durumun sınırlandırılması ve yönetimi için gerekli malların satışı için KDV oranının düşürülmüştür.
- Çalışma ortamlarının uyarlanması için vergi indirimi: Kamuya açık mağazaların güvenli bir şekilde yeniden açılması için, yararlanıcı başına 80.000 Euro'ya kadar, 2020'de yapılan harcamaların %60'ı oranında bir vergi indirimi öngörülmektedir. Vergi kredisi mahsup olarak kullanılabilir ve kredi kuruluşları ve diğer finansal araçlar da dahil olmak üzere diğer kişilere, sonradan krediyi temlik etme hakkı ile devredilebilir. Bu önlem için 2 milyar tahsis edilmiştir.

2.4.1.4. İşçi Sınıfını Destekleyen Hükümet Tedbir ve Politikaları

- İşten çıkarma işlemleri askıya alınmıştır.
- İşten çıkarmaları önlemek için ücret sübvansiyonları sağlanmıştır.
- Belirli süreli sözleşmelerin yenilenmesi hakkında düzenleme gelmiştir.
- Basitleştirilmiş dijital kimlikler sağlanmıştır.
- Temizlikçiler ve bakıcılar için 23 Şubat 2020'de aktif olan, haftada 10 saatten fazla bir veya daha fazla iş sözleşmesi olan ev işçileri, Yeniden Başlatma Kararnamesi ile Nisan ve Mayıs 2020 yılı için aylık 500 Euro tutarında bir ödenek tanınmıştır.
- İşçiler için teşvikler: Mart 2020'de işlerini işyerinde yapan (akıllı çalışmada değil) ve yıllık brüt geliri 40.000 Euro'ya kadar olan işçilere (çalışılan günlerle orantılı olarak) 100 Euro tutarında bir teşvik başlatılmıştır.
- 104 sayılı yasa uyarınca izinler güçlendirilmiştir.

- İşyerinde temizlik ve güvenlik için teşvikler ve katkılar sağlanmıştır.
- Hanelerin, işletmelerin ve yerel makamların likiditesine destek verilmiştir.
- Hali hazırda tahsis edilen fonlar güçlendirilmiştir.
- Küçük işler için verilen katkılar ikiye katlanmıştır
- Ekonomi ve maliye bakanlığınca, likidite sıkıntısı çeken bölgeler, özerk iller ve yönetimlere avans verilmesi amacıyla 12 milyar Euro tutarında bir fon kurulmuştur.
- Kredilerde moratoryum ile son tarihler 30 Eylül 2021'e kadar dondurulmuştur.
- Kobilere yönelik garanti fonunun güçlendirilmesi sağlanmıştır.

2.4.2. İtalya'nın Covid-19 Döneminde Uyguladığı Mali Ve Parasal Tedbir Ve Politikaları

İtalya'nın covid-19 döneminde uyguladığı mali, parasal ve makro finansal politikalarına aşağıda açıklanmıştır¹⁰.

2.4.2.1. İtalya'nın Covid-19 Döneminde Uyguladığı Mali Tedbir Politikaları

- 17 Mart 2020 tarihinde hükümet 25 milyar Euro'luk (GSYİH'nın yüzde 1,6'sı) bir "Cura Italia" acil durum paketini kabul etti. Bu paket aşağıdaki yardımları kapsamaktadır.
 - (i) İtalya sağlık sistemi ve sivil korumayı güçlendirmek için fon ayrılmıştır. (3,2 milyar Euro)
 - (ii) İşten çıkarılanların ve serbest meslek sahiplerinin işlerini korumaya ve gelirlerini desteklemeye yönelik önlemler alınmıştır. (10,3 milyar Euro)

¹⁰ İtalya ile ilgili mali parasal finansal tedbir ve politikalar IMF verileri kullanılarak aktarılmıştır https://www.imf.org/en/topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#U_01/11/2022

(iii) Etkilenen belediyelerin çoğunda vergi ertelemeleri ve elektrik faturası ödemelerinin ertelenmesi dahil olmak üzere işletmeleri desteklemeye yönelik diğer önlemler alınmıştır. (6,4 milyar Euro)

(iv) Kredi arzını desteklemek için önlemler alınmıştır. (5,1 milyar Euro)

- 6 Nisan 2020 tarihinde Likidite Kararnamesi ile 400 milyar Euro (GSYİH'nın yüzde 25'i) kadar ek devlet garantilerine izin verildi. Bu ve daha önceki programlardan alınan garanti zarfı, işletmeler ve hane halkı için 750 milyar Euro 'dan (GSYİH'nın yüzde 50'sine yakın) fazla likiditenin kilidini açmayı amaçlamaktadır.
- 15 Mayıs 2020'de hükümet, 55 milyar Euro'luk (GSYİH'nın yüzde 3,5'i) mali önlemlerine ilişkin "Yeniden Başlatma" paketini kabul etti. Diğer yardımların yanı sıra, ailelere daha fazla gelir desteği (14,5 milyar Euro), sağlık sistemi için fonlar (3,3 milyar Euro) ve kobiler için hibeler ve vergi ertelemeleri (16 milyar Euro) dahil olmak üzere işletmeleri desteklemek için önlemler sağlamaktadır..
- Parlamentonun 8 Ağustos 2020'de 25 milyar Euro'luk (GSYİH'nin yüzde 1,6'sı) yeni destek paketi onaylamasının ardından, hükümet yeni bir üçüncü destek paketini kabul etti. Çalışma ve sosyal önlemler (12 milyar Euro), diğer yardımların yanı sıra, aileler ve bazı işçiler için ek gelir desteği, kısa çalışma programının uzatılması ve yeni işe alınanlar için sosyal güvenlik katkısının askıya alınmasını içermektedir.
- 27 Ekim 2020'de hükümet, en son pandemiden etkilenen sektörlere hızlı bir şekilde yardım sağlamayı amaçlayan 5,4 milyar Euro'luk (GSYİH'nin yüzde 0,3'ü) bir paketi kabul etti. Önlemler arasında 460 bin kobiye ve serbest meslek sahibine hibe ve ailelere ek gelir desteği yer almaktadır. Hükümet pandemiden etkilenen işletmeler için sosyal katkı muafiyetlerini de genişletti.
- 19 Mart 2021 ve 20 Mayıs 2021 tarihlerinde hükümet, pandemiden etkilenen işletmelere ve işçilere yönelik destekleri genişletmenin yanı sıra ekonomiyi canlandırmayı amaçlayan yaklaşık 72 milyar Euro tutarında ek destek paketlerini onayladı. Temel önlemler arasında, işletmelerin ve serbest meslek sahiplerinin tazmin edilmesi (2020 ciro kaybıyla orantılı olarak) ve işten çıkarma yasağının ve kısa süreli çalışma programlarının uzatılması yer alıyor.

2.4.2.2. İtalya'nın Covid-19 Döneminde Uyguladığı Parasal ve Makro Finansal Politikaları

Hükümetin Cura Italia' ve Likidite Kararnamesi acil durum paketlerinde aşağıda kabul edilen temel mali önlemler anlatılmıştır.

- İpotek ve kredili mevduatlar da dahil olmak üzere bazı haneler ve kobiler için kredi geri ödemelerine ilişkin bir moratoryum düzenlemesi yapılmıştır.
- Tüm işletmelere verilen kredilerde devlet garantilerinin olması sağlanmıştır.
- Finansal ve finansal olmayan şirketler için ertelenmiş vergi faaliyetleri şeklindeki teşvikler verilmesi sağlanmıştır.
- Kredi garantisi ve moratoryum gibi mevcut likidite destek planları 2020 yılı sonundan itibaren uzatılmıştır.
- Haziran 2021 sonuna kadar kredi moratoryumunun uzatılması sadece anapara geri ödemelerini kapsamaması sağlanmıştır.
- Yeni ve mevcut garantili kredilerin vadesi de 6 yıldan 10 yıla çıkarılması yer almaktadır.
- İtalya ayrıca, mali durumları pandemiden etkilenen işletmelere sermaye enjekte etmek için;
 - (i) Tahvil aboneliğini amaçlayan yaklaşık 4 milyar Euro genel bütçeli kobi sermaye güçlendirme programı dahil olmak üzere çeşitli planlar başlatılmıştır.
 - (ii) Ulusal Turizm Fonu'nun yurtiçi otellerin mülkiyetini geçici olarak ve/veya kısmen devralması için 2 milyar Euro tutarı kadar seferber etmiştir.
 - (iii) Şirketlerin yeniden yapılandırılması adına "Rilancio" kararnamesi ile firmaların yeniden yapılandırılması için bir fon getirmiştir.

2.5. TÜRKİYE

2.5.1. Türkiye'nin Covid-19 Döneminde Uyguladığı Politikalar ve Tedbirler

Türkiye'nin covid-19 döneminde uyguladığı tedbir ve politikalardan; eğitim ve sağlık alanına yönelik tedbir ve politikaları, bireylere yönelik gelir destekleri ve işgücü piyasasına yönelik tedbir ve politikaları, vergi ve ödemelerde indirim, erteleme ve uzatma süreleri ve kredilere yönelik politikaları aşağıda açıklanmıştır¹¹.

2.5.1.1. Eğitim ve Sağlık Alanına Yönelik Tedbir ve Politikalar

- Solunum cihazlarının ihracatına yönelik sınırlamalar gelmiştir.
- Maskelerin ihracatı yasaklanmıştır.
- 80 yaş ve üzerinde evde yalnız kalan vatandaşlar için “Sağlık Takip Sistemi” başlatılmıştır.
- Maske, dezenfektan, eldiven, gözlük ve sağlık personelleri için koruyucu malzeme üreten yerli firmalar için 6 milyon TL'ye kadar yardım sağlanmıştır.
- İstanbul ve Ankara'da 65 yaş ve üstü vatandaşlar için kolonya ve maske dağıtımı sağlanmıştır.
- Dünya Bankası “Covid-19 Fast-Track Facility” programı dahilinde 100 milyon Dolarlık 10 yıl vadeli kredi anlaşması yapmıştır.
- Maske satışının yasakları müdahaleli ve kontrollü fiyatlarla tekrar serbestleşmiştir.
- Kültür ve turizm bakanlığı tarafından turizmin canlandırılması için işletmelerin “Sağlıklı Turizm Sertifikası” alabilmesi sağlandı.
- Pandemi boyunca sağlık ekipmanları üretimiyle ilgilenen özel teşebbüs firmalar ve kitler desteklenecek, teşvik edilecektir.

¹¹ Türkiye için kullanılan bu veriler Türkiye İhracatçılar Meclisi, 14 Nisan 2020 itibarıyla yayınlanan çalışmadan, Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı resmi web sayfasından elde edilen bilgilerden derlenmiş olup kaynakçada yer verilmiştir.

- “Sağlıklı Turizm Sertifikası”, “Koronavirüs İçermeyen Turizm Sertifikası” olarak genişletilerek kültür ve turizm bakanlığı tarafından uluslararası kampanyalar teşvik edilmiştir.

2.5.1.2. Bireylere Yönelik Gelir Destekleri ve İşgücü Piyasasına Yönelik Tedbir ve Politikalar

- En düşük 1000 TL olan emekli maaşı 1500 TL olarak güncellenmiştir.
- Mayıs 2020’de emeklilere ödenen bayram ikramiyeleri nisan ayına çekilmiştir.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı tarafından ihtiyaç sahibi ailelere 2.1 milyar TL ek bütçe ödeneği sağlanmıştır.
- Aile Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından her aileye 1000’er lira ödemeye 2.1 milyon kişilik ailelere yardım yapılmıştır.
- Daha sonra 2.3 milyon aileye de nakit yardımı yapılmıştır.
- Kısa çalışma ödeneğinin koşulları ve kapsamı genişletilmiştir.
- Son 3 yılda işçilerin 600 günlük prim katkı payı ödemesi şartı 450 güne düşürülmüştür.
- İstihdamın korunması için telafi çalışma süresini 2 aydan 4 aya çıkartılmıştır.
- Aylık geliri 5000 TL’nin altında olan vatandaşlara 10.000 TL’ye kadar uygun oranlı kredi desteği sağlanmıştır.
- Ücretli öğretmenlere ek ders için yapılan ödemeler devam edecektir.
- İş sözleşmesinin 120 gün önceden imzalanma şartı revize edilerek 60 güne çekilmiştir.
- Kısa çalışma ödeneğinden yararlanamayanlara, işini kaybedenlere, kısa çalışma ödeneği alamayanlara, 2.3 milyon haneye 1000’er liralık sosyal transfer ödemeleri yapılacağı kararlaştırılmıştır.

- 4447 sayılı işsizlik sigortası kanununa getirilen ek maddeyle firmaların işçi çıkartmaları 3 ay süreyle yasaklanmıştır ve bu kanunu Cumhurbaşkanı 6 ay süreyle uzatmaya yetkilidir.
- Kısa çalışma ödeneği 31 Ekim 2020 tarihine kadar uzatılmıştır.
- Ücretsiz izin programı 17 Ekim 2020 tarihine kadar uzatılmıştır.
- 31 Ekim 2020'ye kadar uzatılan kısa çalışma ödeneği daha sonra 17 Kasım 2020'den itibaren 2 ay süreliğine uzatılmıştır.
- 17 Ekim 2020'ye kadar uzatılan ücretsiz izin destek programı 17 Ocak 2021'e kadar tekrar uzatılmıştır.
- Kısa çalışma ödeneği ile üretimi durduran firmalara 3 aylık gelir desteği sağlamıştır.
- Çalışan sayılarını korumak şartıyla firmalara işe devam kredisi verilmiştir.
- Ücretsiz izin ve kısa çalışma ödeneğiyle ilgili teşviklerden yararlanan firmaların eski normallerine dönmesi durumunda 3 aylık sosyal güvenlik priminin, işsizlik sigortası fonundan karşılanacaktır.
- Ücretsiz izin almak zorunda kalan yada kısa çalışma ödeneğinden yararlanamayan çalışanlar için günlük 39 aylık 1.170 TL nakit destek sağlanmıştır.

2.5.1.3. Vergi ve Ödemelerde İndirim, Erteleme ve uzatma süreleri ve kredilere yönelik politikalar

- Perakende, Demir-Çelik, Avm, Lojistik-Ulaşım, Sinema, Tiyatro, Otomotiv, Tekstil, Konaklama, Gıda, Konfeksiyon ve Etkinlik-Organizasyon gibi alt sektörlerde muhtasa ve KDV ve sosyal güvenlik primleri Nisan, Mayıs ve Haziran ayları için 6 ay ertelenmiştir.
- Daha sonraları çeşitli sağlık hizmetleri, inşaat, mobilya, madencilik, yayın ve matbaa ve gelir vergisi mükellefleri de ertelenmeden faydalanmıştır.
- 2020 yılı için konaklama vergisinin uygulanmaması kararlaştırılmıştır.
- İç hava yolları uçak seferlerinde 3 ay süreyle kdv oranı %18'den %1'e çekilmiştir.

- Belediyelerin firmalardan tahsis ettiği çevre ve temizlik vergileri ertelenmiştir.
- Krizden etkilenen esnaf ve sanatkarların kamu bankalarına olan ana para ve faiz ödeme borçları 3 ay süreyle ertelenmiştir.
- Kosgeb tarafından verilen kredilerin tutarı revize edilerek toplamda 80 milyon TL'ye yükseltilmiş ve faiz desteğinden yararlanan firmaların sanayi şirketi olma zorunluluğu kriteri kaldırılmıştır.
- 3 Kamu bankası “Halk Bank, Ziraat Bank, Vakıf Bank” şirketlerin istihdamı koruması amacıyla 6 ay ödemesiz 36 ay vadeli %7.5 faizle kredi vermiştir.
- Yine 3 kamu bankası “Halkbank, Ziraat Bank, Vakıfbank” işçi çıkartmamak şartıyla esnafa yönelik uygulanan faiz oranlarını %4.5 kadar düşürmüştür.
- Gelir vergisi beyannamesi verme süreleri ve ödeme süreleri uzatılmıştır.
- Kyk kredi borçları da 3 ay süreyle ertelenmiştir.
- Düşük faizli tarım kredisiyle ilgili Ziraat Bankası ve tarım kredi kooperatifleri çalışma yapmıştır ve sonucunda 500 bin ve 50 milyon lira arasında işletme kredisi kullanılmıştır.
- 3 Kamu bankası yeni tüketici kredi paketleri sunmuştur, yurtiçinde üretilen taşıt, bisiklet, mobilya ve konut alımı ve yerli tatil için yeni tüketici kredileri devreye alınmıştır.
- Terzilik, kuru temizleme, düğün organizasyon, konut bakım onarım, yolcu taşıma gibi sektörlerde kdv oranı %18'den %8'e düşürülmüştür.
- Müze, sinema, tiyatro ücretleri, konaklama, yeme-içme ücretlerinde ki kdv %8'den %1'e düşürülmüştür.
- İşyeri kira stopajı %20'den %10'a indirilmiştir.
- Türkiye varlık fonunca 3 kamu bankasına “Halkbank, Ziraat Bank, Vakıf Bank” 21 milyar TL nakit desteğinde bulunmuştur.
- 1 Eylül 2020-30 Haziran 2021 tarihleri için özeli kapsayan okul ücretlerindeki kdv oranı %8'den %1'e düşürülmüştür.

- 7256 sayılı ‘‘Bazı alacakların yeniden yapılandırılması ile bazı kanunlarda değişiklik yapılması hakkında kanun’’ ile 31 Ağustos öncesi vergi, prim ve borçların yapılandırılması, taksitlendirilmesi imkanı sağlanmıştır.
- Altın ve döviz alımlarındaki BSMV %1’den %2’ye çekilmiştir.
- Temel gıdalardaki fiyat istikrarını sağlamak için ay çiçek yağındaki ithalde uygulanan vergiler düşürülmüştür.
- Mevduat faizleri için uygulanan vergiler sene sonuna kadar indirilmiştir.(6 aya kadar vadeli hesaplarda uygulanan %15lik vergi %5’e, 6 aydan 1 yıla kadar vadeli hesaplarda uygulanan %12lik vergi %3’e, 1 yıldan uzun vadeli hesaplarda uygulanan stopaj oranı %10’dan %0’a çekilmiştir).

2.5.2. Türkiye’nin Covid-19 Döneminde Uyguladığı Mali Ve Parasal Tedbir Ve Politikaları

Türkiye’nin covid-19 döneminde uyguladığı mali, parasal ve makro finansal politikaları aşağıda açıklanmıştır¹².

2.5.2.1. Türkiye’nin Covid-19 Döneminde Uyguladığı Mali Tedbir ve Politikaları

- Mart 2020 yılı itibarıyla yetkililer, isteğe bağlı mali destek paketinin tamamının 638 milyar TL (GSYİH’nın yüzde 12,7’si) olacağını tahmin ediyor. Bunun yaklaşık 165 milyar TL’si (GSYİH’nın yüzde 3,3’ü) ‘bütçe içi’ tedbirler şeklindedir. Aşağıda temel mali önlemler ele alınmıştır.
 - i) Firmalara ve hane halkına kredi garantileri verilmiştir. (GSYİH’nın yüzde 6,4’ü)
 - ii) Devlet bankaları tarafından kredi hizmeti ertelemeleri sağlanmıştır. (GSYİH’nın yüzde 2,6’sı)
 - iii) İşletmeler için vergi ertelemeleri uygulanmıştır. (GSYİH’nın yüzde 1,4’ü)

¹² Türkiye ile ilgili mali parasal finansal tedbir ve politikalar IMF verileri kullanılarak aktarılmıştır <https://www.imf.org/en/topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#U> 01/11/2022

iv) Kamu bankalarına öz sermaye enjeksiyonları yapılmıştır. (GSYİH'nın yüzde 0,4'ü)

v) Mart 2021'de sona eren kısa vadeli bir çalışma programı uygulanmıştır. (GSYİH'nın yüzde 0,6'sı)

Ayrıca, Mayıs 2021'e kadar belirli mallarda (örneğin yemek ve konaklama hizmetleri) KDV düşürüldü. Çalışan işten çıkarmaları 2021 Mayıs ayının ortasına kadar yürürlüktedir.

- Nisan 2021'de Meclis, pandemiden en çok etkilenen sektörlerde istihdamı desteklemek için ek geçici önlemler içeren yeni bir çok amaçlı yasağı onayladı. İşten çıkarma yasağı gibi tüm sektörler için kısa çalışma ödeneği sistemi de haziran 2021 yılına ayına kadar uzatıldı.
- Mayıs 2021 ve haziran 2021'de esnaf ve küçük işletmeler için hibe paketi ve çiftçiler için kredi erteleme, kobiler için kredi garanti fonu destekli kredilendirme programı ve ikramiye zammı gibi ek tedbirler açıklandı. TL banka mevduatı üzerindeki stopaj indirimleri ile sektöre özel bazı KDV oranlarındaki indirimler Temmuz 2021 yılı sonuna kadar uzatılmıştır.

2.5.2.2. Türkiye'nin Covid-19 Döneminde Uyguladığı Parasal Tedbir ve Politikaları

- TCMB tarafından gün içi ve gecelik vade şeklinde bankalara ihtiyaç duydukları likiditenin tamamı sağlanacaktır
- Temel politika aracı olan 1 hafta vadeli repo ihalelerine ek olarak ihtiyaç duyulan günlerde TCMB aracılığıyla piyasaya 91 gün vadeye kadar repo ihaleleriyle likidite sağlanmıştır.
- Piyasa yapıcılığı sisteminin desteklenmesi için piyasa yapıcı bankalara açık piyasa işlemleri kapsamında tanınan likidite imkânına yönelik limitlerde artış sağlanmıştır.
- Zorunlu karşılıklar uygulamasında reel kredi büyüme şartlarını oluşturan bankalara yönelik yabancı para zorunlu karşılık oranları yükümlülük türlerinin tamamında ve vade dilimlerinin tamamında 500 baz puan indirim sağlanmıştır.

- Reel sektöre kredi akışının kesintisiz bir şekilde devam etmesini garanti veren bankalara ek likidite olanakları tanınmıştır.
- Küresel ekonomide ortaya çıkan belirsizlikler ve uluslararası ticarete meydana gelen güçlüklerin reel sektör firmaları üzerindeki muhtemel etkilerinin azaltılması için 18 Mart 2020 tarihinden 30 Haziran 2020 tarihine kadar vadesi gelecek olan reeskont kredisi geri ödemelerine 90 güne kadar vade uzatma imkânı tanınmıştır.

2.5.2.3. Covid-19 Döneminde Türkiye’de Uygulanan Sosyal Yardım Hizmeti ve Harcamalar

Türkiye’de covid-19 pandemisinde farklı isimlerle adlandırılan sosyal politika uygulamaları Tablo 3’de sunulmaktadır. Tablo Türkiye geneli uygulamaların mali/parasal durumunu özetlemektedir.

Tablo 3. Covid-19 Döneminde Türkiye’de Uygulanan Sosyal Yardımlar

TÜRKİYE GENELİ (15/04/2021)		ÖDEME YAPILAN HANE/KİŞİ	MİKTAR (TL)
SOSYAL DESTEK PROGRAMI (HANE)	FAZ1	2.111.254	2.111.254.000
	FAZ2	2.316.010	2.316.010.000
	FAZ3	2.061.527	2.061.527.000
BİZ BİZE YETERİZ TÜRKİYEM	HANE	2.077.365	2.077.365.000
KISA ÇALIŞMA ÖDENEĞİ	ÇALIŞAN	3.765.541	31.563.334.292
NAKDİ ÜCRET DESTEĞİ	ÇALIŞAN	2.548.335	10.240.917.966
İŞSİZLİK ÖDENEĞİ	KİŞİ	1.048.409	5.634.259.143
NORMALLEŞME DESTEĞİ	ÇALIŞAN	3.183.435	4.034.225.189
TOPLAM:		60.038.892.590 TL	

Kaynak: AÇSHB, Nisan 2021b.

Sosyal koruma kalkanlarından ilk uygulama sosyal destek programıdır. Bu program dahilinde sosyal desteğe ihtiyacı olan kişilere 3 fazdan oluşan 1000’er TL tutarında sosyal yardım desteği verilmektedir. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yardım kriterleri belirlenerek verilmektedir. Faz1 ve Faz2 yardımları için herhangi bir başvuru şartı olmadan sosyal yardım sistemine kayıtlı olan vatandaşlara doğrudan

verilmiştir.Faz3 yardımlarından yararlanabilmek için sadece e devletten başvuru yapılması gerekmektedir. Ayrıca 1 ve 2. Fazdaki yardımlardan yararlananlar, kamu işçileri ve memurları, emekliler, İŞKUR işsizlik ödeneği alanlar, İŞKUR kısa çalışma ödeneği alanlar 3.fazdaki yardımdan faydalanamayacaklardır.

3 fazdan oluşan sosyal destek programında tablodan da okunduğu üzere; 1. Fazda 2 milyon 111 bin 254 haneye, 2. Fazda 2 milyon 316 bin 10 haneye ve 3. Fazda 2 milyon 61 bin 527 haneye hane başına 1000 TL destek verilmiştir.

2020 yılı mart ayında başlatılan ‘‘Biz Bize Yeteriz Türkiyem’’ kampanyası ile kişi ve kurumlardan 2 milyar 77milyon 365 bin Tl tutarında yardım toplandı. Toplanan kaynaklar önce Faz3 ödemelerinde daha sonra 2 milyon 77 bin 365 haneye, Biz Bize1 ve Biz Bize2 olmak üzere hane başına 1000’er Tl destek verilmiştir.

Yine çalışanların brüt maaşının %60’ına kadar olan kısa çalışma ödeneği için 3 milyon 765 bin 541 çalışana toplamda 31 milyar 563 milyon 334 bin 292 TL tutarında kısa çalışma ödeneği ödenmiştir. Aynı dönemlerde 2 milyon 548 bin 335 çalışan için 10 milyar 240 milyon 917 bin 966 TL tutarında nakdi ücret desteği, 1 milyon 48 bin 409 kişi için 5 milyar 634 milyon 259 bin 143 Tl tutarında işsizlik ödeneği sağlanmıştır. Normalleşme desteği için 3milyon 183bin 435 çalışana toplamda 4 milyar34 milyon 225 bin 189 Tl tutarında destek sağlanmıştır.

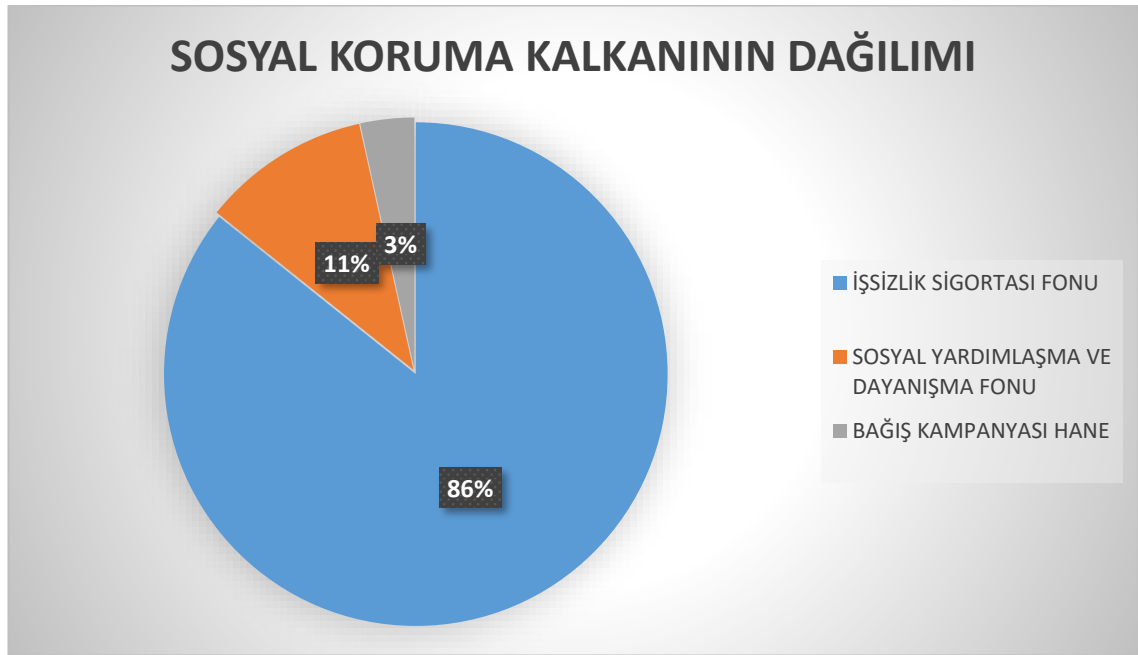
Faz1, Faz2 ve Faz3’de yapılan yardımlarının tamamı Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının bütçesinden karşılanmıştır. Faz yardımlarından sonra yapılan Biz Bize1 ve Biz Bize2 yardımları ise ‘‘Biz Bize Yeteriz Türkiyem’’ kampanyası ile toplanan bağışlardır. Bu yardımların haricinde SYDV’lerin kendi bütçelerinden yaptığı yardımlar da bulunmaktadır.

Sosyal Koruma Kalkanı adı verilen ödemelerin esasen işsizlik sigortası fonu ödemeleri olduğu anlaşılmaktadır. İşsizlik sigortası fonundan 3,8 milyon işçiye kısa çalışma ödeneği 2,5 milyon işçiye nakdi ücret desteği, 1milyon işsize ise işsizlik ödeneği ve 3 milyon çalışana normalleşme desteği olmak üzere toplamda 10,3 milyon işçiye covid- 19 pandemi ile mücadele kapsamında nakit destek sağlanmıştır. İşsizlik sigortası tarafından 10,3 milyon işçiye sağlanan toplam destek tutarı yaklaşık 51 milyar TL tutarındadır.

Covid-19 ile mücadele kapsamında Mart 2020 ve Şubat 2021 dönemleri arasında Türkiye’de yapılan toplam 60 milyar TL tutarında nakit transferin 51 milyar TL tutarı işsizlik sigortası fonundan, 6,4 milyar TL tutarı sosyal yardımlaşma ve dayanışma fonundan (bu kaynakların bir bölümü Hazine’den sağlanmaktadır) ve 2 milyar TL tutarı ise bağış kampanyasından sağlanmıştır.

Sosyal koruma kalkanının yüzde 86’sı işsizlik sigortası fonundan, yüzde 11’i sosyal yardımlaşma ve dayanışma fonu kaynaklarından, yüzde 3’ü bağış kampanyasından sağlanmıştır. (Grafik.1)

Sosyal koruma kalkanı kapsamında covid-19 pandemisinin başından 15.04.2021 tarihine kadar, toplam 60 milyar 038 milyon 392 bin 590 TL tutarında yardım yapılmıştır. Covid-19’a hükümet tarafından aktarılan kaynak sadece 6,4 milyar TL’dir. Kayıt dışı çalışanlara ve yoksullara yapılan ödeme bundan ibarettir.

Grafik 1. Sosyal Koruma Kalkanının Dağılımı

Tablo 4. 2016-2018 Döneminde Sosyal Yardım Hizmeti Veren Kamu Kuruluşlarının Sosyal Yardım Harcamaları

Kurum	Yardım Türü	2016		2017		2018	
		Yararlanıcı Sayısı (1)	Tutar (Bin TL)	Yararlanıcı Sayısı (1)	Tutar (Bin TL)	Yararlanıcı Sayısı (1)	Tutar (Bin TL)
Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Yaşlı ve Engelli Aylığı	1 335 451	4 763 796	1 313 822	5 282 568	1 412 857	6 270 340
	Sosyal ve Ekonomik Destek (Çocukları Muhtaç Aileler)	136 551	623 714	161 493	834 691	185 766	1 096 121
	Evde Bakım	481 228	5 038 843	499 737	5 720 106	513 276	6 675 740
	SYDV'ler (Fon)	3 154 069	5 018 450	3 201 253	5 730 580	3 494 932	5 957 458
	Tarafından Verilen Tüm Sosyal Yardımlar						
	Genel Sağlık Sigortası Primleri	6 683 106	7 002 820	6 732 639	7 743 979	6 94 5 909	8 973 991
Vakıflar Genel Müdürlüğü	Muhtaç Aylığı (yetim ve engelliler)	3 734	24 747	4 653	29 941	4 869	36 276
	İmaret Hizmetleri	20 315	28 785	20 195	33 203	84 280	36 757
	Burs (ilk ve ortaöğretimdeki muhtaç öğrenciler)	20 674	17 178	21 290	20 302	20 741	29 730
MEB	Burs (ilk ve ortaöğretimdeki muhtaç öğrenciler)	259 481	508 542	142 205	330 228	1 54 5 651	665 572
YURT-KUR	Burs (yükseköğretimdeki muhtaç öğrenciler) (2)	531 208	1 831 107	548 156	2 053 739	557 475	2 253 784
TKİ-TTK	Kömür Yardımı	2 082 309	999 622	2 088 881	970 457	2 065 454	1 435 809
Belediyeler	Tüm Sosyal Yardımlar	-	2 062 955	-	3 220 150	-	4 821 827
TOPLAM			27 920 559		31 969 944		38 253 405
TOPLAM/GSYH (Yüzde) (3)			1,07		1,03		1,03

Kaynak: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/11/2023-Yili-Cumhurbaşkanligi-Yillik-Programi.pdf>

- (1) SYDV'ler (Fon) tarafından verilen tüm sosyal yardımlar ile kömür yardımında yararlanıcı sayısı hane sayısını, diğer yardım programlarında ise kişi sayısını ifade etmektedir.
(2) Üniversitelerin öğrencilerine verdikleri yardımlar bu rakama dâhil değildir.
(3) Yeni milli gelir serisi kullanılarak hesaplandığından veriler geçmişe dönük olarak güncellenmiştir.

Tablo 5. 2019-2021 Döneminde Sosyal Yardım Hizmeti Veren Kamu Kuruluşlarının Sosyal Yardım Harcamaları

Kurum	Yardım Türü	2019		2020		2021	
		Yararlanıcı Sayısı (1)	Tutar (Bin TL)	Yararlanıcı Sayısı (1)	Tutar (Bin TL)	Yararlanıcı Sayısı (1)	Tutar (Bin TL)
	Sosyal Yardımlardan						
	Faydalanan Toplam Hane Sayısı	3 282 975		6 630 682		5 903 515	
	Yaşlı ve Engelli Aylığı (2022)	1 510 293	10 191 085	1 527 019	11 595 560	1 538 810	13 233 342
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Sosyal ve Ekonomik Destek (Çocukları Muhtaç Aileler)	198 907	1 389 135	220 022	1 639 909	216 645	1 959 161
	Evde Bakım	517 511	7 988 804	529 427	9 266 679	530 812	10 683 999
	SYDV'ler (Fon) Tarafından Verilen Tüm Sosyal Yardımlara Aktarılan Kaynak		7 371 671		16 802 348		12 782 513
	Genel Sağlık Sigortası Primleri	7 524 138	12 118 762	7 810 588	14 454 883	9 482 940	34 473 958
Vakıflar Genel Müdürlüğü	Muhtaç Aylığı (yetim ve engelliler)	4 956	44 241	4 598	50 949	4 486	58 800
	İmaret Hizmetleri	80 780	42 808	82 280	52 712	101 225	75 684
	Burs (ilk ve ortaöğretimdeki muhtaç öğrenciler)	21 453	32 068	20 659	24 948	21 342	40 279
MEB	Burs (ilk ve ortaöğretimdeki muhtaç öğrenciler)	147 166	472 765	185 159	56 912	277 156	1 143 503
YURT-KUR	Burs (yükseköğretimdeki muhtaç öğrenciler) (2)	569 747	2 401 727	414 282	2 728 942	949 717	6 729 943
TKİ-TTK	Kömür Yardımı	1 878 413	980 180	1 774 130	983 249	1 874 806	1 225 402
Belediyeler	Tüm Sosyal Yardımlar		7 141 703		8 045 646		11 276 971
TOPLAM			50 344 814		65 702 735		93 683 555
TOPLAM/GSYH (Yüzde)			1,17		1,30		1,29

Kaynak: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/11/2023-Yili-Cumhurbaskanligi-Yillik-Programi.pdf>

- (1) Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca (SYDV) verilen tüm sosyal yardımlar ile kömür yardımında yararlanıcı sayısı hane sayısını, diğer yardım programlarında ise kişi sayısını ifade etmektedir.
- (2) Üniversitelerin öğrencilerine verdikleri yardımlar bu rakama dâhil değildir.

2023 yılı Cumhurbaşkanlığı yıllık raporunda sosyal yardım hizmeti veren kamu kuruluşlarının sosyal yardım harcamalarına ilişkin tablo paylaşılmıştır.(Tablo5) Ülke olarak covid-19 pandemi sonrası yapılan yardımlar Tablo5’de düzenlenmiştir.

2020 yılının mart ayında covid-19’un ülkemizde görülmesiyle beraber ilerleyen aylarda covid-19’un daha yoğun yaşanmasıyla 2020 yılı pandeminin en fazla hissedildiği yıl olmuştur. 2020 yılı verileri bu anlamda önem arz etmektedir.

Tablo5’de; 2019, 2020 ve 2021 yıllarında alt kurumların (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, MEB, YURT-KUR, TKİ-TTK, Belediyeler) sunduğu yardım türleri ve bunlardan yararlanan kişi sayısı ve yardım tutarları verilmiştir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın vermiş olduğu ‘‘Yaşlı ve engelli aylığı, sosyal ve ekonomik destekler, evde bakım, genel sağlık sigortası primleri’’ yardım türlerinin 2019 ve 2020 verileri karşılaştırıldığında buradaki artışlar pandemiye yansıtılmamaktadır çünkü; artışlar Tablo4’de görüldüğü üzere 2016, 2017 ve 2018 yıllarındaki artışlar gibi normal ve sıradandır. Ancak 2016, 2017 ve 2018 yıllarındaki sosyal yardımlardan yararlanan toplam hane sayısı normal seyrinde ilerlerken 2019’dan 2020 yılına geçildiğinde iki kat artmıştır. Buradaki artış covid-19 pandemiye yansıtılmaktadır. Aynı yansımayı SYDV’ler tarafından verilen yardımların tutarlarındaki artışlarda da görmekteyiz. 2016-2017-2018 yıllarında 5 milyar TL civarıyken 2019 yılında yaklaşık 7,3 milyar TL olan SYDV yardımları 16,8 milyar TL olarak artış göstermektedir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından verilen (Muhtaç aylığı, imaret hizmetleri ve burslar) yardımlar, MEB, YURT-KUR’un verdiği burslar, TKİ ve TTK’nın verdiği kömür yardımları, belediyeler tarafından sağlanan tüm sosyal yardımlar 2019, 2020 ve 2021 yıllarında önemli bir artış göstermemiş ve 2016, 2017, 2018 yıllarındaki seyrini korumuştur.

2019 yılında yapılan toplam yardım 50 milyar 344 milyon 814 bin TL tutarında, 2020 yılında yapılan yardımlar 65 milyar 702 milyon 735 bin TL ve 2021 yılında yapılan toplam yardım 93 milyar 683 milyon 555 bin TL olarak artış göstermiştir. Ancak sosyal yardımlardan faydalanan toplam hane sayısı ve SYDV’ler tarafından verilen tüm sosyal yardımlar 2019’dan 2020 yılına girildiğinde 2 kattan daha fazla artmış olmasına karşı 2019’dan 2020 yılına gelindiğinde toplam yardım tutarı aynı oranda artmadığını Tablo 5’de görülmektedir.

Toplam yardımların GSYH içindeki payı 2016 yılında 1,17; 2017 yılında 1,03; 2018 yılında 1,03; 2019 yılında 1,17; 2020 yılında 1,30; 2021 yılında 1,29 olarak Tablo 5’den okunmaktadır. 2018 yılında 2019 yılına geçerken 1,03’den 1,17 olarak toplamda %13’lük bir artış görmekteyiz. 2019 yılından 2020 yılına gelindiğinde 1,17’den 1,30 olarak yine toplamda %13 artış yaşanmıştır. Haliyle 2018 yılından 2019 yılına 2019 yılından 2020 yılına geçildiğinde yıllar arasında oransal anlamda fark olduğu söylenemez.

Anayasada sosyal devlet ilkesi yer almakta olup, pandemi döneminde sosyal yardım koruma politikaları hususunda Türkiye 2019 yılı için toplam yardımların GSYH'daki oranı 1,17 ve 2020 yılı için bu oran 1,30 olup, bu kapsamda yapılan sosyal yardımların çalışmada örnek alınan diğer ülkelere nazaran geride kaldığı tespit edilmiştir.

Tablo 6. Türkiye'nin Covid-19 Harcamaları ve Dolaylı Gelir Desteklerinin Bileşimi

Harcama ve Destek Türü	Tutar (Milyar TL)	Açıklama
1-Covid-19 Sağlık Harcamaları	18,6	Kamu hastanelerinde Covid-19 için tedavi ve ilaç gideri ile sağlık çalışanlarına ek ödemeler
2-Doğrudan nakit destekler toplamı	90,9	Vazgeçilen gelirler ve sağlık harcamaları hariç
(2-a) Nakdi yardım ve asgari emekli aylık desteği	22,5	1.500 TL altındaki emekli aylık ve gelirlerinin 1.500 TL'ye tamamlanması
(2-b) İşsizlik ödeneği	5,9	İşsizlik Sigortası Fonundan (işçilere)
(2-c) Kısa çalışma ödeneği	33,2	İşsizlik Sigortası Fonundan (işçilere)
(2-d) Nakdi ücret desteği	11,4	İşsizlik Sigortası Fonundan (işçilere)
(2-e) Normalleştirme desteği	4,5	İşsizlik Sigortası Fonundan (işverenlere)
(2-f) Sosyal destek programı	8,8	Aile başına 1.000 TL. 2 milyar TL "Biz Bize Yeteriz Türkiye'm" kampanyasından, geri kalan miktar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu'ndan (kısmen bütçeden)
(2-g) Esnaf desteği	4,6	Ocak 2021'de başladı
3-Vazgeçilen hükümet gelirleri	26,2	Çeşitli KDV ve stopaj indirimleri
İşsizlik Sigortası Fonu ödemeleri toplamı (2 a-g)	55	Doğrudan nakit desteklerin yüzde 61'i
Sağlık dışı harcama ve gelir destekleri toplamı	116,9	GSYH'nin yüzde 2,3'ü
Toplam	135,7	GSYH'nin yüzde 2,7'si

Kaynak: Disk-Ar Araştırma Bülteni, 3 Ağustos 2021

Türkiye Covid-19 pandemi döneminde sağladığı nakit harcama ve dolaylı gelir desteğinin toplamı 135,7 milyar TL tutarındadır. Bu tutarın içerisinde sağlık harcamaları 18,6 milyar TL, doğrudan nakit destekleri 90,9 milyar TL ve vazgeçilen hükümet gelirleri 26,2 milyar TL olarak yer almaktadır.

Doğrudan nakit destekler; nakdi yardım ve asgari emekli aylık desteği 22,5 milyar TL, işsizlik ödeneği 5,9 milyar TL, kısa çalışma ödeneği 33,2 milyar TL nakdi ücret desteği 11,4 milyar TL, normalleşme desteği 4,5 milyar TL, sosyal destek programı 8,8 milyar TL, esnaf desteği 4,6 milyar TL tutarını kapsamaktadır.

Pandemide sağlık kurumlarının tıbbi malzeme almaları için, aşı ve ilaç için, sağlık uygulamaları tebliği içerisinde yapılan harcamalar için, sağlık çalışanların performansına ilişkin yapılan harcamalar için toplamda ki sağlık harcamaları GSYH'nın %0,4'ünü kapsamaktadır. Hükümetin pandemi ile mücadele için vatandaşlarına yaptığı sağlık dışı harcamalar ve dolaylı gelir desteklerinin toplamı 116,9 milyar TL olup yani GSYH'nın%2.3'üdür.

Vazgeçilen hükümet gelirleri içerisinde KDV oranlarındaki indirim ve işyeri kira stopajındaki indirim yer almakta ve bu tutar 26,2 milyar TL olarak Tablo 6'da gösterilmiştir.

Covid-19 pandemi dönemi boyunca ülke tarafından yapılan harcamaların %86'sı işsizlik sigortası fonundan karşılanmıştır. Yine azımsanmayacak kadar olan bölümü %11'i SYDF ve %3'ü "Biz Bize Yeteriz Türkiyem" gibi yardım kampanyalarından karşılanmıştır. O halde yapılan nakit harcamalar ve dolaylı gelir desteklerinin büyük bölümü doğrudan hazine tarafından yapılmadığı görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FARKLI REFAH REJİMLERİNDEN ABD, ALMANYA, İSVEÇ, İTALYA VE TÜRKİYE’NİN 2019-2020 PANDEMİ DÖNEMİNDE UYGULADIKLARI POLİTİKALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1 ABD, ALMANYA, İSVEÇ, İTALYA VE TÜRKİYE’NİN COVID-19 DÖNEMİNDE UYGULADIĞI TEDBİR VE POLİTİKALARA BAKIŞ

Bu bölümde covid-19 pandemi döneminde ülkelerin uyguladığı politikalar karşılaştırılmıştır.

ABD hükümeti ekonomiye mali teşvik sağlamak ve küresel felaketten etkilenenlere yardım etmek için bir dizi politikayı yürürlüğe koyarak covid-19 pandemisinin sebep olduğu krize tepki verdi. Federal rezerv (FED) de mali teşviki tamamlamak için bir dizi önemli parasal teşvik önlemi aldı.

2020 yılının mart ve nisan aylarında ABD hükümeti üç ana yardım paketi ve bir ek paketi onayladı. “Aşama 3.5” olarak adlandırılan ek paketin pandemiye karşı rahatlama konusunda önemli bir eylem olmadı.

Bu dönemde, ABD Başkanı Donald Trump ve Joseph Biden, çeşitli yürütme organları gibi pandemi sırasında yardım sağlama girişimleri için üç ana bir ek teşvik paketinin ardından iki büyük paket daha yayınlandı.

ABD hükümeti birinci teşvik paketinde; aşı için fon araştırılması, virüsün yayılmasını engellemek için yerel yönetim ve eyaletlere para verilmesi, covid-19un denizaşırı ülkelere yayılmaması için 8.3 milyar Dolar tutarında yardımda bulundu. Daha sonra 104 milyar Dolar tutarında ikinci teşvik ve yardım paketi sunarak okullarda ücretsiz öğlen yemeğine güvenen ailelere okulların kapanmasıyla para desteği sağlandı, covid-19 testi herkese ücretsiz hale getirildi, eyaletlere yaklaşık 1 milyon Dolar tutarında ek işsizlik sigorta parası sağlandı, 500’den az çalışanı olan şirketlerin pandemiden müzdarip olanlara ücretli hastalık izni verildi. İşverenlerin bu maliyetlere katlanması adına vergi

kredisi sağlandı. Üçüncü teşvik paketi ‘‘Cares Yasası’’ ABD tarihindeki en büyük yardım paketidir. Cares Yasası 2.2 trilyon Dolar tutarında yardım sundu. Bu pakette ABD ailelerine ve yetişkinlere 1200 Dolar ve çocuk başına 500 Dolar nakit destek sağlanmaktadır. Pandemiden etkilenen şirketlere 500 milyar Dolar tutarında devlet kredisi, eyalet ve yerel yönetimlere 150 milyar Dolar tutarında hibe, okul ve üniversiteler için 30.75 milyar Dolar yardım, hastane ve sağlık hizmetleri için 175 milyar Dolar ayrılmıştır. Teşvik ve yardım paketi 3.5 olarak adlandırılan ek teşvik paketi ile 484 milyar Dolar ek kaynak sağlandı ardından 900 milyar Dolar tutarında covid-19 yardım yasası ile açıklanan paketler arasında ikinci en büyük yardım paketi olan dördüncü teşvik yardım paketi açıklandı. Test ve izleme için 22 milyar Dolar, biyomedikal ileri araştırma ve geliştirme otoritesine 20 milyar Dolar, aşı dağıtımını için cdc eyalet hükümetine 9 milyar Dolar ve halk sağlığı önlemlerine 69 milyar Dolar ayırdı. 54.3 milyar Dolar acil yardım fonu ve 22,7 milyar Dolar yüksek öğrenim acil yardım fonu dahil olmak üzere 82 milyar Dolar eğitim fonu için, 25 milyar Dolar ise acil kira yardımı için tahsis edilmiştir. Amerika Kurtarma Planı Yasası ile 1,9 trilyon Dolar tutarında bir yardım paketi daha açıklayarak en liberal olan ABD pandemi döneminde en fazla destek ve önlem paketleri açıklayarak mevcut politikalarından daha fazla sosyal politikalarda bulunan ülke olmuştur.

Almanya da diğer ülkeler gibi covid-19’un etkilerinden ciddi şekilde payını almıştır. İlk covid-19 vakası 27 Ocak 2020 de görülmüş ve 13 Martta okul, çocuk bakım tesisleri, sosyal mesafeyle ilgili acil tedbir politikaları açıklanmıştır.

Alman hükümeti mart ayında covid-19 ile mücadele etmek ve toparlanmak için önce 750 milyar Euro sonra 156 milyar Euro tutarında bir destek paketi sundu. Nisan ayında Almanya pandemi ile mücadele kapsamında tarihinin en büyük yardım paketini açıklamıştır. Paket 1 trilyon Euro tutarındadır. Bu paketin içerisinde yer alan önlemler, insan sağlığını korumayı, işleri kavramayı, şirketleri desteklemeyi ve sosyal uyumu sürdürmeyi amaçlar. Alman hükümeti sağlıkla ilgili önlemler için 3.5 milyar Euro ayırmıştır ve pandemiyle ilgili mücadele için ek 55 milyar Euro tahsis etmiştir. Okulların, çocuk bakım merkezlerinin kapanması nedeniyle aileler kazanç kaybederlerse, bu kaybın büyük kısmı karşılanacak ve bu durum serbest çalışanlar içinde geçerli olacaktır.

Federasyon küçük işletmelere, serbest çalışanlara, serbest meslek sahiplerini desteklemek için 50 milyar Euro tutarında bir destek paketi sunmuştur.

Alman federal meclisi 29 Haziran 2020 tarihinde covid-19'la ilgili yardım yasasını kabul etti. Yeni mevzuat tüm işletmeler için geniş kapsamlı vergi indirimi ve küçük ve orta ölçekli firmalar için kısa vadeli yardım programını getirdi. Toplamda 130 milyar Euro tutarındaki pakette temel amaç ekonomiye büyük bir destek vermek ve Almanya'nın geleceğin zorluklarını aşmasını sağlamaktır.

Federal ve eyalet hükümetleri, yerel toplu taşıma adına mali destek için 2.5 milyar Euro tutarında ekstra devlet sübvansiyonu sağlayacaktır. Ağustos 2020'de pek çok yerel yönetim 141 milyar Euro tutarında doğrudan destek ve Mart 2021'de 60 milyar Euro tutarında eyalet düzeyinde kredi garantileri tutarında desteklerini açıklamıştır. Ayrıca hükümet pandeminin neden olduğu ekonomik etkiler sonucunda ödenmesi gereken vergiler için vergi ödeme ertelemelerinde bulunmuş ve vergi ön ödemelerinde düzeltme taleplerinin değerlendirileceğinden bahsetmiş, icra tedbirlerinin askıya alınması hususunda gecikmiş vergilerin ödenmesine ilişkin tedbirlerden vazgeçileceğini duyurmuştur.

İsveç; ilk virüs rastlantısının başından itibaren ekonomiyi sarsıntıya uğratmadan sürü bağışıklığı ile maskesiz ve sıkı karantina politikaları alınmadan salgınla baş etmek istedi fakat sonraları pandeminin yıkıcı etkilerine karşı ilk bütçe değişikliğine gidildi. Hükümet daha sonraları virüsün etkisini azaltmak için ek önlemlere devam ederek İsveç'te ki küçük işletmeler için kriz paketi sundu.

2020 Nisan ayında 22 milyar İsveç kronu tutarında ek finansman sağlanmıştır. Ayrıca İsveç hava yolu şirketi SAS'ın 137 milyon Euro'ya kadar, pandemiyle ilişkili olarak seyahat sınırlaması, uçuşlarını iptali ve yeniden düzenlenme sebebiyle uğradığı zararları tazmin etmek için AB komisyonu yardımıda bulunmuştur. İsveç iş gücü piyasasına 2021 yılında merkezi bütçeden 9 milyar krongon fazla ödenek ayırmıştır.

Pandemiden ciddi düzeyde etkilenen İtalya ekonomiyi rahatlatmak adına 25 milyar Euro tutarında bir paket sundu. Ayrıca hükümet hastane ağını yapısal olarak güçlendirmek için sağlık personeli ve sağlık ekipmanları, sivil koruma ve polis güçlerine personel ve araç

sağlanması için toplam yaklaşık olarak 9.5 milyar Euro tahsisat ile gerekli tüm kaynakları seferber etti. Salgının önlenmesi, hafifletilmesi ve kontrol altına alınması için pek çok konuda tedbir ve önlemler aldı.

Ağustos Kararnamesi, Yeniden Başlatma Kararnamesi ve Bakım İtalya Kararnamesi ile hükümet istihdamı korumak, işçiler ve aileler için yeterli gelir seviyelerini garanti etmek adına paketler açıkladı. Yine diğer ülkeler gibi gelir arttırıcı politikalara, vergiyi askıya alma, uzatma, erteleme gibi politikalara eğitim sağlık alanındaki politikalara ve istihdam arttırıcı politikalara önem vermiş ve bunlara yönelik tedbirler alınmıştır.

Türkiye'nin coğrafi konumu gereği Asya ve Avrupa'nın geçiş noktası olması sebebiyle covid-19'a yakalanmama ihtimali yoktu. Virüsün ülkeye geç ulaşması, diğer ülkelerin deneyimlerinden faydalanılması Türkiye için lehe bir durum oldu. Sağlık politikalarının sosyal yardım ve politikalarının acil finansman sağlamaları konusunda AÇSB tarafından sosyal koruma kalkanı açıklandı. Bu kalkan ile sosyal destek programı yardımları, Biz Bize Yeteriz Türkiye'm yardımları, kısa çalışma ödeneği, nakdi ücret desteği, işsizlik ödemeleri, normalleşme desteği ile toplamda 60 milyar 38 milyon 892 bin 590 TL tutarında yardım sağlandı. Türkiye'deki sosyal koruma kalkanı ile yapılan yardım ve bağışların %86'sı işsizlik fonundan, %11'i sosyal yardımlaşma ve dayanışma fonundan ve %3'ü bağış kampanyasından sağlandığı tespit edilmiştir. Bu fon ve bağışlara nazaran Türkiye'deki sosyal devlet kurumları pandemi döneminde geri planda kalmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yer alan sosyal devlet ilkesi gereği pandemi döneminde Türkiye ek harcama ve dolaylı gelir desteği sağlama hususunda GSYH'nin %2,7'si oranında nakit destek yardımında bulunmuştur.

Dünyayı bu kadar sarsan, ülkeleri alarma geçiren, hükümet programlarının değişmesine, kısa sürede pandemi olarak ilan edilmesine neden olan covid-19 virüsünün ülkelerde ki vaka ve ölüm sayıları Tablo 7 de yer almaktadır.

Tablo 7. Seçilmiş Ülkelerin Nüfusu, Covid-19 Vaka Sayısı, Ölüm, Ölüm/Vaka Oranı

ÜLKELER	NÜFUS	ONAYLANMIŞ VAKA SAYISI	ÖLÜM	ÖLÜM/VAKA ORANI
ABD	335.026.123	96.752.266	1.064.975	% 1,10
ALMANYA	84.396.039	36.119.184	156.030	%0,43
İSVEÇ	10.160.729	2.618.688	20.857	%0,79
İTALYA	58.974.669	23.823.192	179.985	%0,75
TÜRKİYE	84.680.273	16.919.638	101.203	%0,59

Kaynak: <https://covid19.who.int/region/euro/country/tr>

ABD 335 milyon 26 bin 123 nüfusu ile 96milyon 752bin 266 kişi covid-19 virüsüne yakalanmış ve 1 milyon 64 bin 975 kişi hayatını kaybetmiş, vaka sayılarındaki ölüm oranı %1.10'dur. Tablo 7den de görüldüğü üzere ABD dünyada vaka sayılarının en fazla görüldüğü ülke olmuştur. Bunda ABD'nin liberal refah devletiyle yönetilmesinin sosyal politikalara önem vermeden alt yapısız virüse yakalanmasının payı vardır. Liberal refah devletinin sunmuş olduğu piyasa yaklaşımından kaynaklı sağlık gibi pek çok alanın özelleştirilmesi bu hizmetin piyasa sağlayıcıları tarafından sunulması ile pek çok kişinin sağlık güvencesinden yoksun kalmasına sebep olmuştur. Sağlık sisteminde ki sorunların etkisi pandeminin etkilerini daha da ağırlaştırmıştır.

3.2. ABD ALMANYA İSVEÇ İTALYA TÜRKİYE'NİN COVID-19 DÖNEMİNDE SOSYAL KORUMA TEDBİR VE HARCAMALARI

Covid-19 virüsü toplumda ilk sağlık problemi olarak görülmüştür. Sağlık problemi daha sonraları ekonomik ve sosyal problemi de içine alarak ülkelerin acil müdahale ederek mücadele etmesi gereken bir sorun haline gelmiştir. Pandeminin etkilerini minimize etmek adına ülkeler mevcut politikalarından daha fazla sosyal koruma tedbir ve harcamalarında bulunmuşlardır. OECD verilerine göre 1980'den 2019 yılına kadar sosyal koruma tedbir ve politikalarında artış görülmektedir.

Tablo 8. Farklı Refah Rejimine Sahip Ülkelerdeki Kamu Sosyal Harcamalarının GSYH'ya Göre Oranı

	1980	1990	2000	2017	2018	2019
ABD	12,9	13,2	14,1	18,4	18,2	18,7
ALMANYA	21,8	21,4	25,4	25	25,3	25,9
İSVEÇ	24,5	26,9	26,5	26	25,8	25,5
İTALYA	17,4	20,7	22,7	24,7	27,8	28,2
TÜRKİYE	2,2	3,8	7,5	12,1	12,2	12

Kaynak: <https://data.oecd.org/socialexp/social-spending.htm> (26/11/2022)

Tablo 8 de farklı refah rejimlerine sahip beş ülkenin sosyal harcamalarının GSYH'ye göre oranı verilmektedir.1980 yılından 2021 yılına kadar sosyal harcamaların ülkelerde arttığı görülmektedir. Özellikle Güney Avrupa modeli benimseyen ülkelerin sosyal harcamalarının GSYH'ye göre oranı daha fazla arttığı görülmektedir.

2020 ve 2021 yılı için OECD verilerinde güncelleme yapmamıştır. Ancak ülkeler, devlet yönetimleri, sosyal güvenlik hizmetleri, sağlık hizmetleri gibi alanda mevcut uygulamada olan sosyal korumaya yönelik harcamalarının arttığı görülmüştür.

Tablo 9. Farklı Refah Rejimine Sahip Ülkelerdeki Sosyal Korumaya Yönelik Harcamalar (GSYH Yüzdesi)

ÜLKELER	2018	2019	2020
ALMANYA	29,7	30,1	33,4
İSVEÇ	28,2	27,7	29,3
İTALYA	28,8	29,2	34,4
TÜRKİYE	11,9	12,06	13,0

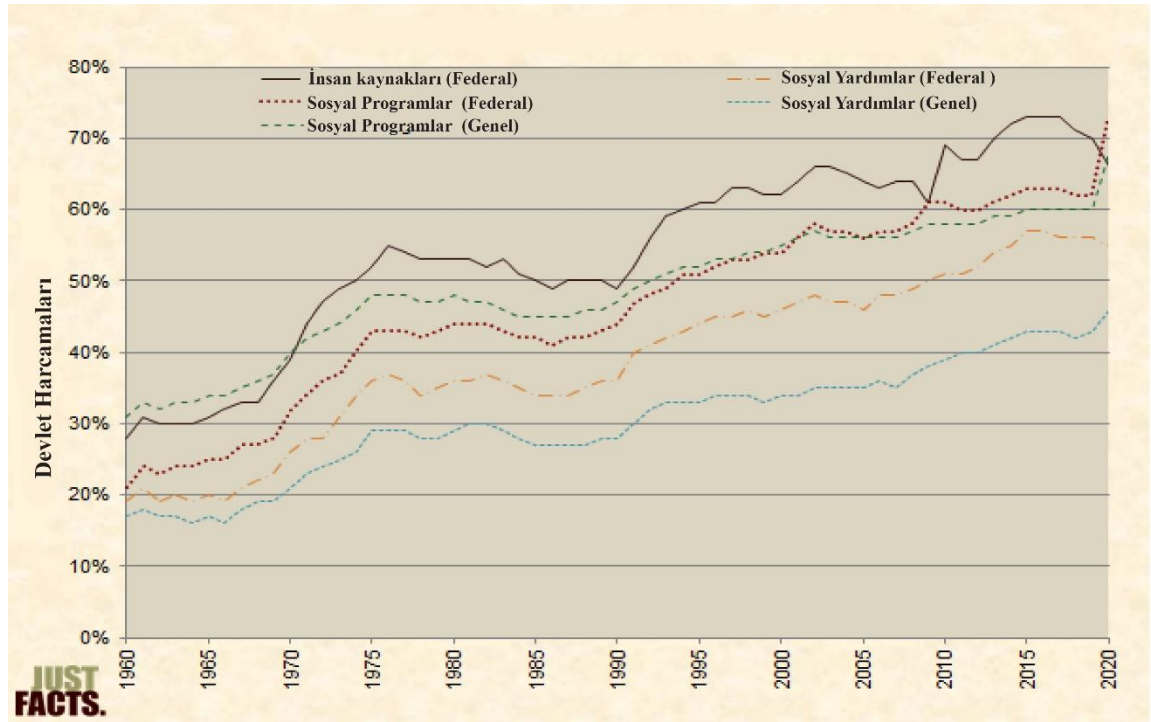
Kaynak: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TPS00098/default/table?lang=en&category=spr.spr_expend (26/11/2022)

Yukarıdaki Tablo 9'da farklı refah rejimlerine sahip dört ülkenin sosyal harcamalarının GSYH'ye göre oranı verilmektedir. Pandemi sosyal korumaya yönelik harcamalarını 2020 yılı itibarıyla etkilemiştir.

Almanya'nın 2018 yılında sosyal korumaya yönelik harcamaları %29,7 iken, 2019 yılında %30,1 ve pandemiyle beraber 2020 yılında %33,4'e yükselmiştir. İsveç'in 2018 yılında sosyal korumaya yönelik harcamaları %28,2 iken, 2019 yılında %27,7 ve pandemiyle beraber 2020 yılında %29,3'e yükselmiştir. İtalya'nın 2018 yılında sosyal korumaya yönelik harcamaları %28,8 iken, 2019 yılında %29,2 ve pandemiyle beraber 2020 yılında %34,4'e yükselmiştir. Türkiye'nin 2018 yılında sosyal korumaya yönelik harcamaları %11,9 iken, 2019 yılında %12,06 ve pandemiyle beraber 2020 yılında %13,0'a yükselmiştir.

ABD verileri ayrı olarak incelenmiştir.1960 yılından 2020 yılına kadar çeşitli sosyal harcamaların payı %2,2-%3,5 artmıştır. İkinci bölümde de ifade edildiği pandemi döneminde federal politikacılar 5,2 trilyon Dolar tutarında ek harcama ve dolaylı gelir

desteğinde bulundu. Bu, ABD'deki hane başına ortalama 40.444 \$ harcama anlamına gelmektedir.

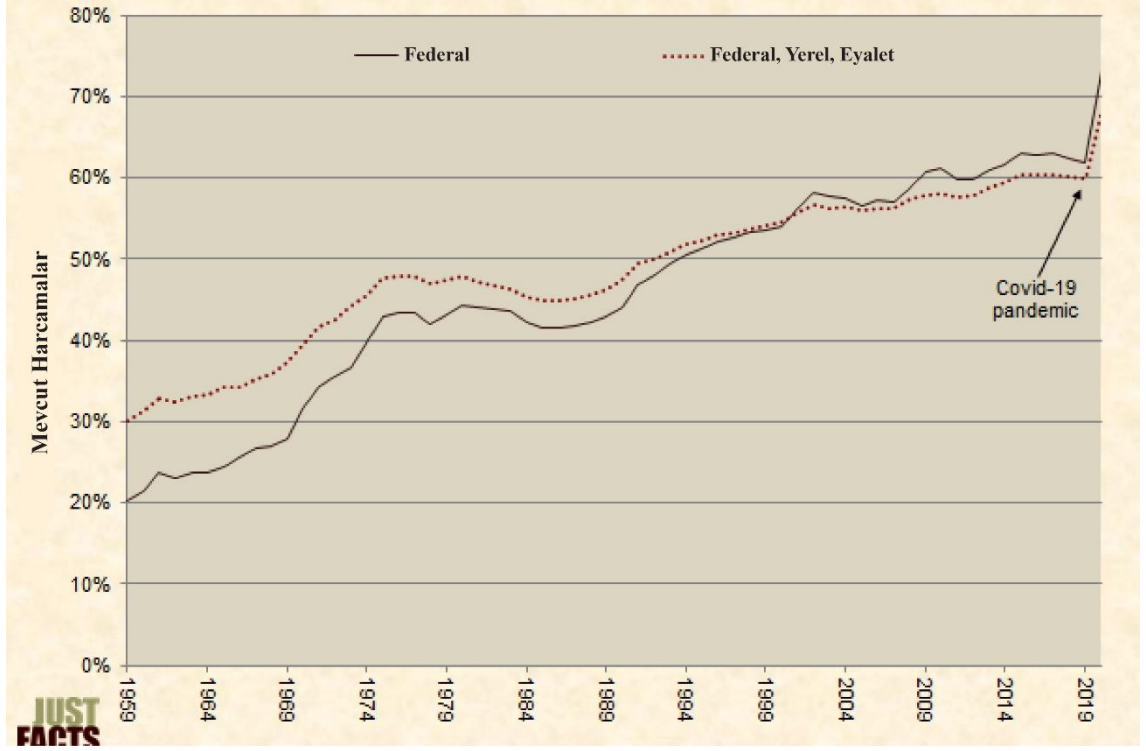

Grafik 2. Hükümetin Sosyal Harcama Önlemleri
Kaynak: <https://www.justfacts.com/socialspending.asp> (27/11/2022)

En genişinden en darına doğru, hükümetin sosyal harcamalarının bazı ölçütleri şunlardır:

- Sosyal Yardım Harcamaları (Social Welfare Expenditures),
- İnsan kaynakları (Human Resources),
- Sosyal Programlar (Social Programs),
- Sosyal Yardımlar (Social Benefits)'dir.

Grafik 2'de, ABD'de 2019 pandemi ile birlikte sosyal politikalar ve sosyal yardımlarda ani ve yüksek bir artış görülmektedir. Liberal refah devletinin öncüsü ABD, pandeminin etkilerine karşı sosyal politika ve yardımlarını arttırarak dünyada covid-19 pandemisi için yapılan ek harcama ve gelir desteklerinin %51'ini tek başına karşılamaktadır.

Grafik 3. Sosyal Programlara Yapılan Devlet Harcamaları

Kaynak: <https://www.justfacts.com/socialspending.asp> (27/11/2022)

2020'de federal hükümet sosyal yardımlara 3.785 milyar dolar harcadı. Bu harcamalar;

- Tüm federal harcamaların %55'i,
- ABD'de yaşayan her kişi için 11.418 Dolar,
- ABD'deki her hane için 29.466 Dolar,
- ABD gayri safi yurtiçi hasılasının %18,1'i anlamına gelir.

2020'de federal, eyalet ve yerel yönetimler sosyal yardımlara 4.214 milyar Dolar harcadı.

Bu harcamalar;

- Tüm hükümet harcamalarının %46'sı,
- ABD'de yaşayan her kişi için 12.713 Dolar,
- ABD'deki her hane için 32.809 Dolar,
- ABD gayri safi yurtiçi hasılasının %20,2'si anlamına gelir.

Grafik 3'de tüm federal, eyalet ve yerel yönetimlere yapılan sosyal programlara yönelik devlet harcamaları 2019 yılında pandemi ile ani ve yüksek bir artış göstermektedir.

Pandemi ile birlikte sosyal koruma tedbirlerinin önemi vurgulanmıştır. ILO, OECD, EUROPA verilerine göre dünyada pandemi ile ülkeler refah rejimlerinden bağımsız olarak farklı sosyal koruma politikalarını hayata geçirmiştir. Ülkelerin uyguladıkları politikaların ortak özellikleri pandeminin yarattığı tahribatı en aza indirmek ve etkilerini hafifletmektir.

Dünyada seçilmiş bazı ülkelerin covid-19 ile mücadele kapsamında yaptığı nakit harcamalar ve gelir destekleri Tablo 10 da incelenmiştir.

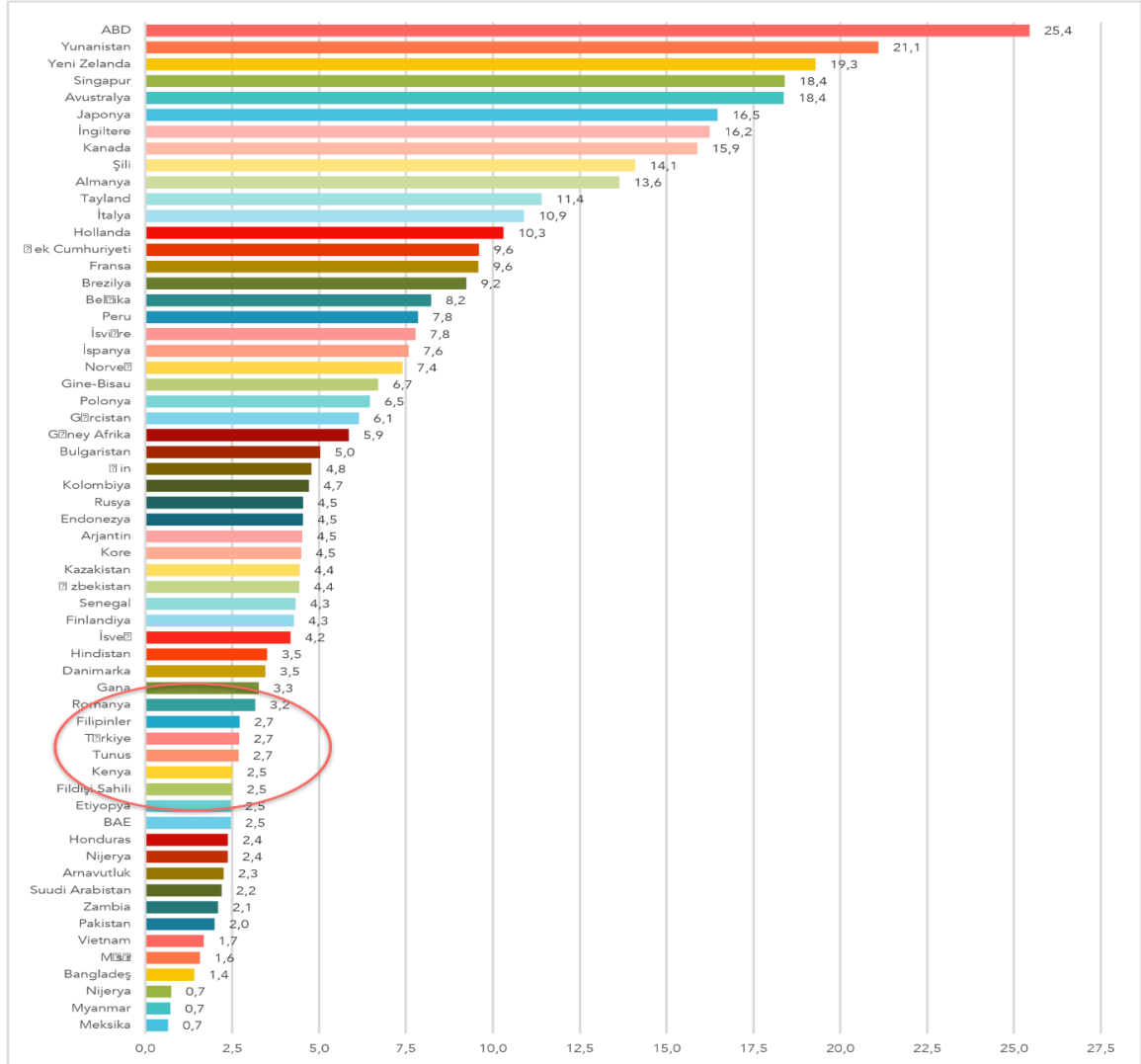
Tablo 10. Seçilmiş Ülkelerde Covid-19 ile Mücadele Kapsamında Yapılan Nakit Harcamaların ve Dolaylı Gelir Desteklerinin Dağılımı (Haziran 2021)

Ülkeler	Milyar ABD doları	Ülke ve ülke gruplarının payı (yüzde)
ABD	5.328,3	51,2
Japonya	830,7	8
Almanya	519,3	5
İngiltere	440,1	4,2
Kanada	261,1	2,5
Avustralya	249,7	2,4
Fransa	251,9	2,4
İtalya	205,4	2
İspanya	97	0,9
Kore	73,5	0,7
Çin	710,6	6,8
Brezilya	132,5	1,3
Hindistan	93,3	0,9
Rusya	67,1	0,6
Türkiye	19	0,2
Güney Afrika	17,7	0,2
Arjantin	17,3	0,2
Toplam (187 ülke)	10.416,6	100

Kaynak: DİSK-AR 3 Ağustos 2021 Araştırma Bülteni

Tablo 10 verileri DİSK-AR tarafından yapılan araştırma sonucu elde edilmiştir. Tablo 10 da ülkeler 2020 yılından itibaren covid-19 pandemi dahilinde küresel olarak toplamda 10.4 trilyon Dolar nakit harcama ve dolaylı gelir desteği sağlamışlardır. ABD 5.328,3 milyar

Dolar, Almanya 519,3 milyar Dolar, İtalya 205,4 milyar Dolar, ve Türkiye 19 milyar Dolar ek harcama ve dolaylı gelir desteği sağlamıştır. Covid-19 pandemisi döneminde yapılan bütün ek harcama ve nakit desteklerinin ABD %51'ini, Almanya %5'ini, İtalya %2'sini, Türkiye %0,2'sini karşılamıştır. Desteklerin yarısından fazlasını ABD tek başına karşılamıştır.

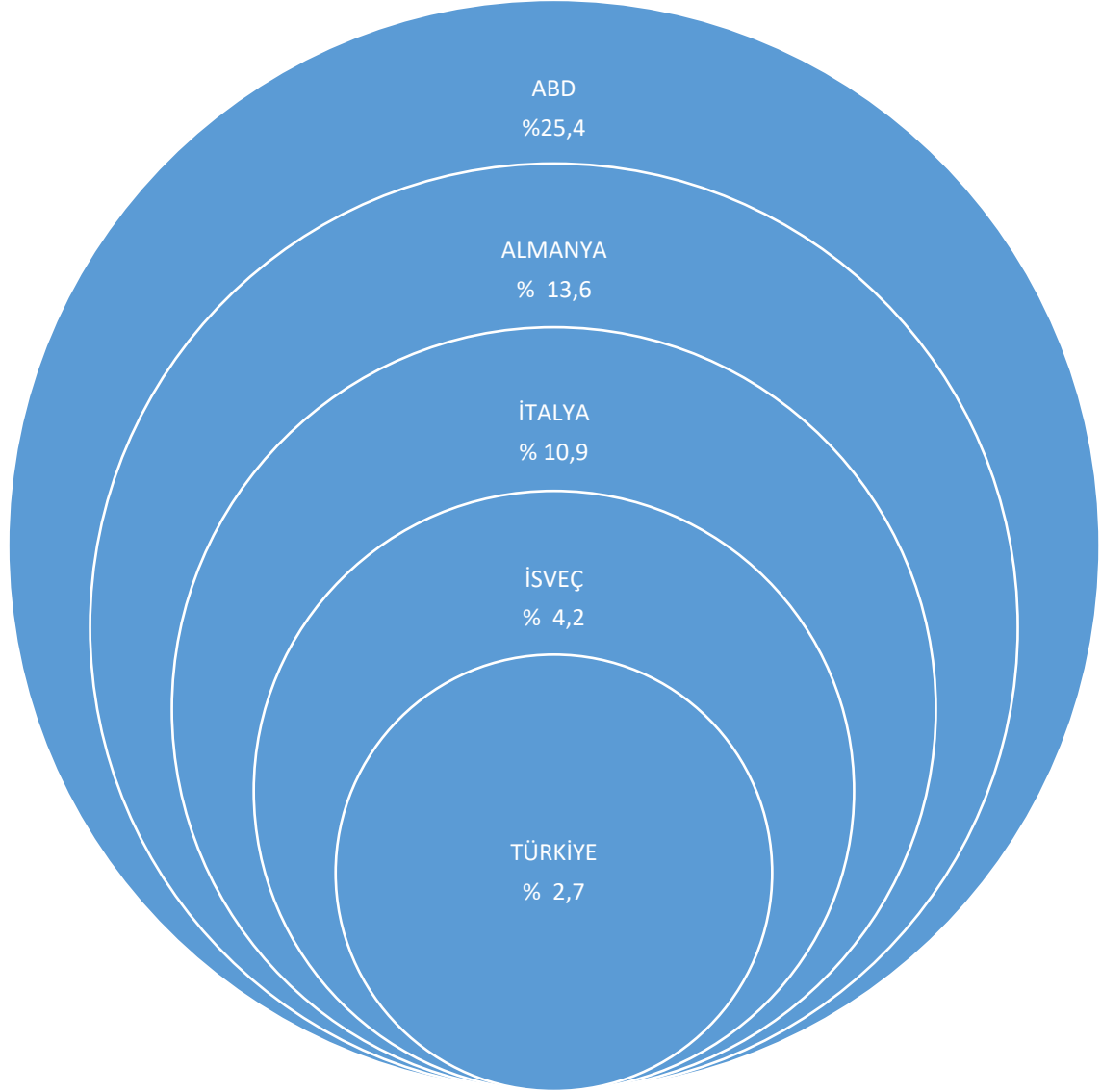

Grafik 4. Seçilmiş Ülkelerde Covid-19 ile Mücadelede Ek Harcama ve Dolaylı Gelir Desteği (GSYH %)

Kaynak: DİSK-AR 3 Ağustos 2021 Araştırma Bülteni

Grafik 4 Seçilmiş ülkelerde covid-19 ile mücadelede ek harcama ve dolaylı gelir desteklerini (GSYH%) göstermektedir. ABD yurtiçi hasılasının ortalama %25,4'ü kadar harcama ve dolaylı gelir desteği sağlarken, Almanya %13,6'sı, İtalya 10,9'u, İsveç %4,2'si, Türkiye %2,7si kadar destek sağlamıştır. Tablo 10 da görüldüğü üzere ABD,

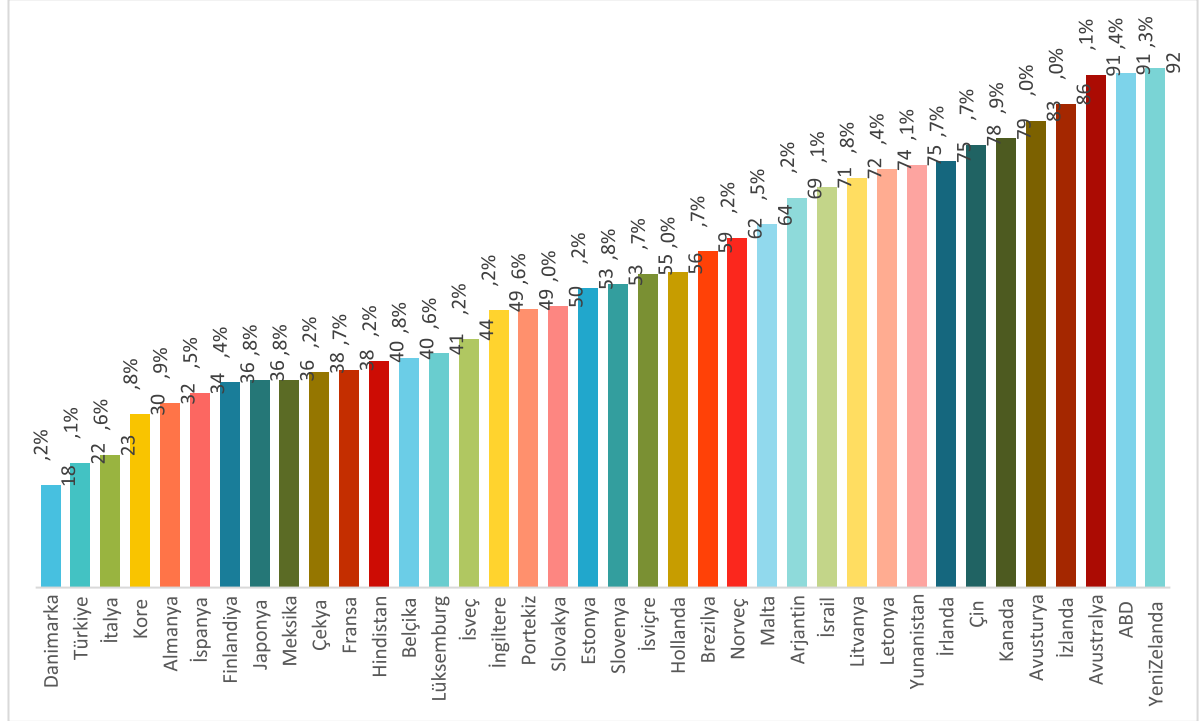
GSYH'nin 1/4'ini covid-19 pandemisi için nakit harcama ve dolaylı gelir desteğine ayırırken en fazla destek sağlayan ülke olmuştur. En liberal politikalar uygulayan ABD dahi covid-19 pandemi döneminde en fazla sosyal harcamalarda bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Grafik 5. Covid-19 ile Mücadele Kapsamında Ek Harcama ve Dolaylı Gelir Destekleri (GSYH %) (Haziran 2021)

Türkiye covid-19 pandemi döneminde diğer refah rejimlerine sahip ülkeler arasında pandemi ile mücadele için en az kaynak ayıran ülke olmuştur. Ek harcama ve dolaylı gelir desteğinde GSYH'nin sadece %2,7'si kadar harcamada bulunmuştur. Liberal refah rejimi

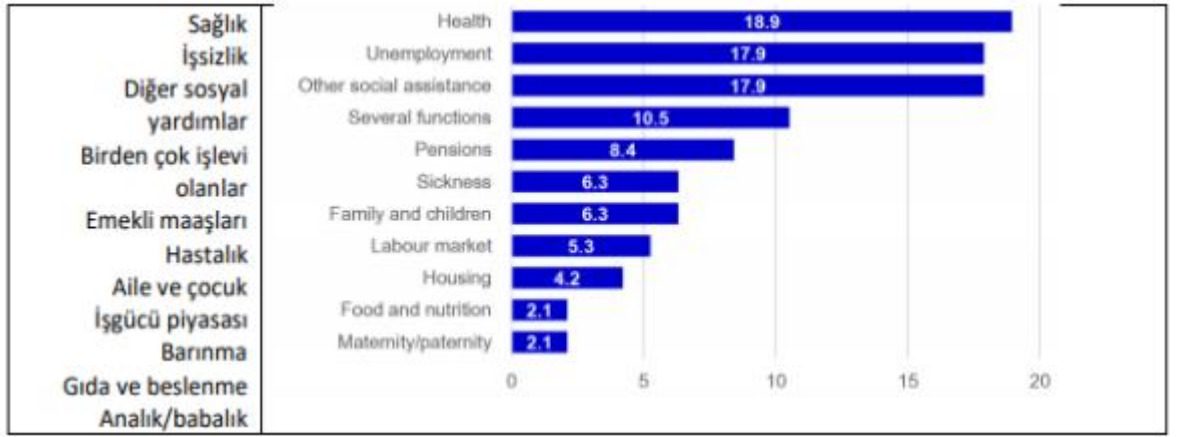
ile yönetilen ABD bile sosyal devletin gerekliliği olan yardım ve desteklerini farklı isimler adı altında vatandaşlarına sunmuştur.

Grafik 6. Seçilmiş Ülkelerde Covid-19 İçin Yapılan Nakit Harcama ve Dolaylı Gelir Desteklerinin Toplam Ekonomik Desteklere Oranı (Yüzde)

Kaynak: IMF, Database of Country Fiscal Measures in Response to the COVID-19 Pandemic; and IMF staff estimates. Temmuz 2021.

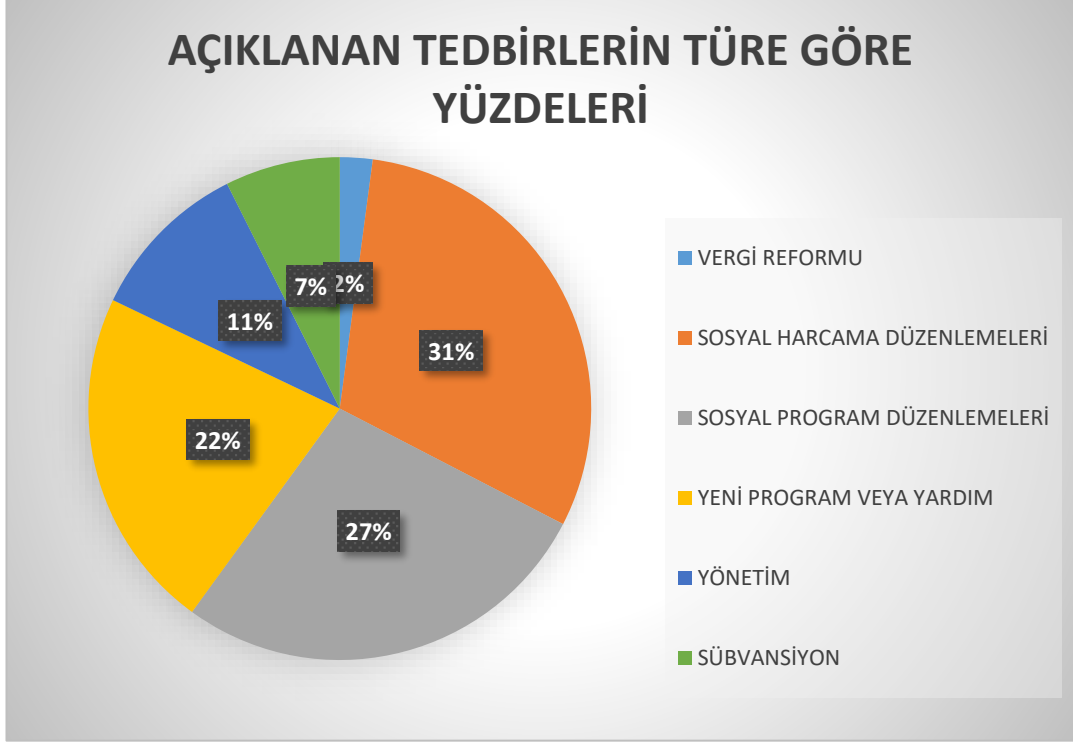
Grafik 6’da seçilmiş ülkelerde covid-19 için yapılan nakit harcama ve dolaylı gelir desteklerinin toplam ekonomik desteklere oranını göstermektedir. Grafikte ülkeler arasında ki bu oran büyük farklılık göstermektedir. ABD’nin sağladığı tüm ekonomik desteklerin %91,4’ü çalışan ve vatandaşlara yönelik ek harcama ve nakdi desteği kapsarken, İsveç %44,2’sini, Almanya %32,9’unu, İtalya %23,6’sını Türkiye ise %22,1’ini kapsamaktadır. Türkiye covid-19 pandemi döneminde yaptığı tüm ekonomik ve mali desteklerin %78’ini bankalara, işletmelere ve şirketlere vermektedir. Tüm desteklerin sadece %20’sini vatandaşlara ve çalışanlarına vermektedir.

Grafik 7. Sosyal Koruma Tedbirlerinin İşlevleri

Kaynak: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---iloankara/documents/briefingnote/wcms_741444.pdf (26.12.2020)

Grafik 7'ye bakıldığında sosyal koruma tedbirlerin yaklaşık %20'si sağlık alanında (en büyük yüzdesi %18,9) alınmıştır. İşsizlik yardımları ve diğer sosyal yardımlar (düşük gelirli ailelere nakit transferleri) %17,9 ile sağlık alanındaki tedbirlerden hemen sonra gelmektedir. Tedbirleri %8,4 ile emekli maaşlarında düzenlemeleri, %6,3 hastalık izni veya yardımları, %6,3 ile aile yardımları, %5,3 ile işgücü piyasası önlemleri, %4,2 ile barınma sübvansiyonları, %2,1 ile gıda ödeneği ve %2,1 ile çocuklu ailelere yardımı takip etmektedir.

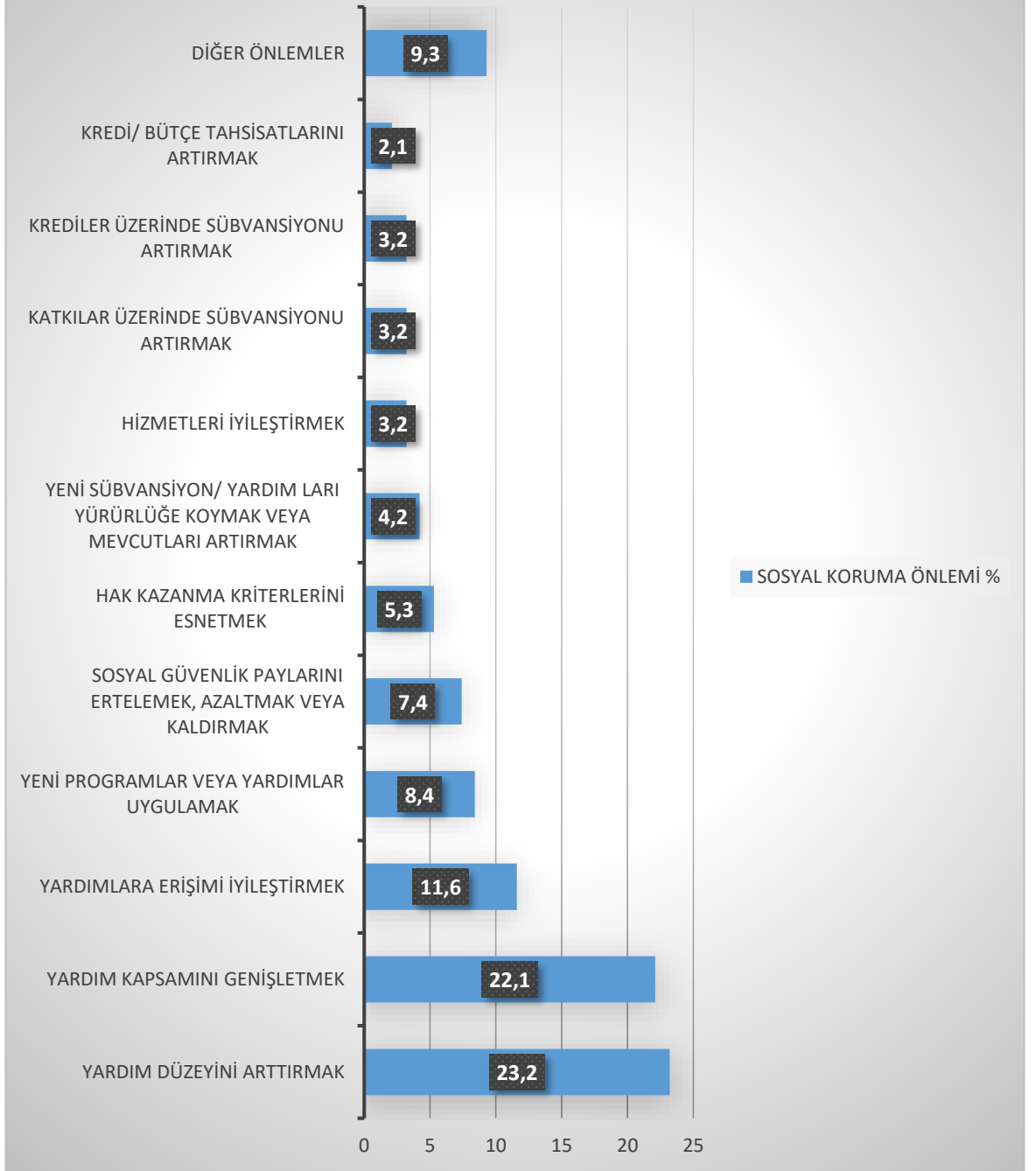

Grafik 8. Açıklanan Tedbirlerin Türüne Göre Yüzdeleri

Kaynak: https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/covid-19/WCMS_741448/lang--tr/index.htm

Covid-19 pandemi ile birlikte alınan önlemlerin çoğu ilave nakit desteğini sağlamak veya var olan uygulamaların yapısını değiştirmek amacıyla sosyal harcama veya sosyal program düzenlemeleri getirmektedir. Bu düzenlemeler de toplamın %57,9'unu kapsamakta diğer önlemler ise, %22,1 ile yeni program veya yardımların getirilmesini, %10,5 ile yönetimde iyileştirmeyi, %7,4 ile sübvansiyonların getirilmesini yahut %2,1 ile vergi reformlarının yapılmasını kapsamaktadır.

SOSYAL KORUMA ÖNLEMİ %

Grafik 9. Sosyal Koruma Önlemleri

Kaynak: ILO,Sosyal Koruma Sistemi İzleme Verileri

(https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/covid-19/WCMS_741448/lang--tr/index.htm)

Pandemi krizinin etkilerini azaltmak için ülkeler mevcut koruma önlemlerinden daha fazla sosyal koruma önlemleri almıştır. Bunlar; yardım düzeyini arttırmak, yardım kapsamını genişletmek, yardımlara erişimi iyileştirmek, yeni programlar veya yardımlar uygulamak, sosyal güvenlik paylarını ertelemek, azaltmak veya kaldırmak, hak kazanma kriterlerini esnetmek, yeni sübvansiyon/yardımları yürürlüğe koymak veya mevcutları arttırmak, hizmetleri iyileştirmek, katkılar üzerinde sübvansiyonu arttırmak, krediler üzerinde sübvansiyonu arttırmak, kredi/bütçe tahsisatlarını arttırmaktır. Bu yardımların bir kısmı ilk defa yapılmış, bir kısmı bir defaya mahsus sunulan hizmetler olmuş, bir kısmı geçici olarak yapılmıştır.

Grafik 9'dan covid-19 pandemisi ile beraber sosyal koruma tedbirlerinin en fazla yardım düzeyinin arttığı, yardımın kapsamının genişlediği ve yardımlara erişiminin iyileştirildiği, var olan mevcut iyileştirmenin ise %3 gibi düşük seviyelerde olduğu anlaşılmaktadır.

Ülkeler sosyal korumaya önem vermesi gerekmektedir. Sağlık işsizlik gibi alanlara yeterli finansman ayıran ülkelerin, pandemi döneminde ekonomik verileri diğer ülkelere göre olumlu gerçekleşmiştir.

Grafik 9 incelendiğinde ülkelerin covid-19 pandemisine karşı virüsün yayılması, durdurulması, virüsten korunulması ve virüse yakalanan hastaların tedavisi için kamu sosyal harcamalarında bulunduğu tespit edilmiştir. Böylece covid-19 tehdidi karşısında ülkeler mevcut politikalarından sosyal devlet politikalarına dönüş yapmışlar ve dönüş yaparken de aynı zamanda yardımların düzeyini artırma, kapsamını genişletme, erişimini iyileştirme ile politikalarında değişiklik yaşanmıştır.

3.3. ABD ALMANYA İSVEÇ İTALYA TÜRKİYE’NİN PANDEMİ İLE İLGİLİ SOSYAL POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Covid-19 pandemisi ile refah rejimlerine göre; liberal refah modelinde ABD, muhafazakâr refah modelinde Almanya, sosyal demokrat refah modelinde İsveç ve Güney Avrupa refah modelinde İtalya ve Türkiye’nin covid-19 pandemisinden etkilenme düzeyi, ülkenin sosyo-ekonomik durumu, yapısı ve olaylara bakış açısı doğrultusunda bütçede sosyal harcamalara düşük yahut yüksek pay ayırmaktadır.

Tablo 11 incelendiğinde beş ülkenin pandemi sürecinde uyguladıkları sosyal politikalar yer almaktadır. Liberal refah modelinin öncüsü ABD ekonomik sistemin sürekliliğini sağlama hususuna önem vermiştir. Tablo 11’de de görüldüğü üzere ABD’nin buna yönelik politikalar uyguladığı görülmektedir. Muhafazakar modele sahip Almanya, Güney Avrupa modeline sahip İtalya ve Türkiye sadece piyasaya yönelik destekte bulunmakla kalmamış, yaşlılara, sağlık sisteminin finansmanına yönelik sosyal politikalar da uygulamıştır.

Tablo 11. Ülkelerin Pandemi İle İlgili Sosyal Politikaları

	ABD	ALMANYA	İSVEÇ	İTALYA	TÜRKİYE
KAPATMA VEYA SINIRLAMA	√	√	√	√	√
HASTA ÇALIŞANLAR İÇİN YAHUT AİLELERİNE GELİR DESTEĞİ	√		√	√	√
İŞSİZ KALANLAR VEYA SERBEST MESLEK ERBABINA YÖNELİK GELİR DESTEĞİ	√	√	√	√	√
ÇALIŞMA SÜRELERİNİ DÜZENLEME VE İŞLERİN KORUNMASI İÇİN DESTEK	√	√	√	√	√
İŞTEN ÇIKARMA İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER				√	√
TESTLER, KORUYUCU DONANIM, TEMEL İLAÇ ARZINDAKİ ARTIŞ	√	√	√	√	√
YAŞLILARIN KORUNMASI		√			√
SAĞLIK SİSTEMİNİN KORUNMASINA YÖNELİK İLAVE KAYNAK		√	√		√
KISA ÇALIŞMA ÖDENEĞİ		√	√		√
İŞ SÖZLEŞMESİNİN FESHİ YASAĞI				√	√
HASTALIK İZİNİ	√	√	√		√
ÜCRETLİ İZİN	√				
KENDİ HES. ÇALŞ.YÖN. TED.	√	√			
KOBİLERE YÖNELİK TEDBİRLER	√				√
KAYITDIŞI ÇALIŞMAYA YÖNELİK TEDBİRLER	√	√	√		
İŞV. NAKİT DESTEĞİ					√
İŞÇİYE NAKİT DESTEĞİ				√	√

Kaynak: ISSA OECD verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Pandeminin etkileri ülkelere göre, sektörlere göre farklılık göstermektedir fakat pandeminin yarattığı tahribatı minimize etme çabası ülkelerin ortak paydası olmuştur.

Dünya ülkeleri işgücü piyasasını canlı tutmak için mevcut politikalarından daha fazla istihdam tedbirleri, vergi politikaları ve gelir artırıcı politikaları uygulamaya koymuştur.

3.4. ABD ALMANYA İSVEÇ İTALYA TÜRKİYE’NİN MAKROEKONOMİK GÖSTERGELERİ

Covid-19 pandemisi öncesi ve sonrası seçilmiş ülkelerin makro ekonomik göstergeleri Tablo 12 de yer almaktadır.

Tablo 12. Seçilmiş Ülkelerin Son 4 Yıllık Makro Ekonomik Göstergeleri

	2018			2019			2020			2021		
	GSYH (%)	ENFLASYON (%)	İŞSİZLİK (%)	GSYH (%)	ENFLASYON (%)	İŞSİZLİK (%)	GSYH (%)	ENFLASYON (%)	İŞSİZLİK (%)	GSYH (%)	ENFLASYON (%)	İŞSİZLİK (%)
ABD	2,91	2,4	3,9	2,22	1,8	3,6	-3,0	1,2	8,09	5,97*	4,7	5,3
ALMANYA	1,08	1,7	3,2	1,05	1,4	2,9	-4,56	0,5	3,6	3,05*	3,1	3,5
İSVEÇ	1,95	2,0	6,5	1,98	1,8	6,9	-2,79	0,5	8,5	4,03*	2,2	8,8
İTALYA	0,94	1,1	10,6	0,28	0,6	9,9	-8,87	-0,1	9,3	5,77*	1,9	9,5
TÜRKİYE	2,98	16,3	10,8	0,89	15,2	13,7	1,79	12,3	13,14	8,95*	19,6	12,03

Kaynak: Tablo IMF ve OECD verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 12’de seçilmiş olan 5 ülkenin 2018-2021 yıllarına ait makro ekonomik göstergeleri yer almaktadır. Tablodan da görüldüğü üzere 2018 ve 2019 yıllarındaki veriler normal seyrinde ilerlerken 2019 aralık ayında dünyada ortaya çıkan covid-19 pandemi etkileri

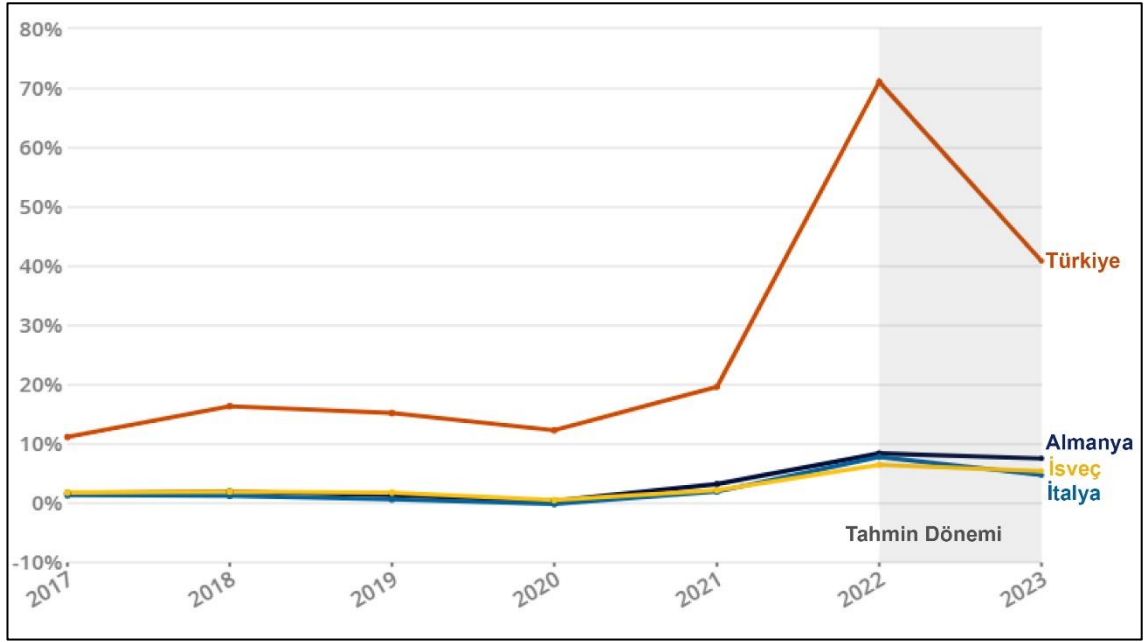
küresel olarak 2020 yılında hissedilmiştir. 2020 yılı verileri pandeminin bilançosunu göstermektedir. 2020 yılı ABD'nin GSYH'si %3,0, Almanya'nın %4,6, İsveç'in %2,79, İtalya'nın %8,87 olarak azalmışken Türkiye'nin hükümet politikalarından ve iç işleyişinden kaynaklı olarak %1,79 artmıştır. 2020 yılı verilerine göre 2021 yılının beklentileri GSYH olarak oldukça iyimserdir. ABD için 2021 yılı GSYH'si %5,97, Almanya için %3,05, İsveç için %4,03, İtalya için %5,77, Türkiye için %8,95 olarak GSYH'de bir artış beklenmektedir.

Covid-19 dünya ekonomilerinde durgunluk ve daralma görülmesine neden olmuştur. Bu yaşanan ekonomik daralmada enflasyonun payı büyüktür. 2020 yılında covid-19 pandemi tedbirleri doğrultusunda dolaylı olarak petrol fiyatları düşmüş ve döviz kurlarındaki çeşitli sebeplerdeki dalgalanmalardan kaynaklı arz-talep dengesi bozulmuş ve enflasyon oranları etkilenmiştir.(Bölükbaş, 2020:51) 2021 yılındaki enflasyon oranlarındaki artışın en temel nedenlerinden biri döviz kurundaki yükselmeler, uluslararası gıda fiyatlarındaki artış, tarımsal kuraklık ve covid-19'dan kaynaklı tedarik sürecinde sıkıntıların yaşanmasıdır. Grafik 10'dan da görüldüğü üzere Türkiye'deki enflasyon 2017 yılından 2020 yılına kadar yaklaşık %10'larda seyretmektedir. Daha sonrasında %30'lara, ani bir yükselmeye %60'lara çıkarak çok yüksek enflasyonla karşılaşmıştır. Mahfi Eğilmez bu gelişmeyi iki nedenle açıklamaktadır¹³; “Birincisi maliye politikasının vergi indirimleri yapılması ve kamu harcamalarının artırılması gibi düzenlemelerle gevşek tutulması, ikincisi ise enflasyon artış halindeyken para politikasının faiz indirimlerine giderek iyice gevşek bir uygulama sergilemesidir”. Eğilmez, bu iki uygulama ile hükümetin, ekonomik büyümeyi ve işsizliğin düşürülmesini hedef alıp enflasyonla mücadeleyi planlamadığını ifade etmiştir.

İşsizlik verilerinde; ABD'de 2019 yılında %3,6 olan işsizlik oranı covid-19 pandemisinin en yoğun yaşandığı 2020 yılında %8,9 olarak ciddi bir artış göstermektedir. Almanya'da 2019 işsizlik oranı %2,9 iken 2020 yılında %3,6 ve İsveç'de 2019 yılında %6,9 iken 2020 yılında %8,6, İtalya'da 2019 yılında %9,9 iken 2020 yılında %9,3 ve Türkiye'de 2019 yılında %13,7 iken 2020 yılında %13,14 olarak değişiklik göstermektedir. ABD 2018 ve 2019 yılındaki işsizlik oranları %3'lerde iken covid-19'un yoğunlaştığı 2020 yılında %8'lere kadar artmıştır. Tabii bu ani ve sert yükseliş kadar olmasa da Almanya ve İsveç'de

¹³ <https://www.mahfiegilmez.com/2022/04/enflasyon-dosyas.html> 24/10/2022.

de bu artışı görmek mümkün.2019 yılında Almanya’da %12’lerde olan ,işsizlik oranı %3’lere, İsveç de %6’larda olan işsizlik oranı %8’lere çıkmıştır. Ancak İtalya ve Türkiye’de ki duruma bakılacak olursa işsizlik oranların 2019 ve 2020 yıllarında aynı seyrini korumuştur. Bunun sebebi ikinci bölümde bahsedilen ülke politikalarıyla ilgilidir. Ülke politikalarının özetlendiği Tablo 11 de işten çıkarma ile ilgili düzenlemelere ilişkin satırda ABD, Almanya ve İsveç’in işten çıkarma yasağına ilişkin düzenlemelerde bulunmadığından, pandemiden etkilenen işverenlerin tepkisi sonucu işten çıkarmalar artmış ve 2020 yılı verilerinden de görüleceği üzere işsizlik oranları sert bir yükseliş göstermektedir. Ancak İtalya ve Türkiye de işten çıkarma ile ilgili düzenlemelerde bulunduğundan en başta işçi çıkarma yasağı olduğundan 2020 yılı verileri işsizlik oranlarında her hangi bir dalgalanma yaşanmamıştır.

Grafik 10. Seçilmiş ülkelerin 2017-2023 Enflasyon Trendi

Kaynak: <https://www.oecd.org/coronavirus/en/data-insights/inflation-will-ease-but-will-remain-at-high-levels>

Tablo 13. Seçilmiş Ülkelerin Sefalet Endeksleri

	2020 ORANI	2021 ORANI
ABD	16,7	10,8
ALMANYA	10,9	7,7
İSVEÇ	12,7	9,9
İTALYA	22,02	4,8
TÜRKİYE	41,2	54,6

Kaynak: Hanke Endeksi (CATO)

Covid-19 ile birlikte aslında farklı refah rejimlerine sahip ülkelerin uyguladığı politikaların küresel ölçekte bir çatı politikalarda birleştiğini, bu çatının da sosyal devlet politikalarından oluştuğu sonucuna varılmıştır. Her ülke refah rejimi izin verdiği ölçüde tedbir ve sosyal politikalar uygulayarak pandeminin etkisine karşı korunmuşlardır. Uygulanan sosyal politikalar maliyet unsuru oluşturmakta ancak Tablo 13’den de anlaşılacağı üzere refah artışları yaşanarak sosyal politikaların faydası görülmüştür. Grafik 4 de ABD GSYH’nin ortalama %25,4’ü kadar harcama ve dolaylı gelir desteği sağlaması ile sefalet endeksi 16,7’den 10,8’e düşerek refahlarında artış yaşanmıştır. Ancak ABD, Almanya, İsveç ve İtalya’nın sefalet endeksinde yaşanan düşüşe rağmen Türkiye’de durum farklı seyretmiştir. Bölüm 2’de de bahsedildiği üzere Türkiye’nin kendi iç politika ve uygulamalardan kaynaklı olarak sefalet endeksi 41,2’den 54,6’ya çıkarak refah düzeylerinde düşüş yaşanmıştır.

Covid-19 pandemisi tüm ülkelerin sosyal devletten uzaklaşılması sonucunda makro ekonomik verilerin olumsuz yönde ilerlediğini göstermektedir.

3.5. SOSYAL DEVLETİ COVID-19 PANDEMİSİ İLE YENİDEN DEĞERLENDİRME

1980’den sonra bütün dünyada sosyal devleti ve politikalarını geriletken bir tercih, devletin küçültülmesi ve devletin sosyal hizmet arzının daraltılmasını benimseyen bir anlayış yaygınlaştı fakat covid-19 pandemi birlikte neo-liberal politikaya karşı ülkeler daha devletçi politikalar tercih etmişlerdir. Tüm dünya mevcut sosyal politikaları ve uygulanan politikaların başarısını test etme imkânı sağlarken diğer yandan sosyal politikaların ne

kadar önemli olduğu ve sosyal devlet alanlarının yaşatılması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Çin'in Vuhan kentinde 2019 yılında ortaya çıkan covid-19, yerel bir sağlık sorunu iken ilk önce komşu ũlkelere yayılarak merkezinde insan olan global bir sağlık sorunu haline gelmiştir. Covid-19 sadece insan hayatını tehlikeye atmakla kalmamış sonralarında tũm dũnyada bũtũn sektŕrleri etkisi altına alarak sağlık, ekonomik, sosyal ve siyasal hayatı olumsuz yŕnde etkilemiştir. Pek çok alanda etkisini hissettiren covid-19 ũlkelerin sosyal devlet anlayışı içerisinde ve ekonomik gũçleri doğrultusunda başta kırılgan gruplar olmak ũzere ekonomik ve sosyal politikaları hayata geçirmiştir. Bu anlamda sosyal refahı sağlama ũzerindeki devletin rolũ yeniden gũndeme gelmiştir.

Pek çok ũlke pandemi karşısında hazırlıksız ve savunmasız kalmıştır. ũlkeler mevcut politikalarında ŕzellikle sosyal koruma politikaları, sağlık politikaları, istihdam ve işsizlik politikaları ve gelir arttırıcı politikalar konusunda sosyal ekonomik yŕnden reformlarda bulunmuşlardır.

ũlkeler pandemiye karşı virũsũn yayılması, durdurulması, virũsten korunulması ve virũse yakalanan hastaların tedavisi için mevcut harcamalardan daha fazla miktarda harcamalar yapmıştır. Pandeminin sebep olduğu olağan dışı sağlık giderleri harcamaları hazırlıksız yakalanan ũlkeler ũzerinde yũk oluşturmuştur. Sadece olağandışı sağlık harcamaları değil, pek çok kişinin ũcretsiz izin almak zorunda kalması, iş yerlerinin alışma Şartlarının değiştirilmesi hatta kapanması ile ũretim yavaşlaması akabinde devam eden tũketimin hatta artarak devam eden tũketime karşı ekonomik işleyişin bozulmasına olanak kılmıştır. Devletin tũm bu sũrete işten ayrılan işçilere, işyerleri zor duruma dũřen işverenlere, gelir kaybı yaşayan bireylere yardımda bulunması kaçınılmaz hal almıştır.

İkinci bŕlũmde çalışma konusuna ŕnek seçilen ũlkelerin uyguladığı politika ve tedbirlere bakıldığında her ũlke kendi refah rejimlerinden bağımsız olarak ekonomik gũçleri doğrultusunda vatandaşlarına yardımda bulunmuş, refah anlayışı çerçevesinde eğitim, sağlık, sosyal, istihdam alanlarına mũdahalelerde bulunarak destek sağlamıştır.

Refah rejimlerine bakılmaksızın pandeminin başlarından itibaren vatandaşa nakit desteği sağlanmış, kapanan şirketlere destek verilmiş, cirosu dũřenler desteklenmiş vergi

politikalarıyla vergi indirimi ve ertelemelerinde bulunulmuş fakat yine de sonunda merkezi bütçeden kaynak aktarmak zorunda kalınmıştır.

Pandeminin sonucu olarak aşırı kaynak harcamalarına rağmen dünyada ekonomi yavaşlamış ve tekrar yükselememiş bu durum ekonomiyi durgunluğa sürüklemiştir. Avrupa'nın da tedirgin olduğu bu durgunluk kaçınılmazdı. Çünkü covid-19 pandemisi krizi beklenen bir kriz değildi. Bu kriz dünya sağlığını etkileyen daha sonra her alana yayılan bir krizdi dünyaya yayılan virüse karşı ülkeler kendi refah rejimleri doğrultusunda ekonomisinin izin verdiği ölçüde tepki verse bile yeterli olmadı. Devletlerin merkezi bütçeden ayırdığı kaynakları sosyal yardım ve harcamaları arttırdı. Bunun sonucunda aslında refah rejimlerine bakılmaksızın ülkeler sosyal devlet politikalarının belli alanlarında yoğunlaştılar.

Kaynakların etkin olmayan alanlara sadece ihtiyaç nedeniyle aktarılması yeni bir krize, durgunluğa yahut stagflasyona sebep olmuştur. Pandeminin etkilerine karşı yapılan tüm tedbir politika ve harcamalar karşısında bireysel ve toplumsal anlamda başarı sağlandığını söylemek mümkün fakat bu durumu iktisadi sonuçlarla da değerlendirmek gerekir. ABD ve FED'in aldığı kararlar doğrultusunda faizler yükseltiyor. Para politikası kullanılarak ekonomi canlandırılma yoluna gidiliyor. Ekonomiye sıkı para politikasıyla müdahale edilerek kredilerin çekilmesi ve faizlerin artması ile ekonomi iki yönlü çekişmeye düşmektedir. Bir yandan toparlanan ekonomi diğer yandan zora düşmektedir. Uygulanan iktisadi politikalar ekonomiyi bir girdaba sürüklemektedir.

Pandemi ile birlikte hayat durma noktasına gelmiştir. Ekonomik durgunluk yaşanmakta ve acil olarak devletler sağlık harcamalarını arttırmak durumunda kalmışlardır. Gelir dağılımında yaşanan adaletsizliklerin giderilmesi için, insanları belirli refah düzeyinde tutunabilmesi için nakit desteği de sağlanmaktadır. Netice itibariyle yapılan harcamaların tümü üretken kaynakların üretken olmayan kaynaklara aktarılması sonucunu oluşturmaktadır.

Covid-19 pandemi ile sosyal devleti yeniden değerlendirmek gerekmektedir. Covid-19 gibi bir pandemi krizi karşısında plansız yakalanan ülkeler sosyal harcamalarını arttırdı ve sosyal devlete olan ihtiyacı sorgulattı. 2022 yılının son çeyreğinde pandemi tam olarak geçmemekle beraber sosyal devlet liberal düzende maliyetli bir devlet olarak eleştiri

almıştır. Herhangi bir tehdiye karşı bir şeyin sigorta edilmesi maliyetli görölmektedir. Bugün dahi evini yahut arabasını sigorta ettirdiğın takdirde sadece güvence alabiliyorken kaza gerçekleşmediğı sürece sigorta bir maliyet unsuru olarak görölmektedir fakat kaza gerçekleştiğinde sigortanın maliyetini sübvansede ettiğı gerçeğı ile karşılaşıyoruz. Sosyal devlet içinde bu durum söz konusudur. Yapılan harcamalar, üretken olmayan alanlara gereksiz kaynak aktarılması olarak görölebilir ama pandemi gibi bir felaket ile karşılaşıldığında ölkeler en azından güvenilebilecek ve durumu sübvansede edebilecek bir yapının varlığı ile rahatlayacaktır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İlk zamanlarda merkezinde insan olan ve global bir sağlık sorunu olarak ortaya çıkan covid-19 pandemisi, sadece insan hayatını tehlikeye atmakla kalmamış, daha sonrasında tüm dünyada bütün sektörleri etkisi altına alarak sağlık, ekonomik, sosyal ve siyasal hayatı olumsuz yönde etkilemiştir. Pek çok alanda etkisini hissettiren covid-19 pandemisi başta kırılgan gruplar olmak üzere ülkelerin sosyal devlet anlayışı çerçevesinde ve ekonomik güçleri doğrultusunda ekonomik ve sosyal politikaları hayata geçirmiştir. Bu anlamda sosyal refahı sağlama üzerindeki devletin rolü yeniden gündeme gelmiştir.

Liberal ekonominin en önemli temsilcisi ve öncüsü olarak kabul edilen ABD bile covid-19 pandemisine karşı sosyo ekonomik politikalara ağırlık vererek devletçi uygulamalarda bulunmuştur. Pandemi ile beraber sosyal devlet politikaları en çok konuşulan ülke politikaları arasına girmiştir.

Covid-19 pandemisi ile refah rejimlerine göre; liberal refah modelinde ABD, muhafazakâr refah modelinde Almanya, sosyal demokrat refah modelinde İsveç ve Güney Avrupa refah modelinde İtalya ve Türkiye'nin virüsten etkilenme düzeyi, ülkenin sosyo-ekonomik durumu, yapısı ve olaylara bakış açısı ise uyguladıkları tedbir ve politikalar karşılaştırılmıştır.

Ülkeler bu süreçte refah rejimlerinden bağımsız olarak sosyal güvenlik sisteminden istihdama, gelir arttırıcı politikalardan eğitim ve sağlık alanlarına kadar sosyal devletin bazı alanlarını yaşatmaya daha fazla ihtiyaç duymuşlardır.

2020 yılından itibaren etkisinin hala devam ettiği covid-19 pandemi dünya ülkeleri için sosyal politikaların ne denli önemli ve vazgeçilmez olduğunu ortaya koymuştur. Covid-19 pandemisi tekrar sosyal devlet politikalarının önemini hatırlatmıştır.

ILO'nun son yayımlanan "World Social Protection Report 2020-22: Social protection at the crossroads" başlıklı raporu bu çalışmayı destekleyen konulara yer verilmiştir.

- Covid-19 pandemisi, gelir seviyelerine bakılmaksızın tüm ülkelerde sosyal koruma kapsamı, yeterlilik ve kapsamlılık konusundaki boşlukları ortaya çıkarmıştır. Bu, geçici, yarı zamanlı veya kendi hesabına çalışan işçilerin yanı sıra kayıt dışı

ekonomide çalışan işçileri ve ailelerini çok savunmasız bırakıldığından da bahsedilmiştir

- Birçok ülke, pandemi sırasında daha önce yeterince sigorta kapsamına girmeyen nüfus gruplarını korumak için sosyal koruma önlemlerini uygulamaya koyarak, ölçeklerini artırarak veya uyarlayarak yanıt verdi. Bu önlemlerin çoğu, vergi gelirlerinden veya diğer devlet gelirlerinden finanse edildi ve bu, herkes için en azından temel düzeyde koruma sağlamak için primsiz hükmün önemini göstermektedir.
- Covid-19 pandemisi, Sosyal Koruma tedbirlerinden en azından temel sağlık hizmetlerine ve temel gelir güvencesine erişimi garanti etmenin önemini vurgulamıştır. Bu temel sosyal güvenlik garantileri, tüm çocukların, çalışma yaşındakilerin ve yaşlıların sağlığını, gelirini ve onurunu koruyacağından bahsetmiştir. Ayrıca, bu büyük pandemi halk sağlığını koruma, ekonomileri ve toplumları istikrara kavuşturma açısından önemini de göstermiştir
- İleriye dönük olarak, Covid-19 pandemisi, yaşamları boyunca herkes için ulusal sosyal koruma sistemleri dahilinde en azından temel düzeyde bir sosyal güvenliği sürekli olarak garanti altına almak için bir sosyal koruma tabanının inşa edilmesi ve sürdürülmesine yönelik acil ihtiyacı doğrulamıştır. Bu nedenle, bu kriz bağlamında koruma boşluklarını kapatmak için getirilen geçici önlemlerin, geçici çözümler olarak kalmaktansa, haklara dayalı ulusal sosyal koruma tabanları oluşturmak için yapı taşları olarak anlaşılması ve kullanılmasının öneminden bahsetmiştir.

Rapor özünde dünya nüfusunun %53'ü bireysel koruma altında olmadığına, ülkeler arası gelir farklılıkların derinleştiğine, sosyal koruma anlamında ihtiyaçların yeterince giderilemediğine dikkat çekmiştir. Raporun başlığından anlaşılacağı üzere dünya bir yol ayrımında olarak görülmekte dolayısıyla sürdürülebilir bir gelecek için atılacak adımlar arasında koruma sistemlerinin olunması gerekliliği vurgulanmıştır.

Çalışmanın özeti olarak covid-19 pandemi döneminde ülkelerin uyguladıkları politikalar ile aşağıda yer alan sonuçlar tespit edilmiştir.

- 1) 1980’li yıllardan sonra dünyayı hâkimiyet altına alan neoliberal politikaların getirileri, kamu iktisadi teşebbüslerin özelleştirilmesi, kamu hizmetleri için ayrılan bütçenin daraltılması, sosyal devlet uygulamalarının minimize etmektedir. Bunun sonucu olarak covid-19 pandemisi sağlık, eğitim ve sosyal koruyucu politikaları kamu sektörü tarafından dar anlamıyla değil geniş anlamıyla ele alınması ve koruyucu politikalarda devlet yaklaşımının ön planda tutulması gerekliliğini göstermiştir.
- 2) Covid-19 pandemisi ulusal güvenliği de tehlike altına alarak, sağlığın kişisel bir sorun olmadığı, herkesi kapsayacak şekilde hakkaniyet ve dayanışma ilkesi doğrultusunda piyasanın değil devletin sorumluluğu ve kapsayıcılığı ile sunulması gerekliliğini göstermiştir.
- 3) Sağlık hizmetlerinin, eğitim hizmetlerinin, istihdam politikalarının ‘‘Sosyal devlet anlayışı gereği’’ bir devlet politikası olması gerektiğini ve sosyal devletin de kurumlarıyla var olduğunu ve bu kurumların aktif şekilde rol alması gerekliliği vurgulamıştır. Covid-19 pandemi döneminde en liberal olan ABD bile GSYH’nin % 25’i kadar nakit harcama ve dolaylı gelir desteğinde bulunmuştur. Dünyada covid-19 pandemisi için totalde 10,4 trilyon Dolar tutarında yapılan ek harcama ve dolaylı gelir desteklerinin 5,3 trilyon Doları ABD tarafından sağlanmış olup en liberal olan ülke total harcamaların %51’ini tek başına karşılamaktadır.
- 4) Covid-19 pandemisi istihdam politikalarının daha kapsamlı, sosyal koruma ile herkesi kapsayacak politikalarla desteklenmesi, düzenleyici ve denetim mekanizmaları ile politikaların işlerliğini etkinliğini ölçerek politikaların revize edilmesi gerektiğini göstermiştir.
- 5) Farklı refah rejimlerine sahip olan ülkelerin politikaları incelendiğinde; planlı ve çözüm odaklı sosyal koruma politikalarının, gelir arttırıcı politikalarının, istihdam, sağlık ve eğitim politikalarının eşit ve kapsayıcılığının önemi ve sosyal devlet politika uygulamalarının yaşatılması gerekliliği sonucuna varılmıştır.
- 6) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yer alan sosyal devlet ilkesi gereği covid-19 pandemi döneminde ek harcama ve dolaylı gelir desteği sağlama hususunda Türkiye

GSYH'nin %2,7'si oranında nakit destek yardımlarında bulunduğu tespit edilmiş olup, bu kapsamda olan harcamaların artırılması gerekmektedir.

- 7) Türkiye'deki sosyal koruma kalkanı ile yapılan yardım ve bağışların %86'sı işsizlik fonundan, %11'i sosyal yardımlaşma ve dayanışma fonundan ve %3'ü bağış kampanyasından sağlandığı tespit edilmiştir. Bu fon ve bağışlara nazaran Türkiye'deki sosyal devlet kurumları covid-19 pandemi döneminde geri planda kalmıştır.

KAYNAKÇA

ACAR Eray, “Neoliberalizm ve Sosyal Refah Devleti Ekseninde Üçüncü Yol Yaklaşımı”, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2017, ss: 248-263.

AKICI Akın Onur, *Türk Hukukunda Sosyal Devlet İlkesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010

AKSOY Şerafettin, *Kamu Maliyesi (Kamu Harcamaları-Kamu Gelirleri-Devlet Borçları-Bütçe Maliye Politikası)*, 3. Baskı, İstanbul, Filiz Kitapevi, 1998, s. 174.

AKTAN Coşkun Can, *21. Yüzyıl İçin Yeni Bir Devlet Modeline Doğru: Optimal Devlet*, İstanbul, TÜSİAD Yayınları, 1995.

AKTAN Coşkun Can, DILEK Dileyici, *Kamu Ekonomisi-1*, Açıköğretim Fakültesi Yayını no; 1669. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, 2012.

AKTAN Coşkun Can, ÖZKIVRAK Özlem, *Sosyal Refah Devleti. İstanbul, Okutan Yayıncılık*, 2008.

AKTAN Coşkun Can, *21.Yüzyıl için: “Yeni” Toplumsal Sözleşme*, İzmir, T Yayınları, 1994.

Almanya Federal Maliye Bakanlığı, CoronaYardım,
https://www.bundesfinanzministerium.de/Web/DE/Themen/Oeffentliche_Finzen/Corona/corona.html (01/09/2022)

Amerika Birleşik Devletleri, Covid-19 Ekonomik Yardım,
<https://home.treasury.gov/policy-issues/coronavirus> (03/10/2022)

Amerika Birleşik Devletleri, covid-19 Teşvik ve Yardım,
<https://www.investopedia.com/government-stimulus-efforts-to-fight-the-covid-19-crisis-4799723> (03/10/2022)

Amerikan Araştırma Enstitüsü,
<https://www.justfacts.com/socialspending.asp>(27/11/2022)

Amerika Birleşik Devletleri hükümetinin resmi web sitesi, Covid-19, <https://www.usa.gov/coronavirus> (27/11/2022)

ANDERSEN Gosta-Esping, *Toplumsal Riskler ve Refah Devleti*, Sosyal Politika Yazıları, Ayşe Buğra, Çağlar Keyder,(drl.), 4. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010.

ANDERSEN Gosta-Esping, *Refah kapitalizminin Üç Dünyası*, Princeton University Press, 1990.

BARRY Brian, *Sosyal Adalet Neden Önemli*, 1.b, Ebru Kılıç, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2017.

BAŞTAYMAZ Tahir, *Sosyal Politikanın Fikri Temelleri Yeni Toplum İyi Toplum*,1.b,Bursa: Dora Yayınevi, 2016.

BERMAN Sheri, *Sosyal Demokrasi Dönemi*,1.b, Özden Ordu, Ankara: Phoneix Yayınevi, Haziran 2012.

BOZKURT Mustafa, “Sosyal Devlet” *ODTÜ Sosyal Demokrasi Topluluğu Açılım Dergisi*, Ankara, 2005.

BÖLÜKBAŞ Mehmet, “Türkiye Ekonomisinde Enflasyon ve Faiz Oranı Covid-19 Salgınından Etkilendi mi?”, *Bankacılar Dergisi* 115, 2020, ss. 50-68.

CHUNG Haejoo, MUNTANER Carles, *Welfare state matters: a typological multilevel analysis of wealthy countries*, *Health policy*, 2007, 80.2: ss: 328-339.

CİNEL Emek Aslı , “Türkiye’de Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri (1980-2011)”, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 4(8),2014,ss 15-26.

CİNEL Emek Aslı, “Covid-19’un Küresel Makroekonomik Etkileri ve Beklentiler”, *Politik Ekonomik Kuram* 4,2020, ss. 124-140.

ÇALIŞKAN Şadan, “Türkiye’de gelir eşitsizliği ve yoksulluk” In: *Journal of Social Policy Conferences*, 2010, ss: 89-132.

ÇELİK Şükrü Çağrı “Covid-19 Pandemisi Sonrasında Maliye Politikaları Uygulamaları: Türkiye Özelinde Bir Değerlendirme”, *Maruf İktisat İslam İktisadı Araştırmaları Dergisi*, 2022.

Devlet Planlama Teskilatı (DPT). (2001). Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu,*Sekizinci Bes Yıllık Kalkınma Planı*, Ankara, 2001.

DURDU Zafer, *Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti*,(Yüksek Lisans Tezi) Muğla, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2009

Dünya Sağlık Örgütü, <https://covid19.who.int/region/euro/country/tr> (24/11/2022)

EKER Aytaç, *Kamu Maliyesi*, İzmir, Kanyılmaz Matbaası, 2004, ss:72.

Elvan TÜMERKAN ALBAYRAK Mehmet BİRİNCİ “Sosyal Devlet Modelleri: Sosyal Demokrat Model, İsveç- Norveç Örneği.” *Sosyal Çalışma Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1,2017, ss:64-100.

FERRERA Maurizio, *Sosyal Avrupa’da Güney Avrupa Refah Modeli*, Sosyal Politika Yazıları, drl Ayşe Buğra, Çağlar Keyder ,4.b, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, ss. 196.

GOUGH Ian, *Güney Avrupa’da Sosyal Yardım*, Sosyal Politika Yazıları, drl Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, İletişim Yayınları, İstanbul, 6. Baskı, 2013, s. 244.

GÜMÜŞ İskender, “Esping-Andersen ve Refah Rejimi Tartışmaları: Teorik Bir Değerlendirme”, *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 2020, 3.1 ss:101-117.

GÜRİZ Adnan, *Sosyal Demokrasi İdeolojisi*, 2.b, Ankara: Phoneix Yayınevi, Ocak 2011

Hanke Endeksi (CATO), <https://www.cato.org/commentary/hankes-2020-misery-index-whos-miserable-whos-happy> (20/10/2022)

ILO, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---iloankara/documents/briefingnote/wcms_741444.pdf (26.12.2021)

ILO, https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/covid-19/WCMS_741448/lang--tr/index.htm (26/12/2021)

ILO, Covid-19 Krizi Karşısında Ülkelerin Aldığı Sosyal Koruma Tedbirleri Raporu, https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/covid-19/WCMS_741448/lang--tr/index.htm (01/11/2022)

International Monetary Fund,covid-19, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2021/October/select-subjects>, (06/12/2022)

IMF, <https://www.imf.org/en/topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#U> (01/11/2022)

İtalya Ekonomi ve Maliye Bakanlığı,Covid-19 Acil Durum, <https://www.mef.gov.it/covid-19/misure-coronavirus.html> (01/09/2022)

İsveç Maliye Bakanlığı, Covid-19 Önlemleri, <https://www.government.se/government-of-sweden/ministry-of-finance/?page=1#result> (10/10/2022)

KANDEMİR, Orhan ve Kaya Feridun, “Gelir Dağılımının Yüksek Öğrenimde Fırsat Eşitliğine Etkisi: Türkiye’de Özel Üniversite Gerçeği”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:18 No:2, 2010, ss. 557-566.

KESGIN Bedrettin “*Kamu sosyal politikalarında sosyal yardım*” Açılım kitap, 2013.

KLOSE, M. P. & FUENTES, M. F. The Southern European Welfare model in the postindustrial order, *European Societies* ,2013

KOBAN Emine ve Yıldırım Keser, *Dış Ticarete Lojistik*, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım,2011

LEIBFRIED, Stephan, *Towards a European Welfare State? On Integrating Poverty Regimes into the European Community, New Perspectives on the Welfare State in Europe*, Routledge, 1993.

MUTER Naci B., ÇELEBİ A. Kemal, SÜREYYA Sakınç, *Kamu Maliyesi*, Emek Matbaası, Manisa, 2006.

NYE Joseph S. DONAHUE John D. (ed.). *Governance in a globalizing world*. Brookings Institution Press, 2000.

OECD, Tüketici Fiyat Endeksi,

https://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?datasetcode=PRICES_CPI&lang=en, (27/11/2022)

OECD, <https://www.oecd.org/coronavirus/en/data-insights/inflation-will-ease-but-will-remain-at-high-levels> (10/11/2022)

ÖZDEMİR Süleyman “Sosyal Gelişim Düzeyleri Farklı Refah Devletlerinin Sınıflandırılması Üzerine Bir İnceleme” *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* , Cilt 0, Sayı 49, 2005 , ss: 231-266.

PIERSON, *Christopher. Beyond the welfare state: the new political economy of welfare*, Penn State Press, 1998.

RAKICI Cemil; KURŞUN Arzu, “Sosyal Refah Devletinin Tarihi Süreci ve Günümüz Bazı Refah Devletlerinin Değerlendirilmesi” *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 2016, 2.2: ss:135-156.

SÖZER Ali Nazım, *Türkiye’de Sosyal Hukuk: Sosyal Tazmin. Sosyal Hizmet, Sosyal Yardım, Sosyal Teşvik*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994.

Türkiye Cumhuriyet Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, <https://www.sbb.gov.tr/2023-yili-cumhurbaskanligi-yillik-programi-resmi-gazetede-yayimlanmistir/> (10/12/2022)

TDK Sosyal sigorta tanımı, <https://sozluk.gov.tr/> (01/10/2022)

TDK sigorta tanımı, <https://sozluk.gov.tr/> (01/10/2022)

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sosyal Koruma Kalkanı, <https://www.csbg.gov.tr/haberler/bakan-selcuk-sosyal-koruma-kalkani-kapsaminda-yaptigimiz-yardimlarin-tutari-45-5-milyar-liraya-yaklasti/> (13/11/2022)

Türkiye İhracatçılar Meclisi, 14 Nisan 2020 İtibariyle Covid-19 ile Mücadele için Ülkemizde Alınan Tedbirler, <https://tim.org.tr/tr/default> (10/11/2022)

Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı, Covid-19 Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi, <http://www.isim.org.tr/content/upload/attached-files/covid-19-ekonomik-istikrar> (03/10/2022)

THERBORN Göran, *When, how and why does a state become a welfare state* Catholic University, 1983.

TOPRAK Duriye “Uygulamada Ortaya Çıkan Farklı Refah Devleti Modelleri Üzerine Bir İnceleme” *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 0, Sayı 21, 2015, ss:151-175.

ÜLGEN Gülden; ÖZALP Leyla Firuze Arda, “Refah Rejimleri Sınıflandırma Çalışmaları: Cinsiyet boyutları” *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2017, 39.2: ss:639-658.

VEIT-WILSON John, “States of Welfare: A Conceptual Challenge” *Social Policy and Administration*. 34(1),2000, ss:1-25.

YAY Serdar, *Sosyal Refah Devletinde Sosyal Yardımlar: Türkiye’de Sosyal Yardımlaşma ve Dayanısmayı Tesvik Fonu Uygulaması*, (Yüksek Lisans Tezi),İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Yüksel Arabacı, Rabihan *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*, Sosyal Politika, ed. Aysen Tokol ve Yusuf Alper, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 6. Baskı, Bursa: Dora Basım Yayın, 2015,ss. 178-206.